



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

# НАКАЗ

16 05 2024

м. Київ

№ 408

**Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти**

Відповідно до пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (із змінами), пункту 2.3.2. Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2024 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.03.2024 № 421, урахуваючи листи державної установи «Український інститут розвитку освіти» від 02.02.2024 № 28, від 01.03.2024 № 54, з метою створення умов для забезпечення доступу дітей, які перебувають за кордоном, на окупованих територіях, до української системи освіти

## НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Рекомендації щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти, що додаються.

2. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Сташківа А.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

**Затверджено**

**Наказ Міністерства**

**освіти і науки України**

16 05 2024 № 401

**Рекомендації щодо використання модифікованих програм  
з української мови, української літератури, історії України, географії  
для закладів загальної середньої освіти**

Війна росії проти України призвела до збільшення кількості дітей, які не охоплені українською системою освіти. Через перебої в електропостачанні та інтернет-зв'язку, перебування в укриттях, а також вимушене перебування за межами України багато українських дітей мають прогалини в навчанні. Для того, аби допомогти їм наздогнати програмовий матеріал, Міністерство освіти і науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти розробили рекомендації щодо скорочення навчальних програм (модельних навчальних програм) з предметів українознавчого компонента (української мови, української літератури, історії України, географії). Модифіковані навчальні програми (далі – Програми) адресовані тим учням, які пропустили навчання або навчалися не за українськими освітніми програмами протягом тривалого періоду, а також усім, у кого є необхідність надолужити або повторно опрацювати навчальний матеріал.

Програми сформовані на основі модельних навчальних програм, рекомендованих Міністерством, з української мови та української літератури для 5–7 класів, з історії України для 5–6 класів, з географії для 6–9 класів, навчальних програм із зазначених предметів для 8–11 класів, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Реалізація модифікованих навчальних програм має на меті досягнення ключових результатів навчання, зокрема тих знань, умінь і навичок; становлення поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, без яких подальше навчання буде ускладненим. Окремо варто зауважити, що ці програми дають змогу досягати результатів навчання завдяки скороченню змісту і мають на меті зменшити освітні втрати учнів, зважаючи на обмеженість часу на освоєння навчального матеріалу.

Запропоновані Програми можуть бути адаптовані педагогічними працівниками, які організують навчання, з урахуванням потреб та інтересів учнів.

Кількість навчальних годин, визначена в Програмах, є орієнтовною – учитель може змінювати її залежно від потреб. На основі Програм заклад загальної середньої освіти може розробити власні навчальні програми та затвердити їх рішенням педагогічної ради.

Програми можна використовувати для навчання в класах надолуження освітніх втрат, під час організації таборів, будь-яких форматів додаткового навчання, а також у недільних школах.

Рекомендуємо перед початком організації навчання за модифікованими (скороченими) навчальними програмами провести для учнів вхідне тестування та/або співбесіду, що допоможе педагогам, батькам та самим дітям визначити ті знання й уміння, які потребують додаткової уваги під час організації прискороного вивчення предметів, а в подальшому відстежувати навчальний прогрес й налаштувати роботу відповідно до рівня опанування дітьми навчальним матеріалом.

Організуючи освітній процес за модифікованими навчальними програмами, варто зосередитися на вміннях, необхідних у реальному житті, а також на матеріалі, який важливий для подальшого навчання. Реалізація навчання за скороченими програмами повинна враховувати потенційну вразливість усіх учасників освітнього процесу, тому пріоритетом має бути психолого-емоційна підтримка; лише за умови позитивного психоемоційного стану всіх учасників освітнього процесу можна переходити власне до навчання. Рекомендуємо обирати види й тематику навчальної діяльності з урахуванням пріоритетності психолого-емоційної підтримки.

Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, та навчальних програм, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України, наведені в додатках 1–4.

### ***Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з української мови (додаток 1)***

Програми з української мови для 5–7 класів складаються з низки тем, упорядкованих за групами результатів навчання відповідно до засад нової української школи. До кожної теми визначено перелік очікуваних результатів навчання, базові знання згідно з державним стандартом та орієнтовні види навчальної діяльності учнів.

Рекомендовано поєднувати кожну із запропонованих тем із дослідженням мовних одиниць та мовних явищ. У зв'язку з тим, що кожна з чинних модельних навчальних програм для 5–7 класів пропонує іншу послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, у Рекомендаціях подано спільний перелік тем для всього адаптаційного циклу базової середньої освіти. Учитель, керуючись обраною ним модельною навчальною програмою, обирає власну послідовність опрацювання запропонованих тем.

Зміст Програм з української мови для 8–11 класів розподілений за мовною й мовленнєвою змістовими лініями, а тематику окремих видів навчальної діяльності вчитель обирає самостійно для реалізації ключових компетентностей та з урахуванням інтересів і запитів учнів. Рекомендовано

змістові блоки (теми) завершувати уроками узагальнення й систематизації для визначення рівня результатів навчання й оцінювання навчального поступу.

Під час опанування скорочених Програм рекомендовано особливу увагу звертати на формування таких наскрізних умінь, як читання текстів з розумінням, а також усне та письмове висловлення власної думки. Для підвищення мотивації та залучення учнів в опануванні програми з української мови рекомендовано врізноманітнювати уроки видами навчальної діяльності: критичним аналізом медіатекстів, мовними дослідженнями, створенням та презентацією власних текстів, зокрема медіатекстів тощо.

### ***Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з української літератури (додаток 2)***

Програми з української літератури для 5–7 класів укладено на основі перетину предметного ядра тем усіх чинних модельних програм з української літератури для нової української школи. У програмах наведено очікувані результати навчання, пропонований зміст (перелік обов'язкових літературних творів та творів для додаткового читання, орієнтовні твори інших видів мистецтва, вивчення яких є доречним у зв'язку з опрацюванням тієї чи тієї теми) та види навчальної діяльності, які є орієнтиром під час формування скороченої навчальної траєкторії вчителем.

Учитель може змінювати перелік творів (як основних, так і додаткових), адаптуючись до потреб та інтересів учнів. Так само вчитель може обирати найбільш оптимальні, на його думку, види навчальної діяльності (наприклад, заохочувати вивчення віршів напам'ять або замінити цей вид діяльності іншим). Програми з української літератури для 8–11 класів містить перелік предметних та ключових компетентностей, які є орієнтиром для вчителя під час формування скороченої навчальної траєкторії вчителем, а також перелік творів (як основних, так і додаткових), орієнтири з теорії літератури та мистецький контекст, доречний для додаткового опрацювання в межах окремих тем.

Під час опанування скорочених Програм рекомендовано особливу увагу звертати на українознавчий контекст літератури: події, явища, персоналії, реалії, пов'язані з Україною та формуванням національної ідеї. Для підвищення мотивації та залучення учнів в опануванні програми з української літератури рекомендовано врізноманітнювати уроки видами навчальної діяльності: проектами, інсценізаціями, створеннями постерів, іграми тощо.

### ***Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з історії України (додаток 3)***

Модифіковані (скорочені) навчальні програми з історії України для 5–6 класів сформовані на основі Державного стандарту базової середньої освіти і складаються з очікуваних результатів навчання та визначеного змісту навчального предмета.



Скорочена навчальна програма для громадянської та історичної освітньої галузі (5–6 класи) підійде для таких навчальних предметів й інтегрованих курсів: «Вступ до історії України та громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство», «Україна і світ, вступ до історії та громадянської освіти 5–6 кл. (інтегрований курс)», «Історія України, Всесвітня історія». Варто зауважити, що ця програма зосереджена саме на темах з історії України. Водночас рекомендовано розглядати ці теми в контексті всесвітньої історії.

Наприклад, опрацьовуючи тему «Вплив геопросторового розташування на заняття людини, вплив діяльності людини на довкілля», учитель може обрати приклад розвитку будь-якої стародавньої цивілізації.

Під час розгляду теми «Демократія у минулому та сучасності» можна прослідкувати, як демократія розвивалася в Стародавній Греції та Римі та які аспекти збереглися до нашого часу.

Працюючи з темами з громадянської освіти рекомендуємо звернути основну увагу на питання розвитку прав людини, громадянського суспільства та еволюції демократії від минулого до сучасності.

Рекомендації щодо модифікації програм для 8–11 класів сформовані на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та складаються з переліку змісту та результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та учениць.

Звертаємо увагу, що запропоновані навчальні програми з історії передовсім дають змогу досягати результатів навчання саме завдяки скороченню їхнього змісту, а не часу на їх опанування. У такий спосіб учитель самостійно здійснює розподіл годин для забезпечення оптимального темпу навчання, за якого всі учні та учениці будуть залучені до освітнього процесу й зможуть досягти необхідних результатів. Також учитель самостійно обирає відповідні форми та методи навчання, що забезпечують ефективний розвиток ключових компетентностей учнів та учениць.

Під час оцінювання модифікованих (скорочених) навчальних програм з історії України можна використовувати освітні матеріали з відповідною тематикою, які розміщені на вебплатформі дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» у розділі курсів «Історія».

#### ***Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з географії (додаток 4)***

Навчальна програма складена на основі чинних модельних навчальних програм з географії для 6–9 класів (модельна навчальна програма «Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Запотоцький С. П., Карпюк Г. І., Гладковський Р. В., Довгань А. І., Совенко В. В., Даценко Л. М., Назаренко Т. Г., Гільберг Т. Г., Савчук І. Г., Нікитчук А. В., Яценко В. С., Довгань Г. Д., Грома В. Д., Горовий О. В.), модельна навчальна програма

«Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Даценко Л. М.) та навчальної програми для закладів загальної середньої освіти «Географія 10–11 класи (рівень стандарту)».

Метою вивчення географії за модифікованими (скороченими) програмами є формування географічної компетентності, науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Навчальні програми допоможуть учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природні умови та ресурси країни, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття.

Важливим завданням реалізації програми є поетапне формування:

необхідних знань про окремі природні компоненти: надра та корисні копалини, рельєф, клімат, поверхневі води, ґрунти, рослинний і тваринний світ;

умінь здійснювати аналіз різноманітних джерел географічної інформації та використовувати їх ефективно для розв'язання поставлених завдань; умінь орієнтуватися в географічному просторі в різний спосіб (використовуючи плани, карти, прилади, об'єкти природи, цифрові інструменти тощо), забезпечуючи реалізацію власних потреб, інтересів, творчих завдань, проектів тощо;

умінь оцінювати природні ресурси окремих регіонів як України, так і країн світу, визначати можливості їх раціонального використання;

здатності здійснювати аналіз стану природних комплексів окремих регіонів та країн;

умінь визначати взаємозв'язки між природними компонентами і виявляти особливості окремих географічних об'єктів, описуючи мовою географічної науки;

розуміння основних природних, соціально-економічних, екологічних, геополітичних процесів і закономірностей, що відбуваються в географічному просторі України та світу;

розуміння закономірностей розміщення населення й територіальної організації господарства в залежності від природних, соціально-економічних, геополітичних та екологічних факторів тощо.

У програмі значна увага приділена діяльнісному підходу до навчання: дослідження, розв'язання проблем, співробітництво, зв'язок із громадськістю, порівняння та аналіз, застосування, прогнозування, систематизація та класифікація, моделювання, представлення інформації про дослідження тощо. Особливу увагу в програмі приділено комплексному вивченню України як найбільшої європейської держави з унікальними ландшафтами та багатим ресурсним потенціалом (географічне положення, природа, населення, господарство, регіони, особливості природокористування, урахуваючи природні, соціально-економічні процеси та явища, їх просторову диференціацію,

усвідомлення шляхів розв'язання різноманітних проблем у контексті сталого розвитку суспільства).

Беручи до уваги здібності й навчальні можливості учнів та учениць, їхні інтереси, з метою формування індивідуальної освітньої траєкторії вчитель самостійно розподіляє зміст навчального матеріалу та обирає види активностей, які забезпечуватимуть формування очікуваних результатів навчання (використання практичних відео, інтерактивних завдань-тренажерів, дослідницьких завдань, практичних робіт тощо).

Програмою не передбачено обов'язкових практичних робіт. Учитель визначає доцільну кількість практичних робіт, їхню тематику, вид (навчальна, тренувальна, підсумкова), час і місце проведення, ураховуючи матеріально-технічну базу закладу освіти, рівень підготовки учнів, санітарно-гігієнічні вимоги до організації освітнього процесу та регіональні особливості країни навчання учнів та учениць, навчально-методичне забезпечення.

**Генеральний директор  
директорату шкільної освіти**



**Ігор ХВОРОСТЯНИЙ**

*Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з української мови: Олена Котусенко, Ольга Крижанівська, Людмила Кричун, Ірина Круть, Валентина Новосьолова, Анастасія Онатій, Юлія Романенко, Неля Михайловська.*

*Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з української літератури: Дмитро Дроздовський, Світлана Дячок, Олена Котусенко, Ірина Круть, Анна Малявіна, Світлана Молочко, Анастасія Онатій, Віталій Півторак, Олександр Ратушняк, Тарас Ткачук, Ігор Хворостяний, Таміла Яценко.*

*Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з історії України: Сергій Берендєєв, Раїса Євтушенко, Олександр Желіба, Марина Кафтан, Антоніна Макаревич, Олександр Панарін.*

*Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з географії: Роман Гладковський, Олег Горовий, Андрій Довгань, Сергій Запотоцький, Іван Костащук, Людмила Лисогор, Артем Мозговий, Сергій Покляцький, Валерій Сovenко.*

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних / навчальних програм з української мови  
для закладів загальної середньої освіти  
5-6 класи**

Група результатів навчання/ Теми за програмою	Базові знання	Кількість уроків	Результати навчання	Види діяльності
1. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях		20		
Тема 1.1. (2 уроки). Слухання / сприймання тексту / медіатексту (монолог, діалог, полілог).	<ul style="list-style-type: none"> <li>• зміст почутого</li> <li>• уточнювальні запитання</li> <li>• розуміння почутого</li> <li>• прихований зміст</li> </ul>	2	<p>уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання, зважаючи на мету та умови спілкування, особливості текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p>вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p>у разі потреби грамотно перепитує</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Запитання за змістом почутого.</li> <li>• Запитання до змісту (для уточнення деталей).</li> <li>• Виявлення прихованого змісту на основі аналізу невербальних</li> </ul>

		<p>співрозмовника для уточнення деталей [6 МОВ 1.1.2-3] формулює запитання, щоб уточнити розуміння почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.4.6-2]</p>	<p>засобів (інтонації, сили голосу, логічних наголосів, темпу, паузи, міміки, жестів, пози)</p>
<p><b>Тема 1.2. (2 уроки). Відтворення почутого художнього тексту та медіатексту</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• типи мовлення</li> <li>• мета і позиція мовця</li> <li>• тема й основна думка</li> <li>• мікротема</li> <li>• план</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> <li>• явна й прихована інформація</li> <li>• важливі й другорядні деталі повідомлення</li> <li>• вербальні й невербальні засоби передавання</li> </ul>	<p>розуміє та відтворює зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), толерантно реагує, використовуючи формули мовного етикету, етично висловлює власне ставлення до почутого [6 МОВ 1.1.2-2] виявляє і відтворює прихований зміст повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), розрізняючи невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, логічні наголоси, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для передачі прихованого змісту [6 МОВ 1.1.3-1] стисло переказує зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), підпорядковуючи намір висловлення темі та основній думці [6 МОВ 1.2.1-1] 2 вибірково переказує зміст почутого</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення мікротем.</li> <li>• Складання плану.</li> <li>• Усний вибірковий переказ.</li> <li>• Усний стислий переказ.</li> <li>•</li> </ul>

	інформації		повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.2.1-2] самостійно складає простий план почутого [6 МОВ 1.2.2-1]	
Тема 1.3. (2 уроки). Фіксування змісту / візуалізація почутого художнього та медіатексту	<ul style="list-style-type: none"> <li>• графічна й текстова інформація</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> <li>• розуміння почутого</li> <li>• прихований зміст</li> </ul>	2	<p>використовує елементи конспектування (зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому повідомленні) [6 МОВ 1.2.2-2]</p> <p>відтворює основні думки і факти, окремі висловлювання персонажів у літературному творі, що розкривають зміст почутого повідомлення [6 МОВ 1.2.2-3]</p> <p>унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою інших осіб), використовуючи різні засоби (малюнки, схеми, таблиці, комікси тощо) для відтворення змісту, структурування інформації [6 МОВ 1.2.3-1]</p> <p>передає з використання окремих способів і</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Конспектування.</li> <li>• Візуалізація (перетворення почутого тексту у формати малюнків, схем, таблиць, інфографік, ліній часу тощо).</li> <li>•</li> </ul>

		<p>засобів візуалізації враження від почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.2.3-2]</p>	
<p><b>Тема 1.4. (2 уроки). Пошук інформації в почутому тексті / медіатексті</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• відоме й нове.</li> <li>• ключові слова.</li> <li>• мікротеми.</li> <li>• деталі повідомлення.</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> </ul>	<p>знаходить у почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) відповіді на поставлені запитання [6 МОВ 1.3.1-1]</p> <p>розрізняє відому і нову для себе інформацію [6 МОВ 1.3.1-2]</p> <p>визначає ключові слова в почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) [6 МОВ 1.3.1-3]</p> <p>визначає основну і другорядну інформацію, мікротеми, важливі деталі в почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) 2 [6 МОВ 1.4.1-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук відповідей на запитання.</li> <li>• Виділення відомого й нового</li> <li>• Пошук ключових слів у почутому повідомленні</li> <li>• Виокремлення основної інформації та другорядних деталей повідомлення</li> </ul>

**Тема 1.5. (3 уроки). Аналіз прослуханого тексту**

- тема й основна думка повідомлення
- мета повідомлення
- зміст, структура й форма повідомлення
- жанрові форми мовлення
- фрагментарні повідомлення
- типи мовлення
- ситуація спілкування (адресат, адресант, умови)

3

формулює тему та ідею почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.4.1-1]

характеризує особливості форми усного повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), зумовлені змістом [6 МОВ 1.4.3.-1]

визначає основну мету почутого [6 МОВ 1.4.4-1]

на основі визначеної мети прогнозує перебіг подальшої комунікації та/або її результат [6 МОВ 1.4.4-2]

вказує на окремі особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації в конкретній ситуації спілкування [6 МОВ 1.5.2-1]

- Визначення теми почутого.
- Визначення ідеї усного повідомлення.
- Визначення мети почутого.
- Деталі повідомлення.
- Форма усного повідомлення / невербальні засоби
- Доповнення усного тексту за поданим початком.
- Аналіз повідомлень різних жанрів



<p><b>Тема 1.6. (3 уроки). Оцінка почутого повідомлення.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• факти й судження.</li> <li>• маніпуляція і пропаганда.</li> <li>• надійні й ненадійні джерела інформації.</li> <li>• способи пошуку інформації.</li> <li>• явна й прихована інформація</li> <li>• зв'язок почутого з життєвим досвідом.</li> <li>• достовірність, актуальність і несуперечливість інформації.</li> <li>• академічна доброчесність</li> </ul>	<p>визначає спільне і різне в повідомленнях інших осіб [6 MOV 1.4.2-1]</p> <p>вказує на конструктивні думки, критично і толерантно ставлячись до різних поглядів [6 MOV 1.4.2-2]</p> <p>аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом [6 MOV 1.4.5-1]</p> <p>виявляє взаємозв'язок змісту або інших компонентів літературного твору (цитат, уривків, епізодів, вчинків персонажів тощо) із власними потребами для особистісного розвитку [6 MOV 1.4.5-2]</p> <p>розпізнає наявні в почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) факти, судження та аргументи [6 MOV 1.4.6-1]</p> <p>обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту тощо) [6 MOV 1.5.1-1]</p> <p>характеризує вплив окремих деталей, зокрема художніх, на сприйняття слухачем (адресатом) змісту почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 MOV 1.5.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Обґрунтування достовірності почутої інформації.</li> <li>• Аналіз джерел почутої інформації.</li> <li>• Розрізнення фактів і суджень.</li> <li>• Пошук інформації за запитом.</li> </ul>
--	---	---	---

<p><b>Тема 1.7. (3 уроки). Монологічне висловлення щодо прослуханого</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• дотримання правил спілкування.</li> <li>• аргументи й приклади.</li> <li>• тема й мета повідомлення</li> <li>• умови спілкування.</li> <li>• мета повідомлення.</li> <li>• аудиторія</li> <li>• стиль мовлення.</li> <li>• доброзичливе ставлення до суперечливих думок.</li> <li>• засоби ефективної комунікації: вербальні й невербальні.</li> </ul>	<p>наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи типові мовленнєві конструкції, доречні цитати з тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) для вираження власних поглядів, ідей, переконань [6 MOV 1.6.2-1]</p> <p>логічно структурує власне повідомлення [6 MOV 1.6.2-2]</p> <p>використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації із співрозмовниками [6 MOV 1.7.1-1]</p> <p>дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів [6 MOV 1.7.1-3]</p> <p>використовує окремі засоби художньої виразності у власному мовленні [6 MOV 1.7.2-1]</p> <p>розповідає про власний емоційний стан, описуючи окремі відтінки настрою, почуттів, переживань тощо під час рефлексії власної діяльності або сприймання повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 MOV 1.8.1-1]</p> <p>регулює власні емоції під час презентації повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), художньої декламації [6 MOV 1.8.2-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук цитат для аргументування власної думки.</li> <li>• Висловлення емоцій щодо прослуханого.</li> <li>• Створення усних монологічних текстів різних типів, стилів і жанрів.</li> <li>• Використання невербальних засобів спілкування під час декламування текстів / виголошення виступу.</li> <li>• Експериментування з засобами виразності в усному повідомленні</li> <li>• Висловлення емоцій щодо прослуханого.</li> </ul>
--	---	--	--

<p>Тема 1.8. (3 уроки). Діалогування</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• позиція в дискусії.</li> <li>• діалог</li> <li>• наміри співрозмовників</li> <li>• ситуація спілкування</li> <li>• стиль спілкування</li> <li>• вербальні й невербальні засоби спілкування</li> <li>• емоційний стан співрозмовників</li> <li>• ненасильницька комунікація</li> <li>• комунікативні стратегії</li> </ul>	<p>3</p>	<p>перифразує репліки в діалозі [6 МОВ 1.2.1-3] характеризує почуте повідомлення (зокрема художній текст, медіатекст) з погляду основних правил спілкування, дотримується їх [6 МОВ 1.5.1-2] доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації [6 МОВ 1.6.1-1] добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування [6 МОВ 1.7.1-2] використовує потрібні вербальні та невербальні засоби для збагачення міжособистісної комунікації позитивними емоціями, створення комфортної атмосфери спілкування, спонукання співрозмовників до певних дій [6 МОВ 1.8.3-1] наводить приклади з текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) щодо вміння (невміння) керувати емоціями, пояснюючи емоційний стан літературних персонажів (зважаючи на ситуацію, епоху, національні традиції та звичаї тощо) для розвитку власного емоційного інтелекту [6 МОВ 1.8.3-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Перефразування реплік у діалозі.</li> <li>• Діалогування</li> <li>• Дискусія (зокрема з використанням онлайн-нових засобів)</li> <li>• Інсценізація</li> <li>• Спостереження за власним і чужим мовленням</li> <li>• Моделювання комунікативних ситуацій</li> <li>• Використання невербальних засобів спілкування під час декламування текстів / виголошення виступу.</li> <li>• Експериментування з засобами виразності в усному повідомленні</li> <li>• Обговорення та створення правил спілкування</li> <li>• Аналіз комунікативних ситуацій</li> </ul>
--	---	----------	--	---

<p>2. Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду</p>		19		
<p><b>Тема 2.1. (2 уроки) Читання цілісних, перерваних та змішаних художніх та медіатекстів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• зміст прочитаного</li> <li>• уточнювальні запитання</li> <li>• розуміння прочитаного</li> <li>• прихований зміст тексту</li> <li>• цілісні й фрагментарні тексти</li> <li>• мета читання (для отримання інформації, виконання завдань, розвитку естетичного досвіду)</li> </ul>	2	<p>читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання [6 МОВ 2.1.1-1]</p> <p>пояснює функції основних складників друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (заголовок, змісту, анотації тощо), розрізняє складники структури тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) відповідно до його жанрово-родової належності та стильових особливостей [6 МОВ 2.1.2-1]</p> <p>використовує заголовок, зміст та анотацію для оптимізації роботи з текстом [6 МОВ 2.1.2-2]</p> <p>співвідносить зміст сприйнятого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) з історичним і культурним контекстом [6 МОВ 2.1.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Оглядове читання інформаційних, художніх та медіатекстів.</li> <li>• Вибіркове читання інформаційних, художніх та медіатекстів.</li> <li>• Читання фрагментарних та перерваних текстів.</li> <li>• Відповіді на запитання за змістом прочитаного</li> <li>• Постановка запитань до прочитаного тексту.</li> <li>• Читання та обговорення анотації до тексту.</li> <li>• Обговорення / добір заголовків до текстів</li> </ul>

<p><b>Тема 2.2. (2 уроки) Пошук інформації в прочитаному.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ключові слова.</li> <li>• тема.</li> <li>• мікротема.</li> <li>• відоме й нове.</li> <li>• деталі повідомлення.</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> <li>• гіпертекст у медіатексті</li> <li>• критерії добору й способи пошуку інформації</li> <li>• явна й прихована інформація</li> </ul>	<p>2</p>	<p>знаходить у тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) відому і нову інформацію [6 МОВ 2.2.2-1]</p> <p>визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) [6 МОВ 2.2.2-2]</p> <p>ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів [6 МОВ 2.5.1-3]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук відповідей на запитання.</li> <li>• Виділення відомого й нового</li> <li>• Пошук ключових слів у прочитаному тексті</li> <li>• Визначення мікротем</li> <li>• Виокремлення основної інформації та другорядних деталей повідомлення</li> <li>• Пошук інформації з використанням гіпертексту</li> </ul>
---	--	----------	--	--

<p><b>Тема 2.3. (2 уроки) Аналіз та інтерпретація змісту прочитаного</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• мета і позиція мовця</li> <li>• тема й основна думка</li> <li>• явна й прихована інформація</li> <li>• важливі й другорядні деталі повідомлення</li> <li>• проблема і проблематика тексту.</li> <li>• зв'язок проблематики тексту із власним досвідом та суспільно-історичним контекстом</li> <li>• відкритість творів літератури до інтерпретації</li> </ul>	<p>2</p>	<p>визначає спільні та різні елементи змісту і форми подібних за певними структурними ознаками текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.2.4-1]</p> <p>формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 2.2.7-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• визначення теми, мети й основної думки прочитаного тексту</li> <li>• розрізнення в тексті явної й прихованої інформації</li> <li>• виділення важливих і другорядних деталей у прочитаному</li> <li>• визначення проблематики прочитаного тексту</li> <li>• обговорення прочитаного в контексті власного досвіду</li> <li>• обговорення проблематики прочитаного тексту в суспільно-історичному контексті</li> <li>• Зіставлення протилежних поглядів.</li> <li>• Порівняння тем текстів.</li> <li>• Порівняння ідей текстів.</li> <li>• Порівняння</li> </ul>
--	--	----------	--	--

				проблематики текстів.
<b>Тема 2.4. (2 уроки) Аналіз структури й форми прочитаних текстів</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• типи мовлення</li> <li>• жанрові форми мовлення</li> <li>• структура тексту</li> <li>• фрагментарні тексти</li> <li>• мовні засоби</li> <li>• засоби художньої виразності</li> <li>• індивідуальний стиль автора</li> </ul>	2	<p>визначає спільні та різні елементи змісту і форми подібних за певними структурними ознаками текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.2.4-1]</p> <p>розрізняє тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) різних стилів, типів та жанрів у контексті авторського задуму [6 МОВ 2.2.6-1]</p> <p>розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них [6 МОВ 2.2.6-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення типу, стилю й жанру мовлення прочитаного тексту</li> <li>• Визначення спільного й відмінного в структурі та мовному оформленні кількох прочитаних текстів.</li> <li>• Порівняння текстів різних</li> </ul>

			<p>стилів та жанрів</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення функцій мовних засобів у тексті</li> <li>• Аналіз наявних у тексті засобів художньої виразності</li> </ul>
<p><b>Тема 2.5. (3 уроки) Оцінка прочитаного</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• джерела інформації</li> <li>• інформація текстова й графічна, числова тощо</li> <li>• достовірність, актуальність і несуперечливість інформації</li> <li>• надійність і ненадійність джерел інформації</li> <li>• критерії добору й способи пошуку інформації</li> <li>• факти й судження</li> <li>• маніпуляція і</li> </ul>	<p>піддає сумніву інформацію з тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) на підставі розрізнення фактів і суджень про факти [6 МОВ 2.2.2-3]</p> <p>обґрунтовує значення інформації, здобутої в прочитаному тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті), для розв'язання визначених завдань, використовуючи різні жанри, форми і способи представлення повідомлень [6 МОВ 2.4.1-1]</p> <p>визначає актуальність і несуперечливість тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) (наприклад, чи наведена інформація є правдивою, актуальною, не містить суперечностей) на основі власного досвіду та досвіду інших осіб [6 МОВ 2.4.2-1]</p> <p>аргументує власну оцінку прочитаного тексту 3 (зокрема художнього тексту, медіатексту),</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Обґрунтування достовірності прочитаної інформації.</li> <li>• Аналіз джерел інформації.</li> <li>• Оцінка прочитаного щодо правдивості на основі аналізу джерел та власного досвіду.</li> <li>• Розрізнення фактів, суджень та аргументів у прочитаному тексті</li> <li>• Формування переліків джерел інформації за певним запитом для виконання навчального завдання/розв'язан</li> </ul>



	пропаганда		наводячи доречні цитати [6 МОВ 2.4.2-3] використовує для розв'язання завдань актуальні та достовірні текстові/медіатекстові джерела інформації [6 МОВ 2.5.2-1]	ня проблемної ситуації • Характеристика прочитаного тексту щодо його актуальності з використанням цитування
--	------------	--	---	--

<p>Тема 2.6. (2 уроки) Поєднання й перетворення інформації різних видів</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• інформація текстова й графічна, числова тощо</li> <li>• структура тексту</li> <li>• план прочитаного</li> <li>• приклади, аргументи й висновки</li> <li>• стислий, вибірковий, докладний переказ</li> <li>• інфографіка</li> <li>• презентація прочитаного</li> </ul>	<p>2</p>	<p>поєднує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.2.5-1]</p> <p>формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p>переказує зміст тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) у різний спосіб відповідно до завдання [6 МОВ 2.6.1-1]</p> <p>фіксує потрібні елементи тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту), оптимізуючи написане за допомогою окремих графічних позначок [6 МОВ 2.6.1-2]</p> <p>представляє текстову інформацію з одного джерела (зокрема художнього тексту, медіатексту), використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту [6 МОВ 2.6.1-3]</p> <p>створює текст за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо) [6 МОВ 2.6.2-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Поєднання графічної та текстової інформації в межах одного / кількох текстів.</li> <li>• Поєднання числової та текстової інформації в межах одного / кількох текстів.</li> <li>• Перетворення текстової інформації в графічну і навпаки.</li> <li>• Презентація прочитаного тексту з елементами перетворення й поєднання інформації різних видів</li> <li>• Створення тексту/медіатексту/гіпертексту на основі певної графічної інформації</li> <li>• Конспектування прочитаного з використанням графічних елементів.</li> </ul>
---	--	----------	---	---

• Написання  
переказів різних  
видів (стислого,  
вибіркового,  
докладного) на  
основі прочитаного  
тексту

<p><b>Тема 2.7. (2 уроки) Висловлення власних думок щодо прочитаного</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• тема й мета повідомлення</li> <li>• аргументи й приклади.</li> <li>• мета повідомлення.</li> <li>• стиль і жанр тексту</li> <li>• доброзичливе ставлення до суперечливих думок.</li> <li>• засоби ефективної комунікації: вербальні й невербальні</li> <li>• читацький та життєвий досвід</li> </ul>	<p>2</p>	<p>характеризує емоційний стан літературних персонажів, їх поведінку та вчинки, виявляючи толерантність [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p>проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті), і власним життєвим досвідом [6 МОВ 2.3.1-2]</p> <p>проектує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) [6 МОВ 2.3.1-3]</p> <p>висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) людей, подій, ситуацій, явищ тощо [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p>пояснює вплив прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) на формування власного естетичного смаку, читацьких інтересів [6 МОВ 2.3.2-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Висловлення власних почуттів і вражень щодо прочитаного.</li> <li>• Висловлення ставлення до прочитаного.</li> <li>• Пошук цитат для аргументування власної думки.</li> <li>• Висловлення емоцій щодо прочитаного.</li> <li>• Створення письмових монологічних текстів різних типів, стилів і жанрів.</li> <li>• Експериментування з засобами виразності в письмовому повідомленні</li> <li>• Висловлення емоцій щодо прослуханого.</li> </ul>
--	---	----------	---	---

<p><b>Тема 2.8. (2 уроки) Вибір текстів для читання</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• заголовок</li> <li>• анотація</li> <li>• зміст</li> <li>• бібліотека (зокрема електронна, домашня)</li> <li>• онлайнві ресурси для читання</li> <li>• буккросинг</li> <li>• читацькі інтереси, вподобання, читацький досвід</li> <li>• культура читання</li> <li>• мета читання (для навчання, для задоволення, для вирішення проблемних ситуацій)</li> <li>• індивідуальний стиль автора</li> <li>• розвиток естетичного досвіду</li> <li>• відкритість</li> </ul>	<p>2</p>	<p>розкриває актуальність літературних творів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб [6 МОВ 2.4.2-2]</p> <p>аргументує власну оцінку прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту), наводячи доречні цитати [6 МОВ 2.4.2-3]</p> <p>залежно від мети читання обирає самостійно або за допомогою інших осіб тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) для читання, які належать до різних стилів і жанрів, аргументує свій вибір [6 МОВ 2.5.1-1]</p> <p>описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів [6 МОВ 2.5.1-2]</p> <p>ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів [6 МОВ 2.5.1-3]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Прогнозувальне читання на основі аналізу обкладинок, анотацій, змісту тощо.</li> <li>• Пояснення вибору тексту для читання.</li> <li>• Обговорення прочитаних творів.</li> <li>• Читацькі дискусії</li> <li>• Марафон читання</li> <li>• Упорядкування домашньої бібліотеки</li> </ul>
---	--	----------	---	---

	творів літератури до інтерпретації		
<b>Тема 2.9. (2 уроки) Творче читання</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• інсценізація прочитаного твору</li> <li>• буктрейлер</li> <li>• відеоролик</li> <li>• фанфік</li> <li>• сиквел і приквел</li> <li>• індивідуальний стиль автора</li> <li>• розвиток естетичного досвіду</li> <li>• відкритість</li> </ul>	<p>створює текст за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо) [6 МОВ 2.6.2-1]</p> <p>творчо опрацьовує прочитаний текст (зокрема художній текст, медіатекст), у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо [6 МОВ 2.7.1-1]</p> <p>за мотивами прочитаного створює власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик, блог тощо) [6 МОВ 2.7.2-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Зміна елементів тексту (персонажів, місця подій тощо).</li> <li>• Переказ тексту від імені персонажа.</li> <li>• Створення початку до заданого тексту.</li> <li>• Створення закінчення до заданого тексту.</li> <li>• Створення</li> </ul>

	<p>творів літератури до інтерпретації</p>		<p>відтворює окремі художні засоби для втілення власних творчих намірів [6 МОВ 4.2.2-1] наслідує окремі стильові риси текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) у процесі створення власного тексту чи медіатексту для взаємодії з іншими особами [6 МОВ 4.2.3-1]</p>	<p>власного медійного продукту на основі прочитаного.</p>
<p>3. Висловлювання думок, почуттів і ставлень; письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови</p>		<p>13</p>		

<p><b>Тема 3.1. (4 уроки) Створення письмових висловлень</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• тема й мета повідомлення</li> <li>• тип, стиль і жанр тексту</li> <li>• академічна доброчесність</li> <li>• мовні норми</li> <li>• структура тексту</li> <li>• збагачення власного мовлення</li> <li>• засоби виразності</li> <li>• есе</li> </ul>	<p>записує власні міркування або інформацію з інших джерел [6 МОВ 3.1.1-1]</p> <p>створює письмові тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід [6 МОВ 3.1.2-1]</p> <p>оформлює власне висловлення, враховуючи основні засади академічної доброчесності [6 МОВ 3.1.3-1]</p> <p>складає та оформлює власне висловлення згідно з ustalеними словотвірними, лексичними, орфографічними, граматичними, пунктуаційними і стилістичними нормами [6 МОВ 3.1.4-1]</p> <p>добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення [6 МОВ 3.1.4-2]</p> <p>творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір [6 МОВ 4.2.1-1]</p> <p>вирізняє спільні ті різні риси між власним мовленням і мовленням інших осіб, урізноманітнює власне мовлення завдяки читанню літературних творів, роботі із словниками та довідковими джерелами [6 МОВ 4.2.4-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Записи власних міркувань.</li> <li>• Створення власного художнього тексту за визначеною темою.</li> <li>• Створення власного медіатексту за визначеною темою.</li> <li>• Написання есе</li> </ul>
--	---	--	--



<p><b>Тема 3.2. (3 уроки) Письмова онлайн-комунікація</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• онлайн-дискусія</li> <li>• спілкування в соцмережах і месенджерах</li> <li>• нетикет</li> <li>• безпека в цифровому середовищі</li> <li>• онлайніві тексти різних жанрів, особливості</li> </ul>	<p>створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах [6 МОВ 3.2.1-1]</p> <p>висловлюється у захищеному цифровому середовищі щодо проблем, пов'язаних із власним життєвим досвідом, зокрема навчанням, читацькою практикою [6 МОВ 3.2.1-2]</p> <p>дискутує в онлайн-середовищі на знайомі теми, пов'язані із власним життєвим досвідом, навчанням, уподобаннями тощо [6 МОВ 3.2.2-1]</p> <p>порівнює позиції учасників дискусії [6 МОВ 3.2.2-2]</p> <p>толерантно обстоює власну позицію, звертає увагу на спільні і різні думки учасників дискусії [6 МОВ 3.2.2-3]</p> <p>дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування [6 МОВ 3.2.2-4]</p> <p>взаємодіє з іншими особами у цифровому середовищі, дбаючи про безпеку [6 МОВ 3.2.3-1]</p> <p>дотримується засад академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії [6 МОВ 3.2.3-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Дотримання засад академічної доброчесності під час створення власних текстів.</li> <li>• Добір доречних засобів мовної виразності для оформлення власного висловлення.</li> <li>• Створення повідомлень у захищених цифрових мережах.</li> <li>• Дискусія в безпечному онлайн-середовищі.</li> </ul>
---	---	---	---

<p><b>Тема 3.3. (5 уроків) Редагування письмових текстів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• помилка, види помилок та способи усунення їх</li> <li>• запобігання помилок</li> <li>• сприйняття помилок як основи для самовдосконалення мовлення</li> <li>• помилки в структурі тексту (логіка викладу)</li> <li>• фактичні помилки в змісті повідомлення (цілісність і повнота викладу)</li> <li>• саморедагування і взаєморедагування</li> </ul>	<p>5</p>	<p>знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові і мовному оформленні власних висловлень [6 МОВ 3.3.1-1] пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил [6 МОВ 3.3.1-2] аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу [6 МОВ 3.3.2-1] коригує текст на основі проведеного аналізу [6 МОВ 3.3.2-2] доповнює та/або змінює окремі частини тексту відповідно до теми і мети висловлення [6 МОВ 3.3.2-3] удосконалює письмовий текст (власний та чужий) [6 МОВ 3.3.2-4] визначає способи виправлення помилок у власному мовленні [6 МОВ 3.3.3-1] демонструє здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування [6 МОВ 3.3.3-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук недоліків (зміст, будова, мовне оформлення) у власному та чужих текстах.</li> <li>• Пояснення виправлень з урахуванням правил.</li> <li>• Удосконалення частин написаного щодо повноти змісту, теми, мети.</li> </ul>
<p>4. 4. Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу</p>		<p>20</p>		

<p>Тема 4.1. Спостереження за власним і чужим мовленням. Аналіз мовних одиниць і мовних явищ</p>		<p>10</p>	<p>складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними словотвірними, лексичними, орфографічними, граматичними, пунктуаційними і стилістичними нормами [6 МОВ 3.1.4-1]</p> <p>вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть [6 МОВ 4.1.2-1]</p> <p>порівнює тексти щодо наявності в них певних мовних явищ (зокрема історичних чергувань спільнокореневих слів, синонімії тощо) [6 МОВ 4.1.2-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• лінгвістичний практикум</li> <li>• лінгвістичний експеримент</li> <li>• дослідницькі завдання для спостереження за мовними одиницями та мовними явищами</li> <li>• порівняння та аналіз текстів</li> <li>• мовний розбір</li> <li>• створення таблиць, схем для впорядкування інформації про мовні одиниці, явища</li> </ul>

<p>Тема 4.2. Використання знань про систему мови для вдосконалення власного мовлення</p>		<p>10</p>	<p>виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (звуки, частини слова, слова, форми слова, словосполучення, речення, тексти) [6 МОВ 4.1.1-1]</p> <p>порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів за визначеними ознаками [6 МОВ 4.1.1-2]</p> <p>вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть [6 МОВ 4.1.2-1]</p> <p>порівнює тексти щодо наявності в них певних мовних явищ (зокрема історичних чергувань спільнокоренових слів, синонімії тощо) [6 МОВ 4.1.2-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• лінгвістичний практикум</li> <li>• лінгвістичний експеримент</li> <li>• дослідницькі завдання для спостереження за мовними одиницями та мовними явищами</li> <li>• порівняння та аналіз текстів</li> <li>• мовний розбір</li> <li>• створення таблиць, схем для впорядкування інформації про мовні одиниці, явища</li> </ul>
--	--	-----------	--	---

Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу

Мовна змістова лінія для реалізації програми для 5-6 класів

### **Лексикологія. Орфографія**

Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення).

Синоніми, антоніми, омоніми. Пароніми.

Тлумачний словник. Словники антонімів, синонімів, омонімів, паронімів.

Питома й запозичена лексика. Особливості написання слів іншомовного походження. Словники іншомовних слів, етимологічний.

Застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми. Письменницькі новотвори

Стилістично забарвлені слова. Розмовна лексика. Діалектні, професійні слова й терміни. Лексична помилка.

### **Фразеологія**

Фразеологізми. Різновиди фразеологічних одиниць (прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми). Фразеологічний словник.

### **Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія**

Голосні й приголосні звуки. Звукові явища у системі голосних звуків. Наголос. Наголошені та ненаголошені голосні. Особливості вимови ненаголошених голосних. Правопис ненаголошених [e] та [u].

Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі. Звукові явища у системі приголосних звуків. Вимова приголосних у корені слова. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я. Спрощення в групах приголосних

Звукові явища й процеси (приголосні звуки) у зв'язку з орфографією. Правила вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа.

Орфоепічні та орфографічні норми.

Засоби художньої виразності, засновані на використанні приголосних і голосних звуків. Звукові явища у зв'язку з вираженням лексичних і граматичних значень.

Звукові особливості питокої та запозиченої лексики. Інтонація та її відображення на письмі. Особливості діалектної вимови.

Склад. Перенесення слів з рядка в рядок.

Милозвучність української мови. Правила милозвучності (чергування у/в, і/ї, з/із/зі).

Особливості української графіки.

Орфоепічна, орфографічна, графічна помилки.

Орфоепічний, орфографічний словники. Словник наголосів. Орфоепічні та орфографічні норми.

### **Синтаксис. Пунктуація (загальні відомості)**

Словосполучення. Головне й залежне слово у словосполученні.

Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення).

Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні); за емоційним забарвленням (окличні й неокличні).

Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина.

Речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами.

Розділові знаки між підметом і присудком, при однорідних членах, звертаннях, вставних словах. Інтонація у зв'язку з пунктуацією.  
Складне речення. Кома між частинами складного речення, з'єднаними безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.

Пряма мова. Діалог. Розділові знаки в реченнях із прямою мовою, при діалозі.  
Пунктуаційна помилка.

### **Будова слова. Орфографія**

Значущі частини слова: основа (корінь, суфікс, префікс) і закінчення, їхні функції.

Спільнокореневі слова й форми слова. Лексичне та граматичне значення слів.

Написання префіксів *з-, зі-, с-, роз-, розі-, без-, пре-, при-, прі-*.

Правила написання букв *е, и, і* в суфіксах *-ечок-, -ечк-, -ичок-, -ичк-, -інн-(я), -ення-(я), -инн-(я), -ев-(о), -ев-(о)*.

Букви *е, о, и* в прикметникових суфіксах *-ев-(-ев-), -ов-, -ин-, -ін-, -ичн-*. Синонімічні, антонімічні префікси й суфікси

Складні слова.

### **Словотворення. Орфографія**

Формотворення (словозміна) та словотворення. Способи словотворення, зокрема морфологічні. Звукові зміни при формо- та словотворенні та їх відображення на письмі.

Явища багатозначності, омонімії, синонімії, антонімії в системі словотвірних засобів. Паронімія, спричинена різними засобами словотворення. Правопис префіксів, суфіксів. Основні виражальні засоби, засновані на лексичному значенні слів з увагою до префіксів і суфіксів.

Префіксальні й суфіксальні засоби формотворення (творення форм ступенів порівняння прикметників і прислівників; відносних і присвійних прикметників). Основні виражальні засоби

Правопис формотворчих часток *хай / нехай, би* та слів *більш, менш, найбільш, найменш*. Правопис слів різних частин мови з *не*. Основні виражальні засоби.

Неморфологічні способи словотвору. Перехід слів з однієї частини мови в іншу. Складні слова. Орфографічні норми щодо правопису слів разом, нарізно, з дефісом (за частинами мови).

Явище складених слів. Абревіація. Скорочення.

Власні й загальні назви. Правопис власних назв. Уживання лапок.

Мовні одиниці різних рівнів, їхні ознаки та функції (узагальнення). Вивчені мовні норми (узагальнення). Недоліки та помилки в змісті, будові та мовному оформленні усного й письмового повідомлення. Основні виражальні засоби фонетичного, лексичного та синтаксичного рівнів (узагальнення).

### **Іменник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Рід іменників. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. Відмінки іменників. Кличний відмінок. Особливості написання іменників у кличному відмінку. Поділ іменників на відміни й групи. Відмінювання

іменників I відміни. Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Букви *-а (-я), -у (-ю)* в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни. Відмінювання іменників III - IV відмін. Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові. *Не* з іменниками.

### **Прикметник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу. Короткі форми прикметників. Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої і м'якої груп. Перехід прикметників в іменники. Творення прикметників (практично). Написання *не* з прикметниками. Написання *-н* і *-ни-* у прикметниках.

### **Числівник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Відмінювання числівників. Буква *ь* на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. Нарізне написання складених числівників. Написання разом порядкових числівників з *-тисячний*. Узгодження числівників з іменниками. Вживання числівників на позначення дат і часу.

### **Займенник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (ознайомлення). Етикетні функції займенників *ти* і *Ви*. Відмінювання займенників усіх розрядів. Написання разом і з дефісом неозначених займенників. Правопис заперечних займенників. Написання займенників із прийменниками.

## Рекомендації щодо скорочення програми з української мови

7 клас

Група результатів навчання/ Теми за програмою	Базові знання	Кількість уроків	Результати навчання	Види діяльності
1. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.		11		
<b>Тема 1.1. (1 урок) Слухання / сприймання тексту / медіатексту (монолог, діалог, полілог)</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• зміст почутого</li> <li>• уточнювальні запитання</li> <li>• розуміння почутого</li> <li>• прихований зміст</li> </ul>	1	<p>свідомо застосовує прийоми активного слухання [9 МОВ 1.1.1-1]</p> <p>відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), акцентуючи увагу на важливих деталях, зокрема художніх деталях у художньому тексті [9 МОВ 1.1.2-1]</p> <p>формулює уточнювальні запитання до почутого для його розуміння [9 МОВ 1.1.2-4]</p> <p>вирізняє невербальні засоби, які сприяють</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Запитання за змістом почутого.</li> <li>• Запитання до змісту (для уточнення деталей).</li> <li>• Виявлення прихованого змісту на основі аналізу невербальних засобів (інтонації, сили голосу, логічних наголосів, темпу, паузи, міміки, жестів, пози).</li> </ul>



			розумінню не вираженого вербально змісту повідомлення [9 МОВ 1.1.3-1]	
<b>Тема 1.2. (1 урок) Відтворення почутого художнього тексту та медіатексту</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• типи мовлення</li> <li>• мета і позиція мовця</li> <li>• тема й основна думка</li> <li>• мікротема</li> <li>• план</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> <li>• вербальні й невербальні засоби передавання інформації</li> </ul>	1	<p>переказує почуте повідомлення (зокрема художній текст, медіатекст) докладно, стисло, вибірково, творчо, акцентуючи увагу на змісті в цілому, на окремих важливих деталях або фрагментах почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) відповідно до мети і ситуації спілкування [9 МОВ 1.2.1-1]</p> <p>обговорює актуальність, жанрово-родову належність почутого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту), ідейно-тематичні та загальні естетичні особливості, зв'язок тексту із ситуацією спілкування та художнього тексту з певною епохою, творчістю митця [9 МОВ 1.1.2-2]</p> <p>самостійно складає і komponує складний план, створює конспект, тези почутого, дає</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення мікротем.</li> <li>• Складання плану.</li> <li>• Усний переказ.</li> </ul>

			<p>характеристику персонажів літературного твору, доцільно використовуючи цитати, скорочення, умовні позначення, символи тощо</p> <p>[9 МОВ 1.2.2-1]</p>	
<p><b>Тема 1.3. (1 урок) Фіксування змісту / візуалізація почутого художнього та медіатексту</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• графічна й текстова інформація</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> <li>• розуміння почутого</li> <li>• прихований зміст</li> </ul>	1	<p>самостійно передає за допомогою різних способів і засобів візуалізації власне розуміння почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), структуруючи інформацію</p> <p>[9 МОВ 1.2.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Конспектування.</li> <li>• Візуалізація (перетворення почутого тексту у формати малюнків, схем, таблиць, інфографік, ліній часу тощо).</li> </ul>

<p><b>Тема 1.4. (1 урок) Пошук інформації в почутому тексті / медіатексті</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• відоме й нове</li> <li>• мікротеми</li> <li>• деталі повідомлення</li> <li>• основна й другорядна інформація</li> </ul>	<p>1</p>	<p>знаходить потрібну інформацію, відому або нову, в одному чи кількох джерелах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) і використовує її відповідно до самостійно визначених цілей</p> <p>[9 МОВ 1.3.1-1]</p> <p>виявляє важливі деталі почутого повідомлення (зокрема, художнього тексту, медіатексту) для ілюстрування власного розуміння почутого</p> <p>[9 МОВ 1.4.1-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук відповідей на запитання.</li> <li>• Виділення відомого й нового.</li> <li>• Виокремлення основної інформації та другорядних деталей повідомлення.</li> </ul>
<p><b>Тема 1.5. (1 урок) Аналіз прослуханого тексту</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• тема й основна думка повідомлення</li> <li>• мета повідомлення</li> <li>• зміст, структура й форма повідомлення</li> <li>• жанрові форми мовлення</li> <li>• фрагментарні повідомлення</li> <li>• типи мовлення</li> </ul> <p>• ситуація спілкування (адресат, адресант, умови)</p>	<p>1</p>	<p>окреслює тематику і проблематику почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) для подальшої інтерпретації</p> <p>[9 МОВ 1.4.1-1]</p> <p>аналізує стильові, жанрові, естетичні та мовні особливості почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту)</p> <p>[9 МОВ 1.4.3.-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення теми почутого.</li> <li>• Визначення ідеї усного повідомлення.</li> <li>• Визначення мети почутого.</li> <li>• Деталі повідомлення.</li> <li>• Форма усного повідомлення / невербальні засоби.</li> <li>• Доповнення усного тексту за поданим початком.</li> <li>• Аналіз повідомлень різних жанрів.</li> </ul>

<p><b>Тема 1.6. (2 уроки) Оцінка почутого повідомлення</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• факти й судження</li> <li>• надійні й ненадійні джерела інформації</li> <li>• способи пошуку інформації</li> <li>• явна й прихована інформація</li> <li>• зв'язок почутого з життєвим досвідом</li> <li>• достовірність, актуальність і несуперечливість інформації</li> <li>• академічна доброчесність</li> </ul>	<p>2</p>	<p>визначає зв'язок між фрагментами частково неповної інформації, здобутої з одного чи кількох різних джерел, для формування цілісного уявлення [9 МОВ 1.4.2-1]</p> <p>розпізнає основні факти і судження про них, вирізняє авторські інтерпретації, розуміє аргументацію, коментує підтекст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [9 МОВ 1.4.6-1]</p> <p>характеризує роль, виражальні можливості та вплив на слухача (адресата) важливих деталей, зокрема художніх, почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [9 МОВ 1.5.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Обґрунтування достовірності почутої інформації.</li> <li>• Аналіз джерел почутої інформації.</li> <li>• Розрізнення фактів і суджень.</li> <li>• Пошук інформації за запитом.</li> </ul>

**Тема 1.7. (2 уроки) Монологічне висловлення щодо прослуханого**

- дотримання правил спілкування
- аргументи й приклади
- тема й мета повідомлення
- умови спілкування
- мета повідомлення
- аудиторія
- стиль мовлення
- доброзичливе ставлення до суперечливих думок
- засоби ефективної комунікації: вербальні й невербальні

2

доречно використовує цитати з різних джерел (зокрема художніх текстів, медіатекстів) для підтвердження та увиразнення власних поглядів, ідей, переконань

[9 МОВ 1.6.1-3]

добирає і використовує необхідні вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації з урахуванням ситуації спілкування та комунікативних намірів, соціального і культурного контексту

[9 МОВ 1.7.1-1]

використовує різні засоби художньої виразності у власному мовленні, обґрунтовуючи доцільність їх вибору

[9 МОВ 1.7.2-1]

виявляє і передбачає емоційні реакції в різних ситуаціях спілкування

[9 МОВ 1.8.1-1]

- Пошук цитат для аргументування власної думки.
- Висловлення емоцій щодо прослуханого.
- Створення усних монологічних текстів різних типів, стилів і жанрів.
- Використання невербальних засобів спілкування під час декламування текстів / виголошення виступу.
- Експериментування з засобами виразності в усному повідомленні.
- Висловлення емоцій щодо прослуханого.

<p>Тема 1.8. (2 уроки) Діалогування</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• діалог</li> <li>• наміри співрозмовників</li> <li>• ситуація спілкування</li> <li>• стиль спілкування</li> <li>• вербальні й невербальні засоби спілкування</li> <li>• емоційний стан співрозмовників</li> <li>• ненасильницька комунікація</li> <li>• комунікативні стратегії</li> </ul>	<p style="text-align: center;">2</p>	<p>визначає позицію співрозмовника/мовця та ступінь досягнення мети комунікації [9 МОВ 1.5.1-5]</p> <p>дослухається до інших думок, демонструючи готовність до зміни власної позиції за умови отримання достатньої аргументації [9 МОВ 1.5.1-6]</p> <p>логічно і послідовно презентує в доцільній жанровій формі власні погляди, ідеї, переконання, підкріплюючи їх аргументами та наводячи доречні приклади із власного або суспільно-історичного досвіду [9 МОВ 1.6.1-1]</p> <p>позитивно впливає на емоційний стан учасників групової комунікації, цінуючи власну культурну традицію та виявляючи повагу до інших [9 МОВ 1.8.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Діалогування.</li> <li>• Дискусія (зокрема з використанням онлайн-засобів).</li> <li>• Інсценізація.</li> <li>• Спостереження за власним і чужим мовленням.</li> <li>• Моделювання комунікативних ситуацій.</li> <li>• Використання невербальних засобів спілкування під час декламування текстів / виголошення виступу.</li> <li>• Експериментування з засобами виразності в усному повідомленні.</li> <li>• Обговорення та створення правил спілкування.</li> <li>• Аналіз комунікативних ситуацій.</li> </ul>
<p>2. Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її</p>		<p style="text-align: center;">9</p>		

для збагачення власного досвіду				
<p><b>Тема 2.1. (1 урок) Читання цілісних, перерваних та змішаних художніх та медіатекстів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• зміст прочитаного</li> <li>• уточнювальні запитання</li> <li>• розуміння прочитаного</li> <li>• прихований зміст тексту</li> <li>• цілісні й фрагментарні тексти</li> <li>• мета читання (для отримання інформації, виконання завдань, розвитку естетичного досвіду)</li> </ul>	1	<p>використовує різні складники друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (рубрикацію, заголовки, скорочення, виділення тощо) для оптимізації роботи з текстовою інформацією [9 МОВ 2.1.2-1]</p> <p>співвідносить зміст сприйнятого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) з історичним і соціокультурним контекстом, світоглядною позицією автора [9 МОВ 2.1.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Читання інформаційних, художніх та медіатекстів.</li> <li>• Читання фрагментарних та перерваних текстів.</li> <li>• Відповіді на запитання за змістом прочитаного.</li> <li>• Постановка запитань до прочитаного тексту.</li> <li>• Читання та обговорення анотації до тексту.</li> <li>• Обговорення / добір заголовків до текстів.</li> </ul>

**Тема 2.2. (1 урок) Пошук інформації в прочитаному**

- ключові слова
- тема
- мікротема
- деталі повідомлення
- фактична інформація
- суб'єктивні судження
- гіпертекст у медіатексті
- критерії добору й способи пошуку інформації
- 

1

розмежує в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) фактичну інформацію, суб'єктивні судження та прихований підтекст, наводить аргументи для спростування або підтвердження суджень, коментує підтекст, наводить приклади з особистого та суспільного досвіду [9 МОВ 2.2.2-1]

використовує для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел [9 МОВ 2.5.1-1]

- Пошук відповідей на запитання.
- Пошук ключових слів у прочитаному тексті.
- Виділення об'єктивних фактів і суб'єктивних суджень.
- Визначення мікротем.
- Виокремлення очевидної та прихованої інформації.
- Пошук інформації з використанням гіпертексту.



**Тема 2.3. (1 урок) Аналіз та інтерпретація змісту прочитаного**

- мета і позиція мовця
- тема й основна думка
- явна й прихована інформація
- важливі й другорядні деталі повідомлення
- проблема і проблематика тексту
- зв'язок проблематики тексту із власним досвідом та суспільно-історичним контекстом
- відкритість творів літератури до інтерпретації

1

характеризує взаємозв'язок між темою, мікротемами та основною думкою тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [9 МОВ 2.2.3-1]

знаходить спільне і різне в літературних творах різних культур за тематикою, проблематикою, стилем, мовним оформленням, структурою, часом створення тощо [9 МОВ 2.2.4-1]

- Визначення теми, мети й основної думки прочитаного тексту.
- Розрізнення в тексті явної й прихованої інформації.
- Виділення важливих і другорядних деталей у прочитаному.
- Визначення проблематики прочитаного тексту.
- Обговорення прочитаного в контексті власного досвіду.
- Зіставлення протилежних поглядів.
- Порівняння тем текстів.
- Порівняння ідей текстів.
- Порівняння проблематики текстів.

<p><b>Тема 2.4. (1 урок) Аналіз структури й форми прочитаних текстів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• типи мовлення</li> <li>• жанрові форми мовлення</li> <li>• структура тексту</li> <li>• фрагментарні тексти</li> <li>• мовні засоби</li> <li>• засоби художньої виразності</li> <li>• індивідуальний стиль автора</li> </ul>	<p>1</p>	<p>характеризує взаємозумовленість елементів змісту, структури та мовного оформлення текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) різних типів, стилів і жанрів, епох і культур, зважаючи на культурно-історичний контекст, естетичний та ціннісний потенціал [9 МОВ 2.2.6-1]</p> <p>розпізнає в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) зображувально-виражальні засоби, ознаки авторського стилю [9 МОВ 2.2.6-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Визначення типу, стилю й жанру мовлення прочитаного тексту.</li> <li>• Визначення спільного й відмінного в структурі та мовному оформленні кількох прочитаних текстів.</li> <li>• Порівняння текстів різних стилів та жанрів.</li> <li>• Визначення функцій мовних засобів у тексті.</li> <li>• Аналіз наявних у тексті засобів художньої виразності.</li> </ul>
--	--	----------	--	---

**Тема 2.5. (1 урок) Оцінка прочитаного**

- джерела інформації
- інформація текстова й графічна, числова тощо
- достовірність, актуальність і несуперечливість інформації
- надійність і ненадійність джерел інформації
- критерії добору й способи пошуку інформації
- факти й судження
- маніпуляція і пропаганда

1

з'ясовує важливість і прогнозує доцільність подальшого використання інформації, здобутої з кількох текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) з урахуванням прочитаного [9 МОВ 2.4.1-1]

використовує для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел [9 МОВ 2.5.1-1]

- Оцінка прочитаного щодо правдивості на основі аналізу джерел та власного досвіду.
- Аналіз джерел інформації.
- Розрізнення фактів, суджень та аргументів у прочитаному тексті.
- Формування переліків джерел інформації за певним запитом для виконання навчального завдання/розв'язання проблемної ситуації.
- Характеристика прочитаного тексту щодо його актуальності з використанням цитування.

<p><b>Тема 2.6. (1 урок) Поєднання й перетворення інформації різних видів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• інформація текстова й графічна, числа тощо</li> <li>• структура тексту</li> <li>• план прочитаного</li> <li>• приклади, аргументи й висновки</li> <li>• стислий, вибірковий, докладний переказ</li> <li>• інфографіка</li> <li>• презентація прочитаного</li> </ul>	<p style="text-align: center;">1</p>	<p>поєднує подану в різні способи інформацію з кількох текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів), гіпертекстів у цифровому середовищі [9 МОВ 2.2.5-1]</p> <p>передає зміст прочитаного з кількох джерел, узагальнюючи, скорочуючи, доповнюючи словесно інформацію (реферат, тези тощо) [9 МОВ 2.6.1-1]</p> <p>створює текст на основі кількох графічних джерел інформації, аналізуючи, порівнюючи, систематизуючи, узагальнюючи та оцінюючи її [9 МОВ 2.6.2-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Перетворення текстової інформації в графічну і навпаки.</li> <li>• Презентація прочитаного тексту з елементами перетворення й поєднання інформації різних видів.</li> <li>• Створення тексту/медіатексту/гіпертексту на основі певної графічної інформації.</li> <li>• Конспектування прочитаного з використанням графічних елементів.</li> <li>• Написання переказів різних видів (стислого, вибіркового, докладного) на основі прочитаного тексту.</li> </ul>
---	--	--------------------------------------	---	--

**Тема 2.7. (1 урок) Висловлення  
власних думок щодо  
прочитаного**

- тема й мета повідомлення
- аргументи й приклади.
- мета повідомлення.
- стиль і жанр тексту
- доброзичливе ставлення до суперечливих думок.
- засоби ефективної комунікації:  
вербальні й невербальні
- читацький та життєвий досвід

1

просціює емоційно-чуттєвий досвід персонажів текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) на власну поведінку, переконання, ставлення та цінності [9 МОВ 2.3.1-2]

коментує власні почуття під час читання тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) і враження від прочитаного, аналізує вплив виражальних засобів на емоційно-естетичне сприйняття тексту [9 МОВ 2.3.2-1]

- Висловлення власних почуттів і вражень щодо прочитаного.
- Пошук цитат для аргументування власної думки.
- Висловлення емоцій щодо прочитаного.
- Створення письмових монологічних текстів різних типів, стилів і жанрів.
- Експериментування з засобами виразності в письмовому повідомленні.
- Висловлення емоцій щодо прослуханого.

**Тема 2.8. (1 урок) Вибір текстів для читання**

- заголовок
- анотація
- зміст
- онлайнві ресурси для читання
- буккросинг
- читацькі інтереси, уподобання, читацький досвід
- культура читання
- мета читання
- індивідуальний стиль автора
- розвиток естетичного досвіду

1

робить аргументовані висновки про наявність у тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) ознак маніпулятивного впливу, доречно цитуючи відповідні фрагменти  
[9 МОВ 2.4.2-2]  
використовує для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел  
[9 МОВ 2.5.1-1]

- Прогнозувальне читання на основі аналізу обкладинок, анотацій, змісту тощо.
- Пояснення вибору тексту для читання.
- Обговорення прочитаних творів.
- Читацькі дискусії.
- Марафон читання.

<p><b>Тема 2.9. (1 урок) Творче читання</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• інсценізація прочитаного твору</li> <li>• буктрейлер</li> <li>• відеоролик</li> <li>• фанфік</li> <li>• сиквел і приквел</li> <li>• індивідуальний стиль автора</li> <li>• розвиток естетичного досвіду</li> <li>• відкритість творів літератури до інтерпретації</li> <li>• створення есе для читацького блогу</li> </ul>	<p>1</p>	<p>створює текст на основі кількох графічних джерел інформації, аналізуючи, порівнюючи, систематизуючи, узагальнюючи та оцінюючи її [9 МОВ 2.6.2-1]</p> <p>на основі прочитаного створює власний або колективний медійний продукт [9 МОВ 2.7.2-1]</p> <p>імпровізує з текстом (зокрема художнім текстом, медіатекстом), застосовуючи елементи стилізації, пародії тощо, обстоює свою позицію та право на самовираження [9 МОВ 4.2.2-1]</p> <p>взаємодіє з іншими особами, використовуючи твори мистецтва для створення власних текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [9 МОВ 4.2.3-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Зміна елементів тексту (персонажів, місця подій тощо).</li> <li>• Переказ тексту від імені персонажа.</li> <li>• Створення початку до заданого тексту.</li> <li>• Створення закінчення до заданого тексту.</li> <li>• Створення власного медійного продукту на основі прочитаного.</li> </ul>
<p>3. Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови</p>		<p>8</p>		

**Тема 3.1. (3 уроки) Створення письмових висловлень**

- тема й мета повідомлення
- тип, стиль і жанр тексту
- академічна доброчесність
- мовні норми
- структура тексту
- збагачення власного мовлення
- засоби виразності
- есе

3

створює та презентує тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) різних типів, стилів і жанрів на актуальну самостійно визначену тематику

[9 МОВ 3.1.2-1]

зіставляє власну думку, зафіксовану в письмовій формі, із думкою інших осіб

[9 МОВ 3.1.2-2]

оформлює власне висловлення з дотриманням принципів академічної доброчесності

[9 МОВ 3.1.3-1]

творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів нестандартні рішення, виявляючи

художньо-образне, асоціативне мислення

[9 МОВ 4.2.1-1]

- Записи власних міркувань.
- Створення власного художнього тексту за визначеною темою.
- Створення власного медіатексту за визначеною темою.
- Написання есе.



**Тема 3.2. (2 уроки) Письмова  
онлайн-комунікація**

- онлайн-дискусія
- спілкування в соцмережах і месенджерах
- нетикет
- безпека в цифровому середовищі
- онлайніві тексти різних жанрів, особливості

2

створює у цифровому середовищі повідомлення/ медіатексти різних жанрів (дописи, коментарі, статті, замітки тощо) із застосуванням гіпертекстових посилань для обговорення особистих і соціально важливих проблем, зокрема популяризації читання

[9 МОВ 3.2.1-1]

виконує різні ролі у груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування

[9 МОВ 3.2.2-1]

толерантно коментує різні погляди на обговорювану проблему, узагальнює їх, обстоює власну позицію, дотримується норм етикету, засад академічної доброчесності під час онлайн-спілкування

[9 МОВ 3.2.3-2]

- Дотримання засад академічної доброчесності під час створення власних текстів.
- Добір доречних засобів мовної виразності для оформлення власного висловлення.
- Створення повідомлень у захищених цифрових мережах.
- Дискусія в безпечному онлайн-середовищі.

<p><b>Тема 3.3. (3 уроки) Редагування письмових текстів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• помилка, види помилок та способи усунення їх</li> <li>• запобігання помилок</li> <li>• сприйняття помилок як основи для самовдосконалення мовлення</li> <li>• помилки в структурі тексту (логіка викладу)</li> <li>• фактичні помилки в змісті повідомлення (цілісність і повнота викладу)</li> <li>• саморедагування і взаєморедагування</li> </ul>	<p>3</p>	<p>ідентифікує різні види помилок на рівні змісту, структури та мовного оформлення, виправляє та обгрунтовує зроблені виправлення з урахуванням засвоєних мовних норм [9 МОВ 3.3.1-1]</p> <p>усуває недоліки у структурі тексту, враховуючи стилістичні та жанрові особливості тексту [9 МОВ 3.3.2-2]</p> <p>демонструє толерантність і здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування [9 МОВ 3.3.3-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пошук недоліків (зміст, будова, мовне оформлення) у власному та чужих текстах.</li> <li>• Пояснення виправлень з урахуванням правил.</li> <li>• Удосконалення частин написаного щодо повноти змісту, теми, мети.</li> </ul>
<p><b>4. 4. Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу</b></p>		<p>10</p>		

<p><b>Тема 4.1. (5 уроків)</b>  <b>Спостереження за власним і чужим мовленням. Аналіз мовних одиниць і мовних явищ</b></p>		<p>5</p>	<p>складає та оформлює власні тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) різних типів, стилів і жанрів відповідно до ustalених словотвірних, лексичних, орфографічних, граматичних, пунктуаційних і стилістичних норм [9 МОВ 3.1.4-1]</p> <p>аналізує окремі мовні явища в усному мовленні, текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) і робить висновки щодо функціонування та доцільності використання певних мовних одиниць [9 МОВ 4.1.2-1]</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Лінгвістичний практикум.</li> <li>• Лінгвістичний експеримент.</li> <li>• Дослідницькі завдання для спостереження за мовними одиницями та мовними явищами.</li> <li>• Порівняння та аналіз текстів.</li> <li>• Мовний розбір.</li> <li>• Створення таблиць, схем для впорядкування інформації про мовні одиниці, явища.</li> </ul>
<p><b>Тема 4.2. (5 уроків)</b>  <b>Використання знань про систему мови для вдосконалення власного мовлення</b></p>		<p>5</p>	<p>визначає та характеризує системні міжрівневі взаємозв'язки між мовними одиницями різних рівнів, типові закономірності їх функціонування на основі узагальнення власних спостережень за мовою і мовленням, зокрема на прикладі літературних творів [9 МОВ 4.1.1-1]</p> <p>аналізує окремі мовні явища в усному мовленні, текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) і робить висновки щодо функціонування та доцільності використання певних мовних одиниць</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Лінгвістичний практикум.</li> <li>• Лінгвістичний експеримент.</li> <li>• Дослідницькі завдання для спостереження за мовними одиницями та мовними явищами.</li> <li>• Порівняння та аналіз текстів.</li> <li>• Мовний розбір.</li> </ul>

[9 МОВ 4.1.2-1]

• Створення таблиць, схем для впорядкування інформації про мовні одиниці, явища.

Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу

**Мовна змістова лінія для реалізації програми для 7 класу  
МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ**

**Дієслово**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на *-но*, *-то* (загальне ознайомлення). Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Види дієслова. Способи дієслів. Часи дієслів. Минулий час. Змінювання дієслів у минулому часі. Теперішній час. Особливості змінювання. Майбутній час. Проста і складена форми. Особливості змінювання. Дієвідмінювання. Букви *е*, *и* в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін. *Не* з дієсловами. Правопис *-ться*, *-шся* в дієсловах.

**Дієприкметник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з дієприкметниковими зворотами. Активні й пасивні дієприкметники. Особливості творення, відмінювання, уживання. Способи заміни активних дієприкметників. Правопис дієприкметників: *-н-* у дієприкметниках та *-ни-* у прикметниках дієприкметникового походження. *Не* з дієприкметниками.

### **Дієприслівник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з дієприслівниковими зворотами й одиничними дієприслівниками. Вид і час дієприслівників. Творення дієприслівників недоконаного й доконаного виду. *Не* з дієприслівниками.

### **Прислівник**

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.

Ступені порівняння прислівників. Способи творення прислівників. Особливості наголошування і правопису прислівників. Написання прислівників із дефісом, разом та окремо. Букви *-н-* та *-нн-* у прислівниках. *Не* і *ні* з прислівниками. *И* та *і* в кінці прислівників.

## **Службові частини мови**

### **Прийменник**

Види прийменників за будовою. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо та з дефісом. Синонімічні й антонімічні прийменники. Особливості вживання прийменників.

### **Сполучник**

Види сполучників за будовою, походженням. Сполучники сурядності й підрядності. Використання їх у простому і складному реченнях як засобу зв'язку однорідних членів і частин складного речення. Написання сполучників разом та окремо. Розрізнення сполучників й однозвучних слів. Синонімічні й антонімічні сполучники.

### **Частка**

Частки формотворчі та словотворчі. Частки, що надають слову або реченню додаткових відтінків (практично). Правопис часток *не* і *ні* з різними частинами мови (узагальнення). Написання часток *-бо*, *-но*, *-то*, *-от*, *-таки*.

## **Вигук**

Особлива частина мови. Групи вигуків за значенням. Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику в реченнях із вигуками. Звуконаслідувальні слова.

**Рекомендації щодо скорочення програми з української мови  
8-9 класи**

<b>8 клас</b>		41
<b>Тема. Вступ</b>		
Мова – найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу.	Складання роздуму про важливість ґрунтовного знання державної мови та майстерного володіння мовленням	1
<b>Тема. Синтаксис. Пунктуація</b>		
Словосполучення.	Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі.	1
Речення прості й складні, двоскладні й односкладні. Граматична помилка та умовне позначення її.	Конспект прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки	1
<b>Тема. Просте речення. Двоскладне речення</b>		
Головні й другорядні члени речення. Підмет і присудок. Способи вираження підмета.	Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури.	1
Способи вираження підмета.		1
Способи вираження присудка. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний).	Повідомлення на тему про мову (наприклад: дієслівний та іменний складений присудки), що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі.	1

Узгодження головних членів речення.		1
Тире між підметом і присудком.		1
Речення поширені і непоширені		1
Порядок слів у реченні. Логічний наголос.		1
Означення, додаток і обставини як другорядні члени речення.		1
	Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням прикладок.	1
Прикладка як різновид означення.		1
Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки.		1
Види обставин (за значенням), способи вираження їх.		1
Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами.	Усний твір-опис пам'ятки історії й культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням порівняльних зворотів.	1
<b>Тема. Односкладні прості речення. Неповні речення</b>		
Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка. Односкладне речення як частина складного речення.		1
Особливості односкладного безособового речення.		1

Односкладні прості речення з головним членом у формі підмета (називні).	Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень для позначення місця.	1
Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях.	Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури.// Складання та розігрування діалогу-розпитування або домовляння (телефонної розмови) з використанням неповних речень та односкладних речень	1
<b>Тема. Речення з однорідними членами</b>		
Однорідні члени речення (зі сполучниковим, безсполучниковим, змішаним зв'язком).	Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення. Особливості будови опису пам'ятки історії й культури	1
Розділові знаки між однорідними членами речення.		1
Поширені і непоширені однорідні члени речення.		1
Речення з кількома рядами однорідних членів.		1
Однорідні й неоднорідні означення.		1
Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами.		1



Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.	Створення відгуку про розміщену в мережі Інтернет віртуальну екскурсію до музею або історичної місцевості (із використанням речень, ускладнених однорідними членами речення)	1
<b>Тема. Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями)</b>		
Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання. Розділові знаки при звертанні.	Аудіювання аудіозаписів уривків з виступів відомих ораторів (у публіцистичному стилі), з літературних творів (у художньому стилі), з побутових розмов (у розмовному стилі), у яких ужито звертання. Формулювання висновків стосовно ролі звертань у мовленні, зокрема значення риторичних звертань.	1
Вставні слова (словосполучення, речення). Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях		1
Групи вставних слів і словосполучень за значенням.		1
Розділові знаки при звертанні і вставних словах	Інтерв'ю в публіцистичному стилі.	1
<b>Тема. Поняття про відокремлення</b>		
Відокремлені означення.	Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин).	1
Розділові знаки при відокремлених означеннях		1

Відокремлена прикладка.	Створення висловлення-роздуму з використанням відокремлених означень (зокрема відокремлених прикладок).	1
Розділові знаки при відокремленій прикладці		1
Відокремленні обставини.	Читання мовчки і вголос тексту художнього стилю, що містить речення, ускладнені відокремленими членами.	1
Розділові знаки при відокремлених обставинах		1
Відокремлені додатки.		1
Розділові знаки при відокремлених додатках.		1
Відокремлені уточнювальні члени речення.		1
Розділові знаки при уточнювальних членах речення.		1
<b>9 клас</b>		<b>40</b>
<b>Тема. Вступ</b>		
Розвиток української мови.	Обговорення дискусійних питань, пов'язаних з розвитком української мови	1
<b>Тема. Повторення та узагальнення вивченого. Пунктуація</b>		
Повторення й узагальнення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності. Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове).	Читання мовчки текстів (уривків) різних стилів, типів і жанрів мовлення.	1
Граматична основа речення. Односкладне й двоскладне речення.	Складання висловлення з використанням двоскладних чи односкладних речень	1

Розділові знаки у простому ускладненому реченні.	Вибірковий усний переказ тексту художнього стилю	1
<b>Тема. Синтаксис. Пунктуація. Пряма й непряма мова</b>		
Пряма і непряма мова як засоби передачі чужої мови.	Складання тексту в художньому стилі з використанням речень із прямою мовою	1
Розділові знаки в реченнях з прямою мовою.		1
Заміна прямої мови непрямою.		1
Цитата як спосіб передачі чужої мови. Розділові знаки при цитатах.	Обговорення питання "Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах" з використанням у мовленні цитат	1
Діалог. Розділові знаки при діалозі.	Складання й розігрування діалогів-обговорень (прочитаної книжки, музичних новинок тощо) з різними співрозмовниками в офіційній і неофіційній ситуації)	1
<b>Тема. Складне речення. Складносурядне речення</b>		
Складне речення, його ознаки. Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв'язком.		1
Складносурядне речення, його будова й засоби зв'язку між його частинами.		1
Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення.	Стислий усний переказ тексту публіцистичного стилю	1
Кома між частинами складносурядного речення.		1

Крапка з комою між частинами складносурядного речення.		1
Тире між частинами складносурядного речення.	Написання есе із використанням складносурядних речень	1
	Редагування складносурядних речень, у яких допущено пунктуаційні помилки	1
<b>Тема. Складнопірядне речення</b>		
Складнопірядне речення, його будова й засоби зв'язку в ньому.		1
Пірядні сполучники й сполучні слова в складнопірядних реченнях.		1
Основні види складнопірядних речень.	Складання роздуму про необхідність підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями та те, як їм можна й потрібно допомагати (з використанням складнопірядних речень)	1
Складнопірядні речення з пірядними означальними, з'ясувальними.		1
Складнопірядні речення з обставинними пірядними частинами.	Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему.	1
Складнопірядне речення з кількома пірядними частинами.		1
Розділові знаки у складнопірядному реченні.	Написання есе	1
Розділові знаки у складнопірядному реченні з кількома пірядними частинами.		1
<b>Тема. Безсполучникове складне речення</b>		
Безсполучникове складне речення.		1

Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення	Створення проєкту статті до Вікіпедії "Безсполучникове складне речення"	1
Кома в безсполучниковому складному реченні.		1
Крапка з комою в безсполучниковому складному реченні		1
Двокрапка в безсполучниковому складному реченні.	Діалог-обговорення актуальної теми з використанням безсполучникових складних речень	1
Тире в безсполучниковому складному реченні.		1
Тире в безсполучниковому складному реченні.		1
Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні	Написання твору-роздуму на морально-етичну тему в публіцистичному стилі	1
Складне речення з різними видами зв'язку.	Обговорення дискусійного питання	1
Розділові знаки у складному реченні різними видами зв'язку (сурядного і підрядного).	Редагування складних речень з різними видами зв'язку	1
Розділові знаки у складному реченні з різними видами зв'язку (безсполучникового і сполучникового)	Вибірковий письмовий переказ тексту наукового стилю з використанням складних речень з різними видами зв'язку	1
<b>Тема. Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності</b>		1
Текст, його основні ознаки. Будова тексту.		1
Мікротема й абзац. Ключові слова в тексті й абзаці.	Тези прочитаних публіцистичної чи науково-пізнавальної статей	1
Види і засоби міжфразового зв'язку в тексті.		1

## Рекомендації щодо скорочення програми з української мови

### 10-11 класи

10 клас		31
<b>Тема. Вступ</b>		
Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідники, довідкові медіаресурси. ПР: Текст, особливості радіального тексту, його ефективність та естетика.		1
Аргументи й докази, полемічні прийоми при обговоренні теми «Про важливість словників».	Діалог: складання діалогів переконувального характеру про важливість паперових/електронних словників	1
<b>Тема. Нормативність мовних одиниць</b>		
Нормативне й ненормативне мовлення. Типи мовних норм та місце серед них лексичних. Лексичне значення слова, однозначні й багатозначні слова. Тлумачний словник. Поняття лексичної помилки. Причини лексичних помилок. ПР: Доведіть або спростуйте думку про те, що нормативність – це основа культури мовлення.	Переказ взірцевого тексту мовлення, доповненого власною оцінкою його нормативності.	1
Групування слів за походженням (власне українські та запозичені). Культура вживання іншомовних слів. ПР Комунікативна ситуація. Мовленнєва подія, її компоненти; комунікативна мета.	Укладання словника небажаних запозичень. Робота з текстом словникової статті.	1

Слово й контекст. Групування слів за частотою вживання (активна й пасивна лексика)	Переказ текстів із зрідка вживаними словами	1
Слововживання: синоніми, антоніми, омоніми, пароніми.	Редагування речень з лексичними помилками.	1
Словесна поведінка на прикладі вживання запозичених/діалектних/застарілих/емоційних слів.	Написання вітальних текстів для різних адресатів	1
Нормативність вживання фразеологізмів у текстах різних стилів.		1
ПР. Естетика тексту. Написання тексту публіцистичного стилю, увиразненого фразеологізмами.	Написання статті до газети	1
<b>Тема. Орфоепічна та орфографічна норми</b>		
Орфоепічна та орфографічна норми. Орфоепічні та орфографічні помилки, пов'язані з вимовою та написанням Е, И, О в коренях, префіксах та суфіксах. Уплив наголосу на вимову. ПР. Переконувальна комунікативна мета на прикладі обговорення проблеми «Чи треба знати орфографічні правила, коли є застосунок «Орфографія»?»	Сприймання на слух чужого мовлення й аналіз його орфоепічної грамотності	1
Наголос. Функції наголосу. Причини й наслідки акцентуаційних помилок. Словники наголошування.	Читання тексту, насиченого словами, в яких можливий подвійний наголос, в яких часто трапляються помилки при наголошуванні	1
Орфоепічна й орфографічна норми (спрощення в групах приголосних, подвоєння)	Лінгвістичне коментування тексту наукового стилю	1

Особливості вимови та написання українських слів з апострофом та знаком м'якшення. Орфоепічний та орфографічний словник.	Робота зі словниковими статтями: читання, коментування, укладання	1
Орфоепічна й орфографічна норми: особливості вимови приголосних в іншомовних словах, що вимагають написання апострофа й знака м'якшення, И та І.	Читання тексту, насиченого запозиченими словами	1
ПР: Суцільне читання тексту з вибиранням слів з апострофом та знаком м'якшення в таблицю правил.	Таблиця як різновид тексту і частина тексту	1
Орфографічна норма: правопис складних слів.	Написання ділового листа з використанням складних слів	1
ПР: Особливості озвучування абревіатур під час виступу.	Читання вголос текстів з абревіатурами	1
Велика літера як засіб виокремлення власних назв та частин тексту.		1
ПР: Вияв шанобливого ставлення засобами графіки.	Написання конспекту статті	1
<b>Тема. Морфологічна норма</b>		
Морфологія як вчення про частини мови. Морфологічна норма й морфологічна помилка в текстах різних стилів.	Випереджувальне редагування текстів з морфологічними помилками	1
Рід іменника. Типові помилки при визначенні роду.		1
ПР: Побудова алгоритму визначення роду невідмінюваних іменників іншомовного походження (власні й загальні назви).	Виступ перед громадою про збереження довкілля з використанням слів, у яких є проблеми з визначенням роду	1



Визначення роду в абрєвіатурах. До проблеми вживання фємінитивів.	Написання оголошення про вакансiю	1
Вiдмiнювання iменникiв 1 та 2-ї вiдмiн , типовi порушення норми.		1
Вiдмiнювання iменникiв 3 та 4 -ї вiдмiн. Змiни в Правописi.	Усне висловлення про потребу змiн у Правописi	1
Ключний вiдмiнок в українськiй мовi. Офiцiйнi й приватнi звертання до особи.		1
Особливостi вiдмiнювання iменникiв, якi мають тiльки множину.		1
ПР: укласти вiльний конспект статтi про особливостi українськiй антропонiмiї.		1
	Творення iменникiв-назв людей за етнiчною належнiстю, мiсцем проживання. Українськi форми антропонiмiв.	1
Творчий диктант		1
Передача iншомовних власних назв українськю мовою	Ознайомлення з елементами транслiтерацiї	1
<b>11 клас</b>		<b>42</b>
<b>Тема. Вступ</b>		
Мовна стiйкiсть як ключова риса нацiональномовної особистостi. Поняття мовної стiйкостi. Джерела, що живлять мовну стiйкiсть.		1
<b>Тема. Практична риторика</b>		
Засоби мовного вираження промови.		1

<p>Метафора, метонімія, їхня роль у мовленні. Риторичні фігури (антитеза, градація, повторення, риторичне запитання, звернення, порівняння)</p>		1
<b>Тема. Морфологічна норма</b>		
<p>Прикметник. Відмінкові закінчення прикметників.</p>		1
<p>Вищий і найвищий ступені порівняння прикметників. Синонімічні способи вираження різного ступеня ознаки, використання прислівників дуже, вельми, занадто, мало, вкрай, зовсім, особливо, трохи, дещо, злегка та ін., уживання прикметникових суфіксів і префіксів зі значенням суб'єктивної оцінки (величезний, манюсінський, тонкуватий, завеликий, старенький, предобрий). Прислівник. Ступені порівняння.</p>	<p>Написання есе про свою заповітну мрію</p>	1
<p>Числівник. Складні випадки відмінювання числівників.</p>		1
<p>Складні випадки узгодження числівників з іменниками.</p>		1
<p>Дієслово, дієслівні форми.</p>		1
<p>Складні випадки словозміни дієслів дати, їсти, відповісти, бути та ін. Паралельні форми вираження наказового способу дієслів 1 та 2 особи множини</p>	<p>Складання плану на літні канікули з використанням дієслів майбутнього часу</p>	1
<p>Активні й пасивні дієприкметники</p>	<p>Редагування текстів з метою виправлення помилково вжитих активних та пасивних дієприкметників</p>	1

<b>Тема. Синтаксична норма</b>		
Поняття синтаксичної норми. Синтаксична помилка.		1
Редагування тексту та речень.		1
Складні випадки синтаксичного узгодження. Складні випадки синтаксичного керування.		1
Уживання прийменників в і на з географічними назвами й просторовими іменниками. Словосполучення з прийменником по. Словосполучення з прийменниками в(у), при, за, із-за.		1
Уживання похідних сполучників.		1
Варіанти граматичного зв'язку підмета й присудка.		1
Пасивні конструкції з дієсловами на -ся. Синтаксичні конструкції з формою на -но, -то.		1
Порядок слів у реченні. Односкладні й неповні речення.		1
Прості ускладнені речення		1
Правила побудови складних речень. Логічні помилки в складних реченнях	Виконання проекту "Синтаксичні непорозуміння"	1
<b>Тема. Пунктуаційна норма</b>		
Пунктуаційна помилка. Тире між підметом і присудком у простому реченні		1

Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених звертаннями. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених вставними словами і реченнями		1
Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених однорідними членами речення		1
Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених відокремленими означеннями. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених відокремленими прикладами		1
Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених відокремленими обставинами		1
Кома в складному реченні		1
Крапка з комою у складному реченні		1
Двокрапка у складному реченні	Написання есе	1
Тире у складному реченні		1
Розділові знаки при прямій мові, цитатах, діалозі	Складання діалогу	1
<b>Тема. Стилiстична норма</b>		
Стилiстичнi особливостi слiв iншомовного походження.		1
Стилiстичне забарвлення лексики. Книжна й розмовна лексика. Оцiнна лексика. Стилiстична роль неологiзмiв i застарiлої лексики.		1
Стилiстичне забарвлення та виражальнi можливостi фразеологiзмiв.		1

Стилістичні особливості засобів словотвору.		1
Стилістичні особливості частин мови.		1
Функціональні стилі сучасної української мови (повторення). Вимоги до вживання синтаксичних одиниць у різних стилях. Вимоги до вживання синтаксичних одиниць у різних стилях		1
<b>Тема. Практична риторика</b>		
Оцінювальні жанри (похвала, осуд, рецензія, характеристика).		1
Написання рецензії на прочитану книгу сучасного письменника		1
Інформаційні жанри (представлення, пояснення, інструкція, повідомлення)		1
Діалогічні жанри (бесіда, телефонна розмова).		1
Діалогічні жанри (листування). Правила етикету електронного листування.		1
Написання текстів різних жанрів. Удосконалення підготовлених текстів.	Виголошування підготовлених текстів	1

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних / навчальних програм з української літератури  
для закладів загальної середньої освіти**

**5 клас**

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (за вибором учителя/вчительки)
<b>Казки: народні та літературні (2 год.)</b>		
<p><b>Уважно слухає</b> народні та літературні казки; [6 МОВ 1.1.1-1]  <b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого повідомлення про види народних казок, їх спільні й відмінні риси; [6 МОВ 1.1.2-1]  <b>стисло переказує</b> зміст народної та літературної казки; [6 МОВ 1.2.1-1]  <b>розрізняє ознаки</b> народної і літературної казок, елементи реального та фантастичного в них; [6 МОВ 1.3.1-2]  <b>читає</b> виразно народні та літературні казки; [ 6 МОВ 2.1.1-1]</p>	<p><b>1. Народні казки.</b> Види народних казок: про тварин, героїко-фантастичні (чарівні), соціально-побутові.  <b>Українська народна казка</b> (1 за вибором учителя) «Летючий корабель» або «Яйце-райце», «Ох», «Ганна-панна», «Правда і Кривда», «Названий батько»          Фантастичне та реальне у творі. Символіка казки, відображення світогляду, звичаїв та обрядів, морально-етичних принципів українців. Особливості мови народної казки.</p>	<p>Виразне читання народної та літературної казки (уголос ланцюжком, в особах).          Переказ казок (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо).          Бесіда за запитаннями.          Характеристика героїв.          Робота з цитатним матеріалом.          Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації щодо народної і літературної казок (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків</p>

<p>характеризує поведінку та вчинки персонажів казок; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p>висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані вивченими казками, своє ставлення до зображених у творах подій, ситуацій тощо; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p>створює за мотивами прочитаних казок письмові творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик тощо); [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1].</p>	<p>ТЛ: народна казка (повторення), поняття про фантастичне, гіпербола.</p> <p><b>2. Літературна казка.</b></p> <p><b>Іван Франко «Фарбований Лис».</b></p> <p>Замальовка життєпису письменника, його казкарська творчість. Особливості літературної казки, її відмінність від народної. Роль діалогів у розкритті характеру головного героя. Морально-етична проблематика твору.</p> <p>ТЛ: літературна казка, дійові особи (персонажі), мандрівний сюжет.</p> <p>МК: анімація – м/ф «Фарбований лис» (режисер – О. Іванов);</p> <p>образотворче мистецтво – ілюстрації до казки «Фарбований Лис» (художники – С. Артюшенко, О. Кіналь).</p> <p>Додаткове читання (за вибором): Леся Українка «Лелія», Василь Королів-Старий «Мавка-Вербинка», В. Шевчук «Чотири сестри».</p>	<p>між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм.</p> <p>Створення власного медіатексту на основі прочитаних народної і літературної казок.</p> <p>Інсценізація казок.</p> <p>Складання власних казок.</p>
<p><b>Минуле українського народу: легенди, перекази, літописні оповіді (3 год.)</b></p>		
<p>Уважно слухає легенду і переказ; інформацію про літописні оповіді, їх героїчний зміст; [6 МОВ 1.1.1-1]</p>	<p><b>1. Народні легенди.</b> Види народних легенд.</p> <p>«Калина» – народне уявлення про походження рослин. Національна</p>	<p>Виразне читання легенди, переказу, літописної оповіді (уголос ланцюжком, в особах).</p>

**вичерпно відповідає** на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; [6 МОВ 1.1.2-1]  
**стисло переказує** зміст легенди, переказу, літопису; [6 МОВ 1.2.1-1]  
**розрізняє** види народних легенд і переказів та їх ознаки в порівнянні з народними казками; [6 МОВ 1.3.1-2]  
**характеризує** проблеми, порушені в творах про історичне минуле українського народу; [6 МОВ 2.2.1-1]  
**формулює висновки** відповідно до поставленого завдання на основі аналізу народної легенди, переказу, літописної оповіді; [6 МОВ 2.2.7-1]  
**створює** за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультифільм, відеоролик, тощо) і письмові творчі роботи різних жанрів. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]

символіка. Калина – символ краси та дівочої вроди.

**ТЛ:** легенда (повторення).

**МК:** образотворче мистецтво – О. Шупляк «Сон Калини», «Берегиня».

**Додаткове читання** (за вибором): легенда «Як виникли Карпати», «Легенди Криму «Аю-Даг», «Скелі-близнята в Гурзуфі». (за вибором учителя/вчительки). Легенда «Про створення землі».

**2. Народні перекази** як вияв історичної пам'яті українців. Народні перекази про звичаї та традиції запорозьких козаків, про лицарство та відвагу захисників рідного краю. Зміст та жанрові особливості народних переказів. Народний переказ «Прийом у запорожців» або «Про чоловіка, який мріяв побачити море».

**ТЛ:** народний переказ.

**МК:** архітектура – історико-культурний комплекс «Запорозька Січ» Національного заповідника «Хортиця».

**Додаткове читання** (за вибором): народні перекази «Шевченко на

Переказ творів (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо).

Бесіда за запитаннями.

Характеристика героїв.

Складання цитатного плану твору.

Створення візуального медіапродукту до прочитаних творів.

Творчі проекти «Легенди рідного краю (міста, села)» або «Видатні українці».



Хортиці», «Про запорожців», «Як Сірко переміг татар».

**3. Літописні оповіді «Повість минулих літ»: «Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь» (у переказі В. Близнеця).**

«Повість минулих літ» – перший історичний твір на землях Київської Русі, пам'ятка XII ст., основа українського літописання. Змалювання вчинків літописних героїв. Уславлення засновників Києва. Героїчний зміст літопису.

**ТЛ:** літопис.

**МК:** образотворче мистецтво – ілюстрації до «Повісті минулих літ» (художник – Г. Якутович);

А. Орльонов «Хрещення України-Русі»; скульптура – пам'ятний знак «Засновникам Києва» (скульптор – В. Бородай).

**Додаткове читання (за вибором):** літописна оповідь із «Повісті минулих літ»: «Подвиг юнака», «Розгром Ярославом печенігів. Початок великого будівництва в Києві. Похвала книгам» (у переказі В. Близнеця).

**Україна і я (2 год.)**

**Уважно слухає** художні твори про Україну та їх авторів; [6 МОВ 1.1.1-1]  
**вичерпно відповідає** на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; [6 МОВ 1.1.2-1]  
**розповідає** про власний емоційний стан під час сприймання лірики; [6 МОВ 1.8.1-1]  
**читає виразно** лірику, зокрема напам'ять; [6 МОВ 2.1.1-1]  
**характеризує** порушені в творах проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]  
**формулює** провідний мотив лірики; [6 МОВ 2.2.3-1]  
**формулює висновки** відповідно до поставленого завдання на основі аналізу поезії; [6 МОВ 2.2.7-1]  
**характеризує** художні образи; [6 МОВ 2.3.1-1]  
**створює** за мотивами прочитаного творчі роботи різних жанрів, зокрема власний медійний продукт (відеоролик тощо); [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]  
**збагачує** власне мовлення окремими засобами художньої виразності вивченої поезії [6 МОВ 4.2.4].

**1. Тарас Шевченко «Учітесь, читайте...»** (уривок із послання «І мертвим, і живим...») або ...  
 Розповідь про поета, його перебування на засланні.  
 Уривок «Учітесь, читайте...» як ліричне звертання до нащадків. Думки автора про роль патріотичної освіти в духовному становленні особистості й нації.  
**ТЛ:** лірика, ліричний герой, мотив у ліричному творі.  
**МК:** образотворче мистецтво – Т. Шевченко «Автопортрет» (1840), Н. Нікіфорова «Портрет Т. Шевченка», музика – «Учітеся, брати мої» (слова – Т. Шевченко, музика – М. Лисенко).

**2. Галина Кирпа «Мій тато став зіркою».**  
 Участь письменниці в подіях, що стали основою оповідання, їх переосмислення в художньому творі. Зворушлива оповідь маленької дівчинки, тато якої загинув на Майдані. Особливості показу світу очима дитини. Мотиви втрати рідної людини, почуття й переживання дитини. Ідея героїзму й самопожертви.

Виразне читання поезії, зокрема напам'ять.  
 Бесіда за запитаннями.  
 Створення власного медіатексту на основі прочитаних творів про Україну.  
 Творчий проект «Цитатний словничок про Україну, рідну мову, український народ».

	<p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – О. Самойлик «Герої. Майдан»; ілюстрації до оповідання «Мій тато став зіркою» (художниця-ілюстраторка – О. Була); музика – українська народна пісня «Пливе кача».</p> <p><b>МЗ:</b> історія України – Революція гідності.</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Тарас Шевченко «Зоре моя вечірняя», Ліна Костенко «Усе моє, все зветься Україна», «Кобзарю», Галина Кирпа «Мова моя», Тетяна Майданович «Країна Українія».</p>	
<b>Людина і природа (3 год.)</b>		
<p><b>Уважно слухає</b> поетичні та прозові твори про природу; інформацію про їх авторів; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>стисло переказує</b> зміст прозових творів про природу; [6 МОВ 1.2.1-1]</p> <p><b>наводить</b> кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи доречні цитати з тексту вивчених творів для увиразнення власних поглядів щодо важливості збереження природи, утвердження гуманістичних цінностей; [6 МОВ 1.6.2-1]</p>	<p><b>1. Павло Тичина «Гаї шумлять...».</b> Замальовка життєпису поета, особливості його світосприймання. Поетичне втілення картин природи у віршах П. Тичини. Музичне (слухове), зорове та емоційне наповнення поезій.</p> <p><b>Павло Тичина. «Не бував ти у наших краях».</b> ТЛ: пейзажна лірика, уособлення. <b>МК:</b> музика – «Ми дзвіночки» (слова – П. Тичина, музика – В. Верховинець), «Гаї шумлять» (слова – П. Тичина, музика – Г. Майборода); образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Гаї шумлять» (художник – Е. Колесов).</p>	<p>Виразне читання художніх творів. Переказ художніх прозових творів (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстами творів: визначення теми, ідеї твору. Складання цитатного прозового твору. Характеристика героїв. Складання таблиці/схеми «Особливості оповідання».</p>

читає виразно художні твори, зокрема напам'ять пейзажну лірику; [6 МОВ 2.1.1-1]

характеризує порушені у творах проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]

формулює тему та основну думку творів; [6 МОВ 2.2.3-1]

характеризує поведінку та вчинки персонажів творів; [6 МОВ 2.3.1-1]

проводить паралелі між образами й ситуаціями, зображеними у творах, і власним життєвим досвідом для формування морально-етичних норм; [6 МОВ 2.3.1-2]

створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]

**Додаткове читання (за вибором):** Євген Гуцало «Зірка», «Чарівники», «Журавлі високі пролітають...», Максим Рильський. «Дощ» («Благодатний, довгожданий «Перед грозою», «Осінь-маляр із палітрою пишною...», «Люби природу не як символ...»).

**2. Марія Морозенко «Вірність Хатіко».** Коротко про життя і творчість письменниці. Тема дружби людини й тварини. Засоби змалювання їхніх взаємин в оповіданні. Послідовність подій у творі. Ідея гуманістичних цінностей.

**ТЛ:** оповідання про тварин (аніمالістичне).

**МК:** образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Найвірніші» (художниця – О. Воронкова); кіно – «Хатіко: Найвірніший друг» (режисер – Л. Галльстрем).

**Додаткове читання (за вибором):**

Оксана Іваненко «Цвітарінь».

Іван Франко «Дрімають села».

Богдан-Ігор Антонич «Навчися мови лісової», Микола Вінграновський «Гусенятко», «Первінка», «Сіроманець», Євген Гуцало. «Олень Август», «Дикі гуси», «Сім'я дикої качки».

Створення власного медіатексту на основі прочитаних творів про рідну природу.

Рольова гра «Малюємо природу художніх творів» або «Малюємо пейзажну поезію».

### Світ дитинства (3 год.)

**Уважно слухає** художні твори про світ дитинства; коротку інформацію про їх авторів; [6 МОВ 1.1.1-1]  
**вичерпно відповідає** на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]  
**стисло переказує** зміст художніх творів; [6 МОВ 1.2.1-1]  
**характеризує** порушені у творах проблеми: добра і зла, милосердя й прощення, морального вибору людини, формування характеру й світогляду юних героїв, стосунків з однолітками, старшими людьми та навколишнім світом; [6 МОВ 2.2.1-1]  
**формулює** тему та основну думку творів; [6 МОВ 2.2.3-1]  
**характеризує** поведінку та вчинки персонажів творів; [6 МОВ 2.3.1-1]  
**проводить** паралелі між образами й ситуаціями, зображеними у творах, і власним життєвим досвідом для формування морально-етичних норм; [6 МОВ 2.3.1-2]  
**створює** власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного. [6 МОВ 2.7.2-1]

**1. Іван Нечуй-Левицький «Вітрогон».**  
Замальовка життєпису письменника.  
Композиція оповідання «Вітрогон», майстерність оповіді, мови.  
Образ Василька. Внутрішній світ хлопчика, спрямованість його інтересів, формування характеру.  
**ТЛ:** композиція і сюжет твору.  
**МК:** образотворче мистецтво – М. Пимоненко «Вечоріє».

**2. Оксана Сайко «Гаманець».**  
Біографічна довідка про письменницю.  
Драматизм сюжету оповідання «Гаманець». Розвиток подій у творі.  
Проблема добра і зла, морального вибору людини. Образи Іванки й Ритки, спільне й відмінне у їхніх характерах і вихованні.  
**МК:** образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Новенька та інші історії» (художники – Н. Гаїда, Н. Гаїдучик).

**Додаткове читання (за вибором):**  
**Колискові пісні «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать».**  
Народні колискові пісні. Лексичні особливості колискових пісень.  
Григор Тютюнник «Дивак».

Переказ художніх творів (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо).  
Бесіда за запитаннями.  
Аналітико-синтетична робота над текстом оповідань: визначення теми, ідеї, елементів композиції і сюжету.  
Діаграма Венна «Персонажі творів».  
Створення власного медіатексту на основі прочитаних творів про світ дитинства.

**У пошуках пригод і чудес (2 год.)**

<p><b>Уважно</b> слухає навчальну інформацію про пригодницько-фантастичний твір та його авторку; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно</b> відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>стисло</b> переказує зміст художнього твору; [6 МОВ 1.2.1-1]</p> <p><b>характеризує</b> порушені у творі проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p><b>формулює</b> тему та основну думку твору; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p><b>формулює висновки</b> відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>характеризує</b> поведінку та вчинки персонажів твору; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>висловлює</b> в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p><b>створює</b> власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1].</p>	<p><b>Зірка Мензатюк.</b> «Тасмниця козацької шаблі» (скорочено). Коротко про письменницю. Пригодницька повість про мандрівку історичними місцями України. Історичне минуле в житті сучасної людини. Образи козаків та символіка козацької шаблі у творі. Велич старовинних українських замків. Фантастичне і реальне в пригодницькій повісті. Засоби змалювання характерів персонажів.</p> <p><b>ТЛ:</b> пригодницька повість, детектив.</p> <p><b>МК:</b> архітектура – Тараканівський форт, Дубенський замок, Підгорецький замок, Олеський замок, Кам'янець-Подільська фортеця, Хотинська фортеця; образотворче мистецтво – Ю. Брандт «Вставайте, козаки», О. Орльонов «Битва під Берестечком».</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Вс. Нестайко «Чарівні окуляри», «Чарівний талісман».</p>	<p>Переказ твору (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо).</p> <p>Бесіда за запитаннями.</p> <p>Аналітико-синтетична робота над текстом твору: визначення теми, ідеї, елементів композиції і сюжету. Складання схеми/таблиці «Реальне і фантастичне в пригодницькому творі».</p> <p>Створення візуального медіапродукту до прочитаного пригодницького твору.</p> <p>Творчий проект «Одна цікава пригодницька історія».</p>
---	---	--

**Узагальнення та систематизація вивченого (1 год.)**

<p><b>Розуміє та відтворює зміст художніх творів і навчальний матеріал, що вивчався; [6 МОВ 1.1.2-2]</b>  <b>обстоює власну позицію щодо проблем, порушених у вивчених художніх творах; [6 МОВ 1.6.2];</b>  <b>описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів. [6 МОВ 2.5.1-2]</b></p>	<p><b>Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення за темами, що вивчались упродовж курсу, їх систематизація.</b>  <b>ТЛ: повторення понять теорії літератури.</b></p>	<p>Виразне читання художніх творів, зокрема й напам'ять.  Тестові завдання із відкритими та закритими запитаннями.  Проведення засідання читацького клубу «Коло книжки», «Книжка, що мене вразила» тощо.</p>
--	---	--

**6 клас**

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (за вибором учителя/вчительки)
<b>Ліричні послання Україні (2 год.)</b>		
<p><b>Уважно слухає громадянську лірику; коротку інформацію про її авторів; [6 МОВ 1.1.1-1]</b>  <b>вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; [6 МОВ 1.1.2-1]</b>  <b>розповідає про власний емоційний стан під час сприймання поезії; [6 МОВ 1.8.1-1]</b>  <b>читає виразно громадянську лірику, зокрема напам'ять; [6 МОВ 2.1.1-1]</b>  <b>характеризує порушені у творах проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</b></p>	<p><b>1. Павло Чубинський Державний Гімн України «Ще не вмерла Україна...»</b>  Історія створення гімну як символу держави, розповідь про його автора. Вираження в гімні (славні) патріотизму та прагнення народу до свободи, утвердження справедливості.  <b>ТЛ: громадянська лірика, гімн (славень).</b>  <b>МК: скульптура – пам'ятник П. Чубинському (м. Бориспіль Київської обл.), скульптор – О. Пергаменщик.</b></p> <p><b>2. Микола Вороний «Євшан-зілля» (скорочено).</b></p>	<p>Виразне читання лірики (зокрема напам'ять).  Постановка проблемних запитань.  Характеристика образу ліричного героя.  Створення порівняльної таблиці «Епічне й ліричне в поемі».  Самостійний добір громадянської лірики й наведення аргументів щодо такого вибору.</p>

<p><b>формулює</b> мотиви поезії, розкриває її символічний зміст; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p><b>характеризує</b> образ ліричного героя поезії, [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>аргументує</b> власну оцінку поезії, наводячи доречні цитати із творів [6 МОВ 2.4.2-3]</p> <p><b>формулює висновки</b> відповідно до поставленого завдання на основі аналізу громадянської лірики; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>створює</b> за мотивами вивченої поезії творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (відеоролик тощо); [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p> <p><b>збагачує</b> власне мовлення окремими засобами художньої виразності вивченої поезії.[6 МОВ 4.2.4]</p>	<p>Коротко про письменника. Літописна основа поеми. Євшан як символ національної пам'яті. Краса природи рідного краю. Роль слова, пісні, історії в житті людини. Поєднання епічних і ліричних рис у поемі «Євшан-зілля».</p> <p><b>ТЛ:</b> ліро-епічний твір, ліро-епічна поема, ліричний відступ.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – А. Куїнджі «Степ»;</p> <p>музика – «Євшан зілля» (слова – В. Мельника, музика – Р. Бікеєва).</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Т. Шевченко «І досі сниться: під горою», «Іван Підкова»; І. Франко «Розвивайся ти, високий дубе»; Костянтина Малицька «Чом, чом, земле моя».</p>	
<p><b>Мудрість байки (1 год.)</b></p>		
<p><b>Уважно</b> слухає байку та коротке повідомлення про їх автора, інформацію про художні особливості жанру байки; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно</b> відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>розрізняє</b> ознаки жанру байки, особливості її побудови, розуміє її сатиричний характер, алегоричний зміст; [6 МОВ 1.3.1-2]</p> <p><b>читає</b> виразно байку; [6 МОВ 2.1.1-1]</p>	<p><b>Григорій Сковорода</b> «Бджола і Шершень».</p> <p>Замальовка життєпису письменника. Повчальний характер і художні особливості байки. Ідея спорідненої праці в ній. Алегоричні образи Бджоли і Шершня.</p> <p><b>ТЛ:</b> байка (повторення), мораль байки, гумор (повторення), сатира, алегорія (повторення).</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – К. Трохименко «Григорій Сковорода серед народу», О. Заливаха «Григорій Сковорода», ілюстрації до байки «Бджола і Шершень» (художники – А. Сезон, І. Коршунов);</p>	<p>Виразне читання байки в ролях, зокрема напам'ять.</p> <p>Аналітико-синтетична робота над текстом байки: визначення теми, основної думки, особливості структури.</p> <p>Характеристика героїв.</p> <p>Віртуальна екскурсія до Меморіального музею Г. Сковороди</p>



<p>характеризує порушені в байці проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p>знаходить у тексті байки теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; [6 МОВ 2.2.2-1]</p> <p>формулює тему та основну думку байки; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p>характеризує персонажів байки, їхню поведінку та вчинки; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p>формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу байки; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p>створює за прочитаною байкою письмові творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик тощо). [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p><b>МЗ:</b> зарубіжна література – байка в зарубіжних літературах.</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Леонід Глібов. «Щука», «Муха і Бджола», «Жаба і Віл», «Вовк і кіт», «Зозуля і півень».</p>	<p>(м. Переяслав Київської обл.).</p>
<p><b>Міфи прадавньої України (2 год.)</b></p>		
<p><b>Уважно слухає</b> інформацію про міф як найдавнішу форму світогляду, відомості про письменницю Дару Корній та образи прадавньої міфології в її творчості; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом нового навчального матеріалу; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>читає виразно</b> тексти міфів; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>характеризує</b> порушені в міфах проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</p>	<p><b>1. Міф як найдавніша форма світогляду людини.</b></p> <p><b>Праукраїнський міф «Сокіл-Род»</b> (за С. Плачиндою).</p> <p>Особливості міфів прадавньої України. Протистояння добра і зла. Символіка міфів.</p> <p><b>ТЛ:</b> міф, види міфів.</p> <p><b>2. Дара Корній «Польовик»</b> (із книги «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи»).</p>	<p>Виразне читання міфів (уголос ланцюжком, в особах).</p> <p>Усний стислий, вибірковий переказ здобутої навчальної інформації.</p> <p>Аналітико-синтетична робота над текстом міфів: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету.</p>

<p>формулює тему та основну думку текстів міфів; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p>визначає символіку міфів прадавньої України; [6 МОВ 2.2.4-1]</p> <p>характеризує міфічних персонажів, їх поведінку та вчинки; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p>формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого матеріалу; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p>створює за мотивами прочитаних міфів письмові творчі роботи різних жанрів; власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик, тощо). [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p>Коротко про письменницю. Відображення у творах авторки прадавньої міфології, звичаїв та обрядів українців.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Міфи та легенди давньої України» (художник – В. Войтович); альбом творчості «Світло Пращурів Наших» (художник – В. Крижанівський); ілюстрації до книги «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» (художниця – А. Канкава).</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): С. Плачинда «Міфи і легенди Давньої України»</p>	<p>Складання власних міфів різних видів.</p> <p>Читацький творчий проект «Ілюстрований словничок чарівних істот праукраїнської міфології».</p>
<p><b>Народні пісні. Календарно-обрядові пісні (1 год.)</b></p>		
<p>Уважно слухає інформацію про народні календарно-обрядові пісні, їх різновиди; [6 МОВ 1.1.1-1];</p> <p>вичерпно відповідає на запитання за змістом почутої інформації; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p>розповідає про власні емоції від почутих календарно-обрядових пісень; [6 МОВ 1.8.1-1]</p> <p>читає виразно календарно-обрядові пісні; [6 МОВ 2.1.1-1]</p> <p>формулює тему та основну думку календарно-обрядових пісень; [6 МОВ 2.2.3-1]</p>	<p><b>Народні календарно-обрядові пісні, їх різновиди.</b></p> <p>Зимова обрядовість українців. Українські колядки й щедрівки, їх зміст і значення.</p> <p>«Нова радість стала», «Щедрик, щедрик, щедрівочка...».</p> <p><b>ТЛ:</b> календарно-обрядові пісні та їх види.</p> <p><b>МК:</b> музика – М. Леонтович «Щедрик»; образотворче мистецтво – М. Пимоненко «Колядки», І. Горобчук «Різдво», О. Шупляк «Різдвяний дідух», І. Роп'яник «Колядники йдуть», В. Проців «Свята вечерея», «Коляда»; кіно – х/ф «Щедрик» (2022) (режисерка – О. Моргунець-Ісаєнко).</p>	<p>Виразне читання календарно-обрядових пісень.</p> <p>Постановка проблемних запитань.</p> <p>Створення власного медійного продукту (медіатекст, комп'ютерна презентація, мультфільм, відеоролик тощо) за мотивами народних календарно-обрядових пісень.</p>

<p><b>формулює висновки</b> відповідно до поставленого завдання на основі аналізу народних календарно-обрядових пісень; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>створює</b> за мотивами народних календарно-обрядових пісень письмові творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо). [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p><b>МЗ:</b> іноземна мова – календарно-обрядові пісні у фольклорі народу, мова якого вивчається.</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором):</p> <p>Пісні літнього циклу: «У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору» (русальні); «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, Купайло!» (купальські); «Маяло житечко, маяло», «Там у полі криниченька» (жниварські); Олекса Воропай «Зимові ворожіння».</p>	
<p><b>Різдвяні дива (2 год.)</b></p>		
<p><b>Уважно слухає</b> коротку інформацію про автора; матеріал про особливості жанру творів різдвяної тематики; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>стисло переказує</b> зміст твору; [6 МОВ 1.2.1-1]</p> <p><b>читає</b> виразно художній твір; [6 МОВ 2.1.1-1]</p> <p><b>характеризує</b> порушені у творі проблеми: шанобливого ставлення до різдвяних традицій, утвердження християнських цінностей добра, милосердя та гуманізму; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p><b>формулює</b> тему та основну думку твору; [6 МОВ 2.2.3-1]</p>	<p><b>Олександр Гаврош «Різдвяна історія ослика Хвостика»</b> (скорочено).</p> <p>Коротко про письменника. Незвичайні пригоди ослика як шлях до мрії. Основні події й дива в різдвяній повісті. Характеристика образів повісті-казки. Яскравість і колоритність персонажів. Художні деталі у творі.</p> <p><b>ТЛ:</b> різдвяна повість-казка.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті О. Гавроша «Різдвяна історія ослика Хвостика» (художниця – С. Сова).</p> <p><b>МЗ:</b> зарубіжна література – Ч. Дікенс «Різдвяна пісня в прозі»; іноземна мова – різдвяні пісні у фольклорі народу, мова якого вивчається.</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Михайло Коцюбинський «Ялинка»; Богдана Матіяш «Єва і білосніжна квітка лілії»; Ірина Жиленко «Підкова»; Ігор Калинець «Вертеп маленького</p>	<p>Виразне читання твору (уголос ланцюжком, в особах).</p> <p>Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо).</p> <p>Бесіда за запитаннями.</p> <p>Аналітико-синтетична робота над текстом.</p> <p>Складання плану твору.</p> <p>Порівняльна характеристика героїв твору.</p> <p>Робота з цитатним матеріалом.</p> <p>Прогнозування подій у творі.</p>

<p><b>характеризує</b> персонажів твору; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>висловлює</b> в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані твором; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p><b>формулює висновки</b> на основі аналізу твору; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>ефективно використовує</b> інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; [6 МОВ 2.5.1-3]</p> <p><b>створює</b> за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p>хлопчика»; Богдан Лепкий «Вечір під святого Андрія» (фрагмент з повісті «Казка мого життя»); Галина Пагутяк «Різдво на хуторі».</p>	<p>Створення власного медійного продукту (медіатекст, комп'ютерна презентація, мультфільм, відеоролик тощо) різдвяної тематики.</p> <p>Самостійний добір і презентація творів різдвяної тематики.</p> <p>Читацький проект «Різдво із улюбленою книжкою».</p>
---	--	--

#### Романтика пригод і фантастики (3 год.)

<p><b>Уважно слухає</b> пригодницько-фантастичні твори, коротку інформацію про їх авторок; навчальний матеріал про різновиди пригодницько-фантастичних творів та їх художні особливості; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>стисло переказує</b> зміст пригодницько-фантастичних творів; [6 МОВ 1.2.1-1]</p>	<p><b>Леся Воронина «Тасмне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9»</b> (скорочено).</p> <p>Коротко про письменницю. Будні сучасних школярів у повісті. Основні події та пригоди. Фантастичне у творі. Тонкий гумор у змалюванні неймовірних перетворень. Характери персонажів та засоби їх творення. Головний герой твору Клим Джура, його дорослішання. Роль сім'ї у формуванні життєвих переконань людини. Стосунки між різними поколіннями в родині.</p>	<p>Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстами творів: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету.</p> <p>Створення візуального медіапродукту до</p>
--	---	--

<p>характеризує порушені у творах проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p>формулює тему та основну думку пригодницько-фантастичних творів; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p>характеризує персонажів творів, їхню поведінку та вчинки; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p>висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними пригодницько-фантастичними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p>формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p>створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p><b>ТЛ:</b> повість як жанр літератури (поглиблення поняття), пригодницько-фантастична повість.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» (художники – В. Штанко, С. Храпов).</p> <p><b>Або</b></p> <p><b>Неда Неждана «Зоряна мандрівка».</b> Коротко про письменницю. Неймовірні міжпланетні мандри двох клоунів. Чарівні істоти та роль цих образів у композиції казки-шоу. Добро і зло у п'єсі, групування персонажів. Гуманістичні цінності як шлях до гармонії у Всесвіті.</p> <p><b>ТЛ:</b> драма як рід літератури (повторення), фантастична драма-казка.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – П. Кандиба «Космос, антигравітація», «Підкорювачі космосу»; музичне мистецтво – Дев Хайнс «Звуки космосу».</p> <p><b>Додаткове читання (за вибором):</b> Олесь Ільченко «Таємниця старої обсерваторії» (уривки); Володимир Аренев «Сапієнси» (уривки), Микола Вінграновський. Повість «Сіроманець» (фрагмент).</p>	<p>прочитаних творів.</p> <p>Віртуальна екскурсія Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова (м. Житомир).</p> <p>Проектна робота «Літературні пригоди – це круто».</p>
<p><b>Поетичне бачення світу (2 год.)</b></p>		
<p>Уважно слухає ліричні твори; коротку інформацію про авторів; навчальний матеріал; [6 МОВ 1.1.1-1]</p>	<p><b>1. Леся Українка «Тиша морська».</b> Розповідь про письменницю та її подорожі до Криму. Художня майстерність зображення</p>	<p>Виразне читання лірики (зокрема й напам'ять).</p>

<p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>розповідає</b> про власний емоційний стан під час сприймання поезії; [6 МОВ 1.8.1-1]</p> <p><b>читає виразно</b> поезію, зокрема напам'ять; [6 МОВ 2.1.1-1]</p> <p><b>формулює</b> мотиви ліричних творів; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p><b>характеризує</b> образ ліричного героя творів; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>аргументує</b> власну оцінку поезії, наводячи доречні цитати; [6 МОВ 2.4.2-3]</p> <p><b>формулює висновки</b> відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>створює</b> за мотивами вивченої поезії творчі роботи різних жанрів; власний медійний продукт (відеоролик тощо); [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p> <p><b>збагачує</b> власне мовлення окремими засобами художньої виразності вивчених ліричних творів. [6 МОВ 4.2.4]</p>	<p>мариністичного пейзажу. <b>Настроєва</b> тональність вірша.</p> <p><b>ТЛ:</b> пейзажна лірика.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – В. Пузирков «Леся Українка», О. Щербаков «Літній день біля моря», Ольга Самчук «Морська тиша»; музика – романс «Тиша морська» (слова – Леся Українка, музика – В. Квасневський), Поль Морія «Симфонія сонця і моря».</p> <p><b>2. Микола Вінграновський «Даленіє вечір в бабиному літі...», «Димить стерня над синіми ярами», «Вже неминуче буде сніг» (один вірш за вибором).</b></p> <p>Розповідь про поета. Відображення емоційного стану ліричного героя в поезії. Візуальні образи природи та роль словесної палітри кольорів у їх змалюванні.</p> <p><b>ТЛ:</b> віршовий ритм.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – Т. Яблонська «У садочку», Ю. Пацан «Літом в полі».</p> <p><b>Додаткове читання (за вибором):</b> Григорій Сковорода «Ой ти птичко жовтобока», «Гей, поля, поля зелені»; Леся Українка «Уже весняне сонце припікає...»</p>	<p><b>Характеристика образу</b> ліричного героя.</p> <p><b>Створення власного</b> медіатексту на основі прочитаних ліричних творів.</p> <p><b>Дослідницька робота</b> «Засоби художньої виразності поезії».</p> <p><b>Самостійний добір творів</b> пейзажної лірики й наведення аргументів щодо такого вибору у вигляді усного повідомлення, презентації тощо.</p> <p><b>Віртуальні екскурсії до</b> музею Лесі Українки (м. Київ; м. Звягель, Житомирська обл.)</p>
<b>Дитинство видатних українців (1 год.)</b>		
<p><b>Уважно слухає</b> художній твір про дитинство видатних українців; коротку</p>	<p><b>Марина Павленко «Янголи для Павлуся Тичини»</b> (Із книги «Райдуга в решеті. Про</p>	<p><b>Виразне читання</b> художнього твору (уголос ланцюжком, в особах).</p>

<p>інформацію про авторку; [6 МОВ 1.1.1-1]</p> <p><b>стисло переказує</b> зміст художнього твору; [6 МОВ 1.2.1-1]</p> <p><b>характеризує</b> порушені у творі проблеми: становлення особистості, прагнення до здійснення мрії, розвитку таланту, морального вибору; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p><b>формулює</b> тему та основну думку твору; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p><b>характеризує</b> емоційний стан персонажів твору, їхню поведінку та вчинки; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>висловлює</b> в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p><b>створює</b> власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p>Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко).</p> <p>Розповідь про письменницю. Світ дитинства талановитої особистості в художньо-біографічних оповіданнях. Становлення головного героя в процесі дорослішання. Характеристика образів персонажів.</p> <p><b>ТЛ:</b> художньо-біографічні твори.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Райдуга в решеті. Про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко» (художник – М. Павленко).</p> <p><b>Додаткове читання</b> (за вибором): Оксана Іваненко «Тарасові шляхи» (Розділ «Чорний шлях»); Євген Білоусов «Лесина пісня»</p>	<p>Бесіда за запитаннями.</p> <p>Переказ художнього твору (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо).</p> <p>Аналітико-синтетична робота над текстом художнього твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету.</p> <p>Створення візуального медіапродукту до твору.</p> <p>Творчий проект «Один день із дитячих років видатного українця» (комп'ютерна презентація, лепбук, анімаційний мультфільм, відеоролик тощо).</p>
<b>Гумор і сатира (3 год.)</b>		
<p><b>Уважно слухає</b> гумористичний художній твір; коротку інформацію про автора; [6 МОВ 1.1.1-1]</p>	<p><b>Іван Андрусяк «28 днів із життя Бурундука»</b> (скорочено).</p> <p>Коротко про письменника. Захопливі шкільні пригоди Івася Бондарука. Тема дорослішання в повісті: досвід самостійного мислення,</p>	<p><b>Виразне читання</b> гумористичних та сатиричних художніх творів (уголос ланцюжком, в особах).</p>

<p><b>вичерпно відповідає</b> на запитання за змістом почутого повідомлення; [6 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>читає</b> виразно художній твір; [6 МОВ 2.1.1-1]</p> <p><b>характеризує</b> порушені у творі проблеми; [6 МОВ 2.2.1-1]</p> <p><b>формулює</b> тему та основну думку твору; [6 МОВ 2.2.3-1]</p> <p><b>характеризує</b> емоційний стан персонажів твору, їхню поведінку та вчинки; [6 МОВ 2.3.1-1]</p> <p><b>проводить</b> паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в гумористичному творі, та власним життєвим досвідом для формування базових морально-етичних норм; [6 МОВ 2.3.1-2]</p> <p><b>висловлює</b> в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним творам; [6 МОВ 2.3.2-1]</p> <p><b>створює</b> власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного. [6 МОВ 2.7.2-1], [6 МОВ 3.1.2-1]</p>	<p>прийняття власних рішень, відповідальності за їхні наслідки. Морально-етична проблематика: повість про самопізнання та вибір справжніх цінностей. Риси гумору. Засоби змалювання фантастичного. Казкові мотиви в сучасному сюжеті.</p> <p><b>ТЛ:</b> жанри гумористичних творів: гумористична повість.</p> <p><b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті І. Андрусяка «28 днів із життя Бурундука» (художниця-ілюстраторка – Г. Осадко).</p> <p><b>Додаткове читання (за вибором):</b>          Всеволод Нестайко «Дивовижні події в шостому "Б" (фрагмент); Всеволод Нестайко «Гореадори з Васюківки»; Ярослав Стельмах «Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера».</p>	<p>Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художнього твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Творчий проєкт «Літературний герой, який тебе розвеселить» (кінцевий продукт – комп'ютерна презентація, лепбук, анімаційний мультфільм, відеоролик тощо)</p>
<p><b>Узагальнення та систематизація вивченого (1 год.)</b></p>		



<p>Розуміє та відтворює зміст художніх творів і навчальний матеріал, що вивчався; [6 МОВ 1.1.2-2]</p> <p>обстоює власну позицію щодо проблем, порушених у вивчених художніх творах; [6 МОВ 1.6.2];</p> <p>формулює висновки на основі аналізу вивчених художніх текстів; [6 МОВ 2.2.7-1]</p> <p>описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; [6 МОВ 2.5.1-2]</p> <p>ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів. [6 МОВ 2.5.1-3].</p>	<p>Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення за темами, що вивчалися.</p> <p>ТЛ: повторення вивчених понять теорії літератури.</p>	<p>Виразне читання художніх творів, зокрема й напам'ять.</p> <p>Тестові завдання із відкритими та закритими запитаннями.</p> <p>Проведення засідання читацького клубу «Коло книжки», «Книжка, що мене вразила» тощо.</p>
--	--	--

7 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (за вибором учителя/вчительки)
<b>Пісенна лірика (2 год.)</b>		
<p>Свідомо слухає соціально-побутові пісні та навчальну інформацію про їх різновиди; [9 МОВ 1.1.1];</p> <p>відповідає на запитання за змістом навчального матеріалу; [9 МОВ 1.1.2-1]</p> <p>формулює уточнювальні запитання</p>	<p>Народнопісенна лірика. Народні соціально-побутові пісні, їх різновиди (огляд).</p> <p>Народні козацькі пісні «Ой на горі та й жінці жнуть»</p> <p>Відображення в народних</p>	<p>Виразне читання соціально-побутових пісень. Аналітико-синтетична робота з текстом (визначення мотиву, особливостей композиції, сюжету, жанру, художніх засобів, мистецький</p>

<p>для розуміння навчальної теми; [9 МОВ 1.1.2-4]</p> <p><b>визначає</b> мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]</p> <p><b>читає виразно</b> народнопісенну лірику; [9 МОВ 2.1.1-1]</p> <p><b>сприймає</b> тексти соціально-побутових пісень відповідно до особливостей національної культури; [9 МОВ 2.1.3]</p> <p><b>інтегрує</b> інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо), у межах одного або кількох текстів у цифровому середовищі; [9 МОВ 2.2.5]</p> <p><b>формулює</b> логічні та послідовні висновки на основі аналізу соціально-побутових пісень; [9 МОВ 2.2.7-1]</p> <p><b>коментує</b> власні почуття під час читання різновидів соціально-побутових пісень, аналізує вплив художніх виражальних засобів на емоційно-естетичне сприйняття народнопісенної лірики; [9 МОВ 2.3.2-1]</p> <p><b>пояснює</b> естетичну та мистецьку цінність прочитаних творів у культурно-історичному контексті; [9 МОВ 2.3.3]</p>	<p>піснях життя й побуту козаків, їхньої героїчної вдачі. Поєднання громадянських і родинних мотивів, емоційна наснаженість, художня образність фольклорних творів.</p> <p><b>ТЛ:</b> народнопісенна лірика, соціально-побутові пісні та їх види, художній паралелізм, постійний епітет.</p> <p><b>МК:</b> музика – народні пісні «Ой, на горі, та й женці жнуть», М. Лисенко «Запорізький марш», Є.Адамцевич «Запорізький марш» (обробка та оркестровка В. Гуцала).</p>	<p>контекст).</p> <p>Структурування вивченого з теми у вигляді таблиці-опори, схеми, ментальної мапи.</p> <p>Створення медіаконтенту (відеоінтерпретації авторського читання чи співу народних пісень у стилі сучасних запитів соціальних мереж). Сенкан або діаманта.</p> <p>Прослуховування записів соціально-побутових пісень з вуст старожилів або сучасних музичних та відеоінтерпретацій.</p> <p>Зустріч із фольклорними колективами краю.</p>
<p><b>Свідомо</b> слухає патріотичні пісні</p>	<p><b>Патріотичні</b> пісні</p>	<p>Прослуховування та перегляд</p>

літературного походження та навчальний матеріал про героїчну боротьбу українських січових стрільців, УПА та сучасних поколінь українського народу за незалежність України; [9 МОВ 1.1.1]

відповідає на запитання за змістом навчальної інформації; [9 МОВ 1.1.2-1]

формулює уточнювальні запитання до почутого для його розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]

визначає мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]

застосовує різні види критичного читання патріотичних пісень літературного походження; [9 МОВ 2.1.1-1]

співвідносить зміст патріотичних пісень літературного походження з історичним і соціокультурним контекстом, світоглядною позицією їх автора; [9 МОВ 2.1.3-1]

коментує та обґрунтовує актуальність порушених у сучасних патріотичних піснях літературного походження проблем із урахуванням власного досвіду та культурно-історичного контексту; [9 МОВ 2.2.1-1]

поєднує подану в різні способи інформацію про патріотичні пісні

літературного походження (за вибором учителя).

Відображення в піснях героїчної боротьби українських січових стрільців.

**Степан Чарнецький «Ой у лузі червона калина...».**

Стисло про письменника. Історія створення пісні-славня січових стрільців, її народнопісенна основа. Символічність образу калини, патріотичний пафос пісні. Національна українська пісенна традиція в піснях літературного походження. Нова хвиля популярності пісні в ХХІ ст.

**ТЛ:** пісні літературного походження (авторські пісні).

**МК:** «Ой у лузі червона калина...»

(слова – С. Чарнецький, музика – Г. Трух, виконання – А. Хливнюк);

образотворче мистецтво –

О. Гайдамака «А ми тую червону калину підіймемо»;

кіно – д/ф «Легіон. Хроніка

сучасних музичних аудіо- і відеоінтерпретацій патріотичних пісень літературного походження  
Групова взаємодія з оформленням результатів роботи в застосунку Padlet.

Аналітико-синтетична робота з текстом (визначення мотиву, особливостей композиції, жанру, художніх засобів, мистецький контекст).

Парна або індивідуальна реалізація методу запитань Квінтіліана.

Створення ілюстрацій до пісень.

Метод «Малюємо вірш».

Створення медіаконтенту (відеокаверів авторського читання чи співу пісень у стилі сучасних запитів соціальних мереж).

Створення постера, презентації на тему «Мій топ-лист сучасних українських пісень» або «Мотиви народних пісень у сучасному українському музичному просторі».

літературного походження у цифровому середовищі; [9 МОВ 2.2.5-1]

розпізнає в текстах сучасних патріотичних пісень художні виражальні засоби, ознаки авторського стилю; [9 МОВ 2.2.6-2]

формулює логічні та послідовні висновки на основі аналізу текстів патріотичних пісень літературного походження; [9 МОВ 2.2.7-1]

коментує власні почуття під час читання і враження від прочитаних текстів патріотичних пісень літературного походження, аналізує вплив виражальних засобів на емоційно-естетичне сприйняття тексту; [9 МОВ 2.3.2-1]

обстоює власну думку про роль і місце патріотичних пісень

літературного походження в культурно-історичному контексті; [9 МОВ 2.4.4-1]

використовує для виконання завдань текстові/медіатекстові

джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел; [9 МОВ 2.5.1-1]

Української Галицької Армії 1918– 1919» (режисер – Т. Химич), д/ф «Король України» (режисери – Г. Штадлер, Б. Кьольц).

**Пісенні твори про боротьбу УПА за незалежність України** (за вибором учителя/вчительки).

**Олесь Бабій «Зродились ми великої години...».**

Славень ОУН-УПА, його патріотичний пафос. Актуальність пісні в часи збройної боротьби українців за свою незалежність.

**ТЛ:** пафос.

**МК:** музика – марш українських націоналістів «Зродились ми великої години...» (слова – О. Бабій, музика – О. Нижанківський, виконання – хорова капела «Дударик»); образотворче мистецтво – Н. Хасевич .

**МК:** музика – «Біля тополі» (слова, музика і виконання – П. Солодуха), «Квіти мінних зон»

**створює** власний текст (медіатекст) на основі вивченого навчального матеріалу; [9 МОВ 2.7.2]

**записує** власне або чуже мовлення, використовуючи в разі потреби відповідні прийоми оптимізації викладу думок і засоби мовної виразності; [9 МОВ 3.1.1]

**виконує** різні ролі в груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування; [9 МОВ 3.2.2-1]

**використовує** результати власної мовотворчості для особистісного самовираження; [9 МОВ 4.2.1]

**удосконалює** власний стиль мовлення, використовуючи різні джерела. [9 МОВ 4.2.4]

(слова, музика і виконання – С. Вакарчук), «Місто Марії» (слова, музика і виконання – С. Вакарчук); образотворче мистецтво – Ю.Нагулко «Хризантема», А.Орльонов «Ми є народ...».

**Олег Псюк, Іван Клименко**

**«Стефанія».**

Узагальнений образ матері в пісні. Набуття піснею нових сенсів. Світова слава пісні – переможниці конкурсу «Євробачення».

**МК:** музика – «Стефанія» (слова – І.Клименко, О. Псюк, музика – І.Діденчук, виконання – реп-гурт «Kalush»).

**Додаткове читання:**

**Богдан Лепкий «Журавлі».** Автобіографічна основа пісні. Її жанрові особливості. Поетичний символ долі українських емігрантів. Популярність пісні серед січових стрільців.

**Петро Солодуха «Біля тополі».** Присвята пісні

воїнам, загиблим за долю України. Оспівування їхнього героїзму, любові до рідного краю. Національні символи у творі.

### Історичне минуле України (3 год.)

**Свідомо** слухає навчальну інформацію про художні твори історичної тематики та про їх авторів; [9 МОВ 1.1.1]  
**відповідає** на запитання за змістом почутого, акцентуючи увагу на важливих деталях; [9 МОВ 1.1.2-1]  
**обговорює** актуальність, жанрово-родову належність художніх творів, зв'язок із творчістю митця; [9 МОВ 1.1.2-2]  
**формулює** уточнювальні запитання для розуміння навчального матеріалу та художніх текстів; [9 МОВ 1.1.2-4]  
**переказує** художній твір докладно, стисло, вибірково, творчо, акцентуючи на змісті в цілому або фрагментах; [9 МОВ 1.2.1-1]  
**самостійно** створює конспект до навчальної теми, дає характеристику персонажів літературних творів, доцільно використовуючи цитати; [9 МОВ 1.2.2-1]

**Тарас Шевченко «Розрита могила».** Розповідь про подорож поета Україною 1843 р. Осмислення трагічних для Батьківщини наслідків знецінення історичної пам'яті про її героїчне минуле. Метафоричний образ незнищенності українського народу.  
**МК:** образотворче мистецтво – О. Шупляк «Кобзар»; музика – «Світе тихий, краю милий («Розрита могила»)» (слова – Т. Шевченко, музика – М. Лисенко), музичний альбом «4: Шевченко» (слова – Т. Шевченко, музика і виконання – рок-гурт «Кому вниз»); кіно – д/ф «Кобзар. Історія однієї книги» (режисери – Т. Ткаченко,

Виразне читання художніх творів (ланцюжком, вибірково).  
Переказ прочитаного від імені одного героїв/героїнь твору.  
Аналітико-синтетична робота з текстом (бесіда за змістом, визначення теми, ідеї (проза), мотиву (поезія), особливостей композиції, сюжету (проза), жанру, художніх засобів, мистецький контекст).  
Створення власних тестових завдань до твору.  
Групова взаємодія з оформленням результатів роботи в застосунку Padlet.  
Перегляд документальних фільмів про письменників.  
Перегляд фрагментів кіно, відео, створених на основі сюжетів художніх творів. Порівняння літературних творів та їх екранізації.  
Створення постерів/акаунтів у соціальних мережах/резюме про

**самостійно** передає за допомогою різних способів і засобів візуалізації власне розуміння художніх творів, структуруючи інформацію; [9 МОВ 1.2.3-1]

**визначає** тему, основну ідею, мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]

**аналізує** мовні особливості художнього твору; [9 МОВ 1.4.3-1]

**обґрунтовує** зв'язок художніх творів із власним і суспільно-історичним досвідом (підтримує діалог «читач — текст — автор») для оптимізації власної діяльності, зокрема в нових обставинах, прийняття рішень у різних ситуаціях; [9 МОВ 1.4.5-1]

**доречно** використовує цитати з художніх творів для підтвердження та вираження власних поглядів, ідей, переконань; [9 МОВ 1.6.1-3]

**застосовує** різні види критичного читання художніх творів; [9 МОВ 2.1.1-1]

**ефективно використовує** складники друкованого чи цифрового текстового джерела інформації для досягнення мети читання; [9 МОВ 2.1.2]

**співвідносить** зміст художнього твору з історичним контекстом, світоглядною

С. Сотниченко).

### **Іван Франко «Захар Беркут»**

(скорочено).

Розповідь про прозову творчість письменника, її багатогранність і тематичну розмаїтість. Історична основа повісті «Захар Беркут». Композиції твору. Основні сюжетні лінії. Ідейний зміст твору, його втілення в художніх образах. Групування персонажів. Особливості мови.

**ТЛ:** епос як рід літератури (повторення та поглиблення), героїко-романтична історична повість.

**МК:** образотворче мистецтво – І. Труш «Трембітарі», О. Шупляк «Захар та беркут», А. Куцаченко «За мотивами повісті Івана Франка «Захар Беркут»; музика – Б. Лятошинський «Золотий обруч» (опера); кіно – х/ф «Захар Беркут»

письменників/письменницю.

Створення постеру, акаунту в соціальних мережах від імені головних героїв/героїнь із використанням цитатних характеристик.

Створення сучасного кодексу лицарської честі.

Написання есе на тему «Хто вони – лицарі сучасності?».

Створення карти подорожі героя. Створення фанфіків (продовження історій вивчених творів).

Перегляд фрагментів кіно, відео, створених на основі сюжетів художніх творів.

Віртуальні екскурсії до літературно-меморіальних музеїв.

Написання відгуків про переглянуті фільми.

Написання власних епізодів лицарських турнірів та театральна інтерпретація.

позицією автора; [9 МОВ 2.1.3-1]  
**інтегрує** інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо), у межах одного або кількох текстів у цифровому середовищі; [9 МОВ 2.2.5]  
**формулює** логічні та послідовні висновки на основі аналізу художніх творів; [9 МОВ 2.2.7-1]  
**характеризує** поведінку та причини виникнення емоційного стану літературних персонажів, коментує їхні вчинки та висловлювання; [9 МОВ 2.3.1-1]  
**коментує** власні почуття під час читання художнього твору і враження від прочитаного, аналізує вплив виражальних засобів на емоційно-естетичне сприйняття художнього тексту; [9 МОВ 2.3.2-1]  
**використовує** для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел; [9 МОВ 2.5.1-1]  
**використовує** різні ресурси, зокрема цифрові, для розширення кола читацьких інтересів, демонструючи навички критичного мислення; [9 МОВ 2.5.3-1]

(режисер – А. Сеїтаблаєв).



<p>передає тексти словесно та графічно, узагальнюючи, доповнюючи, інтерпретуючи інформацію; [9 МОВ 2.6.1]</p> <p>експериментує з художнім текстом за самостійно визначеним напрямом; [9 МОВ 2.7.1]</p> <p>створює на основі прочитаного власний або колективний медійний продукт; [9 МОВ 2.7.2-1]</p>		
<p><b>Ми — українці! (2 год.)</b></p>		
<p><b>Свідомо</b> слухає патріотичну лірику, сучасну поезію про війну та навчальну інформацію про життєпис і творчість поетів/поетес; [9 МОВ 1.1.1]</p> <p><b>обговорює</b> актуальність патріотичної лірики та поезії про війну, зв'язок творів із творчістю митця/мисткині; [9 МОВ 1.1.2-2]</p> <p><b>формулює</b> уточнювальні запитання до почутого для його розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]</p> <p><b>визначає</b> мотив, проблеми, порушені в художніх творах; [9 МОВ 1.4.1]</p> <p><b>аналізує</b> жанри лірики; [9 МОВ 1.4.3-1]</p> <p><b>обґрунтовує</b> зв'язок художніх творів із власним і суспільно-історичним досвідом (підтримує діалог «читач – текст – автор») для оптимізації власної діяльності, зокрема в нових обставинах,</p>	<p><b>Василь Симоненко «Лебеді материнства».</b></p> <p>Короткі відомості про митця.</p> <p>Мотив ушлявлення материнської любові, яка супроводжуватиме дитину протягом життя, у поезії «Лебеді материнства»; вічний зв'язок із рідною землею. Возвеличення любові до матері, до Батьківщини. Образи-символи у творі.</p> <p>Патріотичні почуття ліричного героя в основі поезії.</p> <p>Звернення до наступних поколінь українців. Засоби творення художнього образу в ліричному творі.</p> <p><b>ТЛ:</b> жанри лірики,</p>	<p>Виразне читання поетичних творів, вивчення напам'ять.</p> <p>Мелодекламація поезії.</p> <p>Кадрування художнього твору.</p> <p>Аналітико-синтетична робота з текстом (визначення мотиву, особливостей композиції, жанру, художніх засобів, мистецький контекст).</p> <p>Характеристика образу ліричного героя.</p> <p>Підготовка щоденника думок (цитата – коментар).</p> <p>Підготовка ілюстрацій, асоціативного куща, презентацій, відеороликів до поетичних творів.</p> <p>Створення візуального контенту, презентацій про Другу світову війну,</p>

прийняття рішень у різних ситуаціях;  
[9 МОВ 1.4.5-1]

логічно і послідовно презентує в доцільній жанровій формі власні погляди, ідеї, переконання, підкріплюючи їх аргументами та наводячи доречні приклади із власного або суспільно-історичного досвіду; [9 МОВ 1.6.1-1]

доречно використовує цитати з художніх творів для підтвердження та увиразнення власних поглядів, ідей, переконань; [9 МОВ 1.6.1-3]

застосовує різні види критичного читання поезії; [9 МОВ 2.1.1-1]

інтегрує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо), у межах одного або кількох текстів у цифровому середовищі; [9 МОВ 2.2.5]

розпізнає в ліричних творах зображувально-виражальні засоби; [9 МОВ 2.2.6-2]

формулює логічні та послідовні висновки на основі аналізу поетичних творів; [9 МОВ 2.2.7-1]

коментує власні почуття і враження від прочитаної поезії, аналізує вплив виражальних засобів на її емоційно-естетичне сприйняття; [9 МОВ 2.3.2-1]

патріотична лірика;  
художні засоби  
мови (повторення та поглиблення).

**МК:** образотворче мистецтво – М. Білас «Лебеді материнства», С.Боднар «Лебеді материнства»; музика – «Лебеді материнства» (слова – В. Симоненко, музика і виконання – «BandurbaND»).

**ПЧ.** Олександр Олесь «О слово рідне!» Максим Рильський «Мова».

Василь Симоненко «Я не бував за дальніми морями».

Дмитро Білоус «Якщо з українською мовою...», Павло Глазовий «Кухлик», Мар'яна Савка «Україна».

Голокост, російсько-українську війну.

Дискусія на теми: «Сучасні українці – творці свободи», «Війна за право бути собою: пошук паралелей», «Перемога добра та людських цінностей: досвід ХХ століття».

Створення ілюстрацій до поетичних творів/графічних символів/художніх трактувань.

Створення медіаконтенту (відеоінтерпретації авторського читання в стилі сучасних запитів соціальних мереж).

Віртуальні екскурсії до літературно-меморіальних музеїв пам'яті жертв репресій, Голокосту, війни.

Пошук сучасних поезій про війну та створення художнього відгуку.

Написання творчої роботи на основі метафори з поезії.

Написання листа або уривка з щоденника «Війна очима дитини».

Написання есею на одну із тем: «Життя – найвища цінність», «Внутрішнє щастя – усвідомлення повноти життя крізь призму випробувань».

**використовує** для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел; [9 МОВ 2.5.1-1]

**використовує** різні ресурси, зокрема цифрові, для розширення кола читацьких інтересів, демонструючи навички критичного мислення; [9 МОВ 2.5.3-1]

**передає** тексти словесно та графічно, узагальнюючи, доповнюючи, інтерпретуючи, скорочуючи інформацію; [9 МОВ 2.6.1]

**створює** самостійно тексти, використовує різні форми їх презентації для досягнення відповідної комунікативної мети; [9 МОВ 3.1.5-1]

**виконує** різні ролі в груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування; [9 МОВ 3.2.2-1]

**використовує** результати власної мовотворчості для особистісного самовираження; [9 МОВ 4.2.1]

**удосконалює** власний стиль мовлення, використовуючи різні джерела. [9 МОВ 4.2.4]

## Характер і доля людини (2 год.)

**Свідомо слухає** художні твори, у яких різноаспектно розкрито характер і долю особистості, навчальну інформацію про життєпис і творчість письменників/письменниць; [9 МОВ 1.1.1]

**відповідає** на запитання за змістом почутого навчального матеріалу та художнього твору, акцентуючи на важливих деталях; [9 МОВ 1.1.2-1]

**формулює** уточнювальні запитання щодо навчальної інформації для її розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]

**переказує** художній твір докладно, стисло, вибірково, творчо, акцентуючи на змісті в цілому, на окремих важливих деталях або фрагментах; [9 МОВ 1.2.1-1]

**самостійно** створює конспект навчального матеріалу, дає характеристику персонажів літературного твору, доцільно використовуючи цитати; [9 МОВ 1.2.2-1]

**визначає** тему, основну ідею, мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]

**виявляє** важливі деталі художніх

**Ліна Костенко «Кольорові миші».** Нарис життя і творчості письменниці. Проблематика поезії «Кольорові миші».

Неповторність творчої особистості, її конфлікт із буденністю. Засоби розкриття характеру головної героїні

**ТЛ:** проблематика художнього твору. **МК:** образотворче мистецтво – І. Марчук «Абстрактна композиція».

**Оксана Радущинська «Метелики в крижаних панцирах»** (скорочено).

Коротко про письменницю. Історія написання, символіка назви повісті.

Проблема самоствердження в суспільстві особистості з інвалідністю. Розкриття

Виразне читання художніх творів.

Переказування прочитаного традиційне чи від імені героя, автора з елементами характеристики літературних персоналій або використання методу РАФТ(р – роль, а – аудиторія, ф – формат, т – тема).

Аналітико-синтетична робота з текстом (бесіда за змістом, визначення теми, ідеї (проза), мотиву (поезія), особливостей композиції, сюжету (проза), жанру, художніх засобів, мистецький контекст).

Ментальна мапа відповідно до проблемних запитань творів.

Створення власних тестових завдань.

Творча проектна групова або парна робота.

Виготовлення інформаційного мему (порівняльна схема жанрових ознак психологічного оповідання та психологічної повісті).

Сітка Елвермана.

творів для ілюстрування власного розуміння почутого; [9 МОВ 1.4.1-2]

**обґрунтовує** зв'язок художнього твору із власним і суспільно-історичним досвідом (підтримує діалог «читач – текст – автор») для оптимізації власної діяльності, зокрема в нових обставинах, прийняття рішень у різних ситуаціях; [9 МОВ 1.4.5-1]

**доречно використовує** цитати з художніх творів для підтвердження та вираження власних поглядів, ідей, переконань; [9 МОВ 1.6.1-3]

**застосовує** різні види критичного читання художніх творів; [9 МОВ 2.1.1-1]

**використовує** різні складники художніх творів, зокрема заголовки для оптимізації роботи з текстом; [9 МОВ 2.1.2-1]

**інтегрує** інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо), у межах одного або кількох текстів у цифровому середовищі; [9 МОВ 2.2.5]

**розпізнає** в художньому творі зображувально-виражальні засоби; [9 МОВ 2.2.6-2]

**формулює** логічні та послідовні

характеру головної героїні, її життєва позиція, стійкість у подоланні труднощів. Сюжет та композиція, жанрові особливості твору.

**ТЛ:** психологічна повість.

**МК:** мистецький проект «Особлива книга для особливих дітей» (аудіокнига за повістю «Метелики у крижаних панцирах»).

**ПЧ.** Євген Гуцало «Біженці», «Чорнобильська дівчина Калина». Катерина Міхаліцина «Квіти біля четвертого».

Ірен Роздобудько Арсен». Сергій Гридін «Не такий».

Андрій Бачинський «140 децибелів тиші».

Створення ілюстрацій до творів/графічних символів/художніх трактувань.

Сенкан або діаманта.

Інценування дій героїв/героїнь з елементами пантоміми.

Створення постера з психологічними порадами на тему: «Як сучасному підлітку залишатись собою?», відеопорадника у стилі сучасних соціальних медіа «Як підтримати дітей з особливими потребами».

Мовна конференція у форматі проекту Generation global на тему: «Мова ненависті: як запобігти». Написання есею на тему: «Не такі як усі – толерантне ставлення до всіх членів суспільства».

висновки на основі аналізу художніх творів; [9 МОВ 2.2.7-1]

**характеризує** поведінку та причини виникнення емоційного стану літературних персонажів, коментує їх вчинки та висловлювання; [9 МОВ 2.3.1-1]

**використовує** для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел; [9 МОВ 2.5.1-1]

**передає** художній текст словесно та графічно, узагальнюючи, інтерпретуючи; [9 МОВ 2.6.1]

**створює** самостійно тексти, використовує різні форми їх презентації для досягнення відповідної комунікативної мети; [9 МОВ 3.1.5-1] **створює** типові дописи/медіатексти (зокрема використовуючи гіпертекстові посилання) у цифровому середовищі для обговорення особистісних і соціально важливих питань; [9 МОВ 3.2.1];

**виконує** різні ролі в груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування; [9 МОВ 3.2.2-1]

**використовує** результати власної

мовотворчості для особистісного самовираження. [9 МОВ 4.2.1]

Література антивоєнного спрямування (3 год.)

**Взаємодіє з іншими особами усно, сприймання і використання інформації в різних комунікативних ситуаціях, свідомо застосовує прийоми активного слухання навчальної інформації [9 МОВ 1.1.1-1-1]**  
**відповідає на запитання за змістом почутого художнього тексту, акцентуючи увагу на важливих деталях; [9 МОВ 1.1.2-1-1]**  
**обговорює актуальність, художнього тексту, ідейно-тематичні особливості, зв'язок тексту з певною епохою, творчістю митця; [9 МОВ 1.1.2-2]**  
**переказує художній текст, акцентуючи на змісті в цілому, на окремих важливих деталях або фрагментах [9 МОВ 1.2.1-1]**  
**виявляє важливі деталі для ілюстрування власного розуміння почутого; [9 МОВ 1.4.1-2]**  
**розрізняє окремі елементи маніпуляції та пропаганди; [9 МОВ 1.4.4-2]**  
**пояснює причини відповідного емоційного стану в типових життєвих ситуаціях [9 МОВ 1.8.1-2]**

**Григор Тютюнник. Повість «Климко».**

Короткі відомості про митця. Автобіографічна основа твору. Тема, сюжет і композиція твору. Трагедія воєнного лихоліття очима дитини. Образ Климка. Ідея самопожертви. Показ людських стосунків у воєнний час. Психологізм у розкритті характерів героїв. Художні деталі як засоби відтворення соціального й матеріального стану, психологічних переживань, характеру персонажів. Морально-етичні уроки доброти, чуйності, турботи про рідних. Провідні мотиви твору, його антивоєнне спрямування. Засторога проти фатальних наслідків війни.  
**ТЛ:** композиція твору, художня деталь (повторення та поглиблення).

Індивідуальне, виразне, вибіркоче, «ланцюжкове», коментоване, прогнозоване, повторне та інші види читання.

Переказування художнього тексту (докладне, стисле, вибіркоче, творче).

Аналізування та інтерпретування художнього тексту.

Формулювання запитань за змістом твору й пошук відповідей на них.

Дослідження виражальних засобів тексту.

Коментування власних почуттів і вражень від тексту.

Створення письмового тексту (опис героя / героїні або мінівір, есе за змістом прочитаного художнього твору).

Створення усного відгуку про

застосовує різні види критичного читання прозових творів; [9 МОВ 2.1.1-1-2]

**співвідносить** зміст сприйнятого художнього тексту з історичним і соціокультурним контекстом, світоглядною позицією автора

**знаходить** потрібну інформацію, відому або нову, в одному чи кількох джерелах і використовує її відповідно до самостійно визначених цілей; [9 МОВ 1.3.1-1]

**визначає** тему, основну ідею, мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]

**виявляє** важливі деталі в художніх творах для ілюстрування їх власного розуміння; [9 МОВ 1.4.1-2]

**обґрунтовує** зв'язок художніх текстів із власним і суспільно-історичним досвідом (підтримує діалог «читач – текст – автор») для оптимізації власної діяльності, зокрема в нових обставинах, прийняття рішень у різних ситуаціях; [9 МОВ 1.4.5-1]

**обґрунтовує** свою позицію щодо художніх творів із урахуванням власного досвіду та інформації з окремих джерел, які вважає авторитетними; [9 МОВ 1.5.1-4]

**доречно використовує цитати з**

**МЗ:** Друга світова війна (історія).

**МК:** художній фільм «Климко» (режисер М. Вінграновський, 1983) (кіномистецтво); документальні фільми про Другу світову війну, про російсько-українську війну, про боротьбу України за незалежність (фільмографія).

художній твір.

Коментування позицій автора й персонажів у художньому тексті, характеристика літературних персонажів.

Складання плану для характеристики персонажів.

Обґрунтування власної позиції.

Обґрунтування назви твору та добирання власного варіанта назви.

Визначення мети та намірів мовця (персонажа, оповідача твору).

Визначення ідейно-тематичного змісту й важливих деталей.

Висловлювання щодо актуальності тексту.

Організація та/або участь у дискусії (очно чи онлайн).

Характеристика емоційного стану головного героя, оцінка його вчинків, поведінки.

Складання вітального слова на честь



<p>художніх текстів для підтвердження та увиразнення власних поглядів, ідей</p>		<p>літературного героя.</p> <p>Прогнозування подій у тексті.</p> <p>Створення ілюстрацій до творів, графічних символів, художніх трактувань.</p> <p>Бесіда за змістом, визначення теми, ідеї, особливостей композиції, сюжету, жанру, художніх засобів, мистецький контекст).</p> <p>Створення галереї героїв твору.</p> <p>Сенкан.</p> <p>Цитатний диктант.</p>
<p>знаходить потрібну інформацію, відому або нову, в одному чи кількох джерелах і використовує її відповідно до самостійно визначених цілей; [9 МОВ 1.3.1-1]</p> <p>визначає тему, основну ідею, мотив, порушені в художніх творах проблеми; [9 МОВ 1.4.1]</p> <p>виявляє важливі деталі в художніх творах для ілюстрування їх власного розуміння; [9 МОВ 1.4.1-2]</p> <p>обґрунтовує зв'язок художніх текстів із власним і суспільно-історичним досвідом (підтримує діалог «читач –</p>	<p><b>Павло Вишебаба. Поезія «Доньці» («Тільки не пиши мені про війну»).</b> Неприйняття війни. Щирість почуттів і безмежна батьківська любов.</p> <p><b>ПЧ. Микола Вінграновський «Первінка», Григор Тютюнник «Вогник далеко в степу», Олександр Довженко «На колючому дроті», Любов Пономаренко «Гер переможений».</b></p>	<p>Сітка Елвермана щодо моральних запитань у прочитаних творах.</p> <p>Створення ілюстрацій до творів / графічних символів / художніх трактувань.</p> <p>Створення буктрейлерів / відеорекомендацій щодо прочитання творів.</p> <p>Написання листів вдячності батькам чи близьким людям.</p> <p>Написання власних мініновел із подальшим обговоренням у класі.</p> <p>Написання есею.</p>

<p>текст – автор») для оптимізації власної діяльності, зокрема в нових обставинах, прийняття рішень у різних ситуаціях; [9 МОВ 1.4.5-1]</p> <p><b>обґрунтовує</b> свою позицію щодо художніх творів із урахуванням власного досвіду та інформації з окремих джерел, які вважає авторитетними; [9 МОВ 1.5.1-4]</p> <p><b>доречно використовує</b> цитати з художніх текстів для підтвердження та вираження власних поглядів, ідей</p>		
<p><b>Літературний детектив (2 год.)</b></p>		
<p><b>Свідомо слухає</b> художні детективні твори та навчальну інформацію про їх авторів/авторок; [9 МОВ 1.1.1]</p> <p><b>відповідає</b> на запитання за змістом почутого; [9 МОВ 1.1.2-1]</p> <p><b>обговорює</b> актуальність, жанрово-родову належність художніх творів; [9 МОВ 1.1.2-2]</p> <p><b>формулює</b> уточнювальні запитання до почутого для його розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]</p> <p><b>переказує</b> художні твори докладно, стисло, вибірково, творчо, акцентуючи увагу на змісті в цілому, на окремих</p>	<p><b>Андрій Кокотюха «Гімназист і Чорна рука»</b> (скорочено). Коротко про письменника. Таємничі пригоди в повісті «Гімназист і Чорна Рука». Образ детектива, його роль у сюжеті. Простір і час, реальне і фантастичне у творі. <b>ТЛ:</b> детектив (повторення та поглиблення), інтрига детективного твору. <b>МК:</b> образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті «Гімназист і Чорна Рука»</p>	<p>Виразне читання та переказ текстів за методом «Година читання».</p> <p>Кадрування улюблених епізодів твору.</p> <p>Метаплан за прочитаними творами.</p> <p>Аналітико-синтетична робота з текстом твору (бесіда за змістом, визначення теми, ідеї, особливостей композиції, сюжету, жанру, художніх засобів, мистецький контекст).</p> <p>Літературний диктант.</p> <p>Створення перевірних інтерактивних</p>

важливих деталях або фрагментах; [9  
МОВ 1.2.1-1]

**самостійно** створює конспект  
почутого, дає характеристику  
персонажів літературного твору,  
доцільно використовуючи цитати; [9  
МОВ 1.2.2-1]

**знаходить** потрібну інформацію, відому  
або нову, в одному чи кількох джерелах і  
використовує її відповідно до самостійно  
визначених цілей; [9 МОВ 1.3.1-1]

**визначає** тему, ідею, проблеми,  
порушені в художніх творах; [9 МОВ  
1.4.1]

**виявляє** важливі деталі в художніх  
творах для ілюстрування їх власного  
розуміння; [9 МОВ 1.4.1-2]

**обґрунтовує** зв'язок художніх творів із  
власним і суспільно-історичним  
досвідом (підтримує діалог «читач –  
текст – автор») для оптимізації власної  
діяльності, зокрема в нових обставинах,  
прийняття рішень у різних ситуаціях; [9  
МОВ 1.4.5-1]

**доречно** використовує цитати з  
художніх творів для підтвердження та  
увиразнення власних поглядів, ідей,  
переконань; [9 МОВ 1.6.1-3]

**застосовує** різні види критичного  
читання художніх текстів; [9 МОВ

(художник-ілюстратор –  
І. Сулима).

**Або**  
**Катерина Штанко «Драconi,  
вперед!»** (скорочено).

Коротко про письменницю.  
Казкові персонажі та  
пригодницька інтрига в  
повісті.

Становлення  
особистості головного героя,  
його захоплення та фантазії.

**ТЛ:** особливості композиції  
детективу; тема, ідея  
художнього твору (повторення  
та поглиблення).

**МК:** образотворче мистецтво –  
ілюстрації до повісті  
«Драconi, вперед!»  
(художниця-ілюстраторка –  
К. Штанко).

**ПЧ.** Наталка та Олександр  
Шевченки «Як не скарб, то  
пожежа».

Андрій Кокотюха «Полювання  
на золотий кубок», «Гімназист і  
Вогняний змії».

тестів за змістом твору.

Виготовлення інформаційного мему  
(схеми, таблиці, асоціативний куш)  
жанрових ознак детективу.

Створення печворку. Оформлення  
лепбуку. Створення візуальної  
карти. Створення криптограми.

Детективний літературний квест.  
Моделювання життєвої ситуації.

Створення літературних кросвордів.  
Перегляд сучасних фільмових  
інтерпретацій детективів.

Порівняння літературних детективів  
із їх екранізаціями.

Написання власного детективу.

2.1.1-1]

**Розпізнає** в художніх творах, зображувально-виражальні засоби; [9 МОВ 2.2.6-2]

**формулює** логічні та послідовні висновки на основі аналізу та інтерпретації художніх творів; [9 МОВ 2.2.7-1]

**характеризує** поведінку та причини виникнення емоційного стану літературних персонажів, коментує їх вчинки та висловлювання; [9 МОВ 2.3.1-1]

**висловлює** власні почуття і враження від прочитання художніх творів; [9 МОВ 2.3.2]

**використовує** для виконання завдань текстові/медіатекстові джерела, інформацію з яких вважає достовірною та надійною, аргументує вибір таких джерел; [9 МОВ 2.5.1-1]

**передає** художні тексти словесно та графічно, узагальнюючи, доповнюючи, інтерпретуючи, скорочуючи інформацію; [9 МОВ 2.6.1]

**створює** власний текст (медіатекст) на основі прочитаного; [9 МОВ 2.7.2]

**записує** власне мовлення, використовуючи в разі потреби відповідні прийоми оптимізації викладу

думок та засоби мовної виразності; [9 МОВ 3.1.1-1]  
**дотримується** засад академічної доброчесності під час створення власних текстів; [9 МОВ 3.1.3]  
**виконує** різні ролі в груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування; [9 МОВ 3.2.2-1]

### Пригоди та гумор (1 год.)

**Свідомо** слухає пригодницькі та гумористичні твори, навчальну інформацію про їх авторів; [9 МОВ 1.1.1]  
**відповідає** на запитання за змістом почутого повідомлення, зокрема й художніх творів, акцентуючи увагу на важливих деталях; [9 МОВ 1.1.2-1]  
**обговорює** актуальність, жанрово-родову належність художніх творів, зв'язок тексту із творчістю митця; [9 МОВ 1.1.2-2]  
**формулює** уточнювальні запитання до почутого для його розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]  
**переказує** художні твори докладно, стисло, вибірково, творчо, акцентуючи увагу на змісті в цілому, на окремих

**Всеволод Нестайко «Супер «Б» з фрикадельками» або «Тореадори з Васюківки»**  
 ...  
**МК:** образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті «Вітька + Галя або Повість про перше кохання» (художник-ілюстратор – А. Василенко), С. Григорев «Воротар», Г. Хаджинов «Діти», О. Баликова «Однокласники», Н. Кармаз «Школярі на відпочинку».  
**ПЧ:**  
 Галина Малик «Злочинці з

Виразне читання творів. Переказ прочитаного.  
 Аналітико-синтетична робота з текстом твору (бесіда за змістом, визначення теми, ідеї, особливостей композиції, сюжету, жанру, художніх засобів, мистецький контекст).  
 Кадрування твору.  
 Структурування вивченого з ТЛ у вигляді таблиці-опори, схеми, інформаційного мему.  
 Створення асоціативної хмаринки за тематикою творів.  
 Сенкан/діаманта.  
 Актуалізація проблем у творах через моделювання життєвих ситуацій.  
 Літературний диктант.  
 Створення перевірних тестів за змістом

<p>важливих деталях; [9 МОВ 1.2.1-1] самостійно створює конспект почутого, дає характеристику персонажів літературного твору, доцільно використовуючи цитати; [9 МОВ 1.2.2-1]</p>	<p>паралельного світу». Олександр Дерманський «Мері».</p>	<p>твору. Творча проектна робота. Створення акаунтів головних героїв/героїнь у соціальних мережах.</p>
<p><b>Фантастичні пригоди (2 год.)</b></p>		
<p>Свідомо слухає художні твори про фантастичні події та пригоди, навчальну інформацію про їх авторів/авторок; [9 МОВ 1.1.1] відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення, зокрема художнього твору, акцентуючи на важливих деталях; [9 МОВ 1.1.2-1] обговорює актуальність, жанрово-родову належність художніх творів; [9 МОВ 1.1.2-2] формулює уточнювальні запитання до почутого для його розуміння; [9 МОВ 1.1.2-4]</p>	<p><b>Олесь Бердник «Хто зважиться – вогняним наречеться»</b> (скорочено). Нарис про письменника. Сюжет про фантастичну мандрівку до невідомих планет. Прагнення до щасливого майбутнього, випробування на шляху до нього. Уболівання за долю планети і людства. Засоби характеротворення головних героїв.  ТЛ: фантастична повість  (повторення та поглиблення). МК: образотворче мистецтво – діорама «Український космос» за мотивами однойменної серії картин</p>	<p>Виразне читання творів. Переказ прочитаного у форматі методу «Година читання». Метаплан за прочитаними творами. Аналітико-синтетична робота з текстом твору (бесіда за змістом, визначення теми, ідеї, особливостей композиції, сюжету, жанру, художніх засобів, мистецький контекст). Кадрування твору. Літературний диктант. Створення перевірних тестів за змістом твору. Мінідиспут щодо моральних виборів</p>

8 клас

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><b>Предметні компетентності</b>            Учень / учениця: розуміє багатозначність художнього образу; називає і вміє відрізнити різні типи образів; за допомогою слова створює елементарні образи.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>            Учень / учениця: висловлює судження, оперуючи різними виражальними засобами мови; використовує досвід взаємодії літературних творів із творами інших видів мистецтва.</p> <p><b>НЛ–2,3</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>            Усвідомлення ролі краси й сили художнього слова в житті людини</p>	<p><b>ВСТУП</b>            Художня література як одна з форм духовної діяльності людини. Функції художньої літератури. Різновиди образів (образ-персонаж, образ-символ, словесні, зорові, слухові тощо).</p> <p><b>ТЛ: художній образ, художній твір (поглиблено).</b></p> <p><b>УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ</b> Українські історичні пісні про боротьбу проти соціального та національного гніту: «Ой Морозе, Морозенку», «Чи не той то Хміль» (один твір на вибір учителя).            Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою.</p> <p><b>МЗ: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне та кіномистецтво.</b></p> <p><b>ТЛ: історичні пісні</b></p>

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **розуміє** значення і функції пісні в житті українського народу; **пригадує** історичні відомості про часи, змальовані в піснях; **вдумливо читає** тексти, **аналізує** їх; **визначає** і **пояснює** засоби художньої виразності в них; **розповідає** про національних героїв, яких змальовано в них; **характеризує** образи лицарів-оборонців рідної землі; **прагне** наслідувати їхні чесноти.

**Вивчає напам'ять:** «Засвіт встали козаченьки».

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **дискутує** про те, за що народ увічнив імена своїх героїв; **створює** уявний словесний портрет легендарної поетеси Марусі Чурай; **висловлює** власне ставлення до піснярки Марусі та її пісень; **розуміє**, що поет – активний творець духовності; **осмислює** духовний зв'язок з історичним минулим рідного народу.

**НЛ–1, 2****Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших героїчних предків.

Виховання і утвердження цих якостей у наш час.  
Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках.

**Пісенна творчість Марусі ЧУРАЙ. «Засвіт встали козаченьки», «Ой не ходи, Грицю».**

Легендарна поетеса з Полтави. Трагічна історія її життя. Пісні, що стали народними. Їхня популярність, фольклорна основа, народнопоетичні образи.

**МЗ:** боротьба козаків проти турецько-татарських завойовників, польсько-шляхетського гніту (історія України).



**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **знає і розповідає** цікавий факт про Лесю Українку; **коментує** зміст поеми «Давня казка», **пояснює** умовність описаної ситуації; **визначає** основні проблеми твору та головну думку; **порівнює** образи Поета і Бертольда; **складає** план порівняльної характеристики.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **висловлює** судження про свободу творчості, про вільнолюбство людини; **розвиває** свої творчі здібності; **зіставляє** специфіку розкриття теми в поезії і музиці; **дискутує** на тему ролі митця в суспільстві; **проводить** аналогії із сучасним життям; **використовує** комунікативні стратегії для формування власної позиції.

**НЛ–1,2,3****Емоційно-ціннісне ставлення**

Розуміння того, що сила духу – конструктивне начало в житті. Усвідомлення важливості формування й розвитку індивідуальності, неповторності творчої особистості.

**Леся УКРАЇНКА. «Давня казка»**

Життя поетеси, її мужність і сила духу. Ідея вільної творчості, духовної свободи людини. Проблеми і мотиви: роль митця в суспільстві, служіння музи й народів, суть людського щастя, вдячності (ліро-епічна поема «Давня казка»).

**МК:** малярські роботи Т. Яблонської (весняної тематики); мариністичний живопис І.

Айвазовського (образотворче мистецтво).

**СЛ:** поезія Маріанни Кіяновської, Богдани Матіяш, Костя Москальця (вірш та пісня «Вона»).

1

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: виразно й осмислено читає твори, аналізує їх, визначає й коментує художні засоби в них; знає і пояснює відмінність між патріотичною та інтимною лірикою.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: висловлює судження про патріотизм, про активну позицію кожного; порівнює специфіку виражальних засобів в поезії і музиці в розкритті патріотичних, інтимних, пейзажних мотивів.

Вивчає напам'ять: вірш «Любіть Україну!»

НЛ-1,

Емоційно-ціннісне

2  
ставлення

Усвідомлення того, що щирість особистих почуттів — невід'ємне багатство духовного світу людини.

Володимир СОСЮРА. «Любіть Україну!».

Коротко про поета. Патріотичні мотиви творів.

Любов до Батьківщини як важливий складник життя людини («Любіть Україну!»).

ТЛ: громадянська лірика

МК: соціальний ролик «They love Ukraine».

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: знає сучасних поетів; виразно й усвідомлено читає їхні твори; аналізує ідейно-образний зміст; пояснює метафоричність поетичних образів.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: висловлює судження з приводу прочитаних поезій; обговорює в групах проблеми української мови і національної культури; зіставляє специфіку розкриття тем у літературі та інших видах мистецтв.

**Вивчає напам'ять:** 1 вірш (на вибір).

**НЛ–1, 2, 3**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення потреби формування естетичного смаку, уміння відчувати й бачити красу художнього світу. Формування самостверджувальної життєвої позиції.

Із сучасної української поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на вибір) В. Голобородько «Наша мова», «Теплі слова», В. Герасим'юк («Чоловічий танець»), І. Малкович («З янголом на плечі», «З нічних молитов»), А. Мойсієнко («Жовтень жовті жолуді»), І. Павлюк («Дівчинка», «Вертатись пізно», «Асоціації»), Г. Кирпа («Мій ангел такий маленький...», «Коли до вас темної ночі...») Розмаїття сучасної лірики. Глибоке бачення поетами-сучасниками проблем української мови, національної культури; прагнення зазирнути у світ душі звичайної людини, осмислити її призначення та сенс життя. Поєднання в поезіях глибинної історичності бачення світу із відчуттям сучасної присутності в ньому.

2

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **знає** про «театр корифеїв»; розповідає про життя і творчість І.Карпенка-Карого; **самостійно** читає текст комедії, коментує твір та вчинки дійових осіб; **характеризує** образи у творі; **визначає** основні засоби змалювання образу Герасима Калитки.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **визначає** проблеми, порушені у творі, **розуміє** їх актуальність для сучасного життя; **висловлює** судження про бездуховність людини, про сенс людського життя; **прогнозує** можливі наслідки нерозумної діяльності.

**НЛ–2,** **3,** **4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення того, що бездуховність – прояв зла в житті людини.

**НАЦІОНАЛЬНА**

Іван

Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга. **Трагікомедія «Сто тисяч»** – класичний взірець українського «театру корифеїв». Проблема влади грошей, бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи. Засоби сатиричного змалювання.

**ТЛ:** драматичний твір (поглиблено), комедія, трагікомедія.

**МЗ:** Мольєр. «Скупий» (зарубіжна література).

**СЛ:** Володимир Арєнев. «Порох із драконових кісток».

**ДРАМА****КАРПЕНКО-КАРИЙ**

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **аналізує** пригодницький романтичний сюжет, композиційні особливості твору; **пояснює** відмінність між сюжетом і композицією; **розповідає** про почуття героїв, про їхні вчинки, спираючись на текст.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **характеризує** образ Соломії (за складеним планом); **пояснює** образи часу й вічності в повісті, роль і сенс кольорів, звуків; **висловлює** судження про проблему волі людини і можливості її досягнення в сучасних умовах; **дискутує** про вчинки героїв, їх доцільність.

**НЛ–2,3**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення необхідності особистої свободи для гармонійного розвитку, краси глибокого почуття кохання, мужності, сили волі як рис характеру, необхідних для боротьби зі злом.

**З УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ**

**Михайло КОЦЮБІНСЬКИЙ. «Дорогою ціною»**  
Коротко про письменника. Пригодницький, романтичний сюжет повісті. Вічний тип шукача правди. Проблема волі людини та можливостей її здобуття. Втеча Остапа й Соломії з кріпацької неволі – протест проти будь-якого насильства над людиною. Кохання Остапа й Соломії як центральний мотив у творі. Його непереможна сила, що рухає вчинками, поведінкою, вибором героїв. Час і вічність у повісті, символічні образи. Романтичність, мужність і сила волі української жінки Соломії.

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **переказує** сюжет твору, **пояснює** особливості композиції; **характеризує** образи героїв твору.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **висловлює** судження про справжню дружбу, чесність, взаємопідтримку і відповідальність, про моральний вибір у житті; **дискутує** про труднощі дорослішання, формування моральних людських чеснот; **критично, але толерантно оцінює** позицію співрозмовника; **використовує** комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій, рішень і виявлення лідерських якостей.

НЛ–2,

3

**Емоційно-ціннісне**

**ставлення**

Осмислення важливості моральних чеснот у житті людини, дружби та підтримки батьків.

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **виразно читає** твір, **переказує** найцікавіші епізоди, **коментує** їх; **аналізує** ситуації та проблеми у творі; **коментує** гумористичні ситуації; **характеризує** образи Вітька Горобця, Федька Котигоропка, Галі Козачок.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **усвідомлює** роль культури спілкування в сучасному світі; **розуміє**, що дружба і гарне ставлення до інших – запорука успіху в житті; **створює** проект (презентацію) з проблеми

**Ніна БГЧУЯ. «Шпага Славка Беркути»** Повість про школу й проблеми дорослішання, про роль батьків у вихованні дітей. Образи Славка Беркути, Юлька Ващука, Стефка Вуса та Лілі Теслюк.

«Максимальне навантаження» як вияв моральності та відповідальності в житті. Проблема особистості в сучасному світі. Особливості композиції твору.

Або

**УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР**

**Валентин ЧЕМЕРИС. «Вітька + Галя, або**

**Повість про перше кохання»** Гумористична повість про життя і пригоди школярів із села Великі Чаплі: дружбу і перше кохання, вірність і перший поцілунок, дуель і перше побачення. Дитячі проблеми в дорослому житті, передані засобами гумору.

культури спілкування; застосовує різні комунікативні стратегії в залежності від мети і ситуації спілкування; складає гумористичні діалоги.

**НЛ-3 Емоційно-ціннісне ставлення**  
Поетизація першого почуття, виховання культури спілкування, підготовка до реалій життя.

<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  Учень / учениця: вдумливо читає, переказує сюжет твору, коментує його; пояснює підтекст твору, алегоричність образів дракона Грицька, Пустельника та князя.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  Учень / учениця: знаходить паралелі в сучасному житті і мистецтві; пропонує свої варіанти розв'язання конфлікту; визначає причиново-наслідкові зв'язки між явищами.</p> <p><b>НЛ-2</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення потреби в розвитку естетичного смаку, вміння бачити красу і силу художнього слова.</p>	<p><b>Юрій ВИННИЧУК. «Місце для дракона»</b>  Повість-казка про сучасний світ, у якому й досі живуть «драконячі закони». Парадокс: дракон Грицько – поет і християнин. Проблематика твору: роздуми про добро і зло, вірність і зраду, доцільність самопожертви.</p>
<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  Учень / учениця:  розповідає коротко про письменника, його творчість; удосконалює навички визначення теми твору, його жанру, провідної думки;  аналізує образи, художні засоби, особливості композиції; висловлює власні роздуми про проблеми, порушені у творі, поведінку героїв.</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p> <p>Учень / учениця:  уміє виявляти власні почуття й поважати почуття інших; аналізує проблемну ситуацію та</p>	<p>ТВІР ЗА ВИБОРОМ (відповідно до програми)</p>



знаходить шляхи її розв'язання; на основі отриманих відомостей дає оцінку героям; веде діалог із текстом (автором, героями).

**НЛ – 2, 4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми. Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція важливі для життя людини, її успішної реалізації.

**Для додаткового (самостійного) читання**

Тарас ШЕВЧЕНКО. «Думи мої, думи мої...» (1847), «Ой три шляхи широкії...», «Мені однаково, чи буду...».

Леся УКРАЇНКА «Давня весна», «Хотіла б я піснею стати...».

Володимир СОСЮРА «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...»), «Васильки».

Володимир ПІДПАЛИЙ «...Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд».

Олександр ДОВЖЕНКО «Ніч перед боєм».

Володимир ДРОЗД «Білий кінь Шептало».

**9 клас**

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
------------------------------------	--	-----------------------------

**Предметні компетентності**

**Учень / учениця:** пояснює багатозначність художнього образу; розрізняє і називає різні типи образів, види й жанри усної народної творчості; пояснює роль фольклору в житті українського народу, його місце в розвитку літератури; визначає види родинно-побутових пісень; виразно читає й аналізує пісні про кохання; розкриває зміст поняття «балада»; розрізняє види балад; аналізує тексти за змістом і стильовими особливостями; інтерпретує балади в культурологічному контексті; пояснює драматизм твору, специфічність закінчення, реалістичне і фантастичне в баладі.

**Ключові компетентності**

**Учень / учениця:** відчуває красу й силу художнього слова; за допомогою слова створює елементарні образи; використовує художнє слово в повсякденному житті; висловлює судження, оперуючи різними виражальними засобами мови; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; виявляє зв'язок літератури з філософією, міфологією, фольклором, іншими видами мистецтва.

НЛ-2

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення ролі краси й сили художнього слова в повсякденному житті людини, значення давньої культурної спадщини свого народу для майбутніх поколінь. Розуміння значення літератури у формуванні особистості.

**Усна народна творчість.**

**Родинно-побутові пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють...», «Ой під вишнею, під черешнею...»** Процес виникнення фольклору. Багатство і розмаїття українського фольклору (повторення й узагальнення вивченого). Види родинно-побутових пісень (про кохання, про сімейне життя, жартівливі). Культ романтизованих почуттів, традиційна символіка.

**Українські народні балади. «Ой на горі вогонь горить».** Тематичні та стильові особливості, сюжет, герої українських балад. Класифікація балад.

**ТЛ:** народна пісня (поглиблено), балада.

**МЗ:** козацька доба (історія України).

**МК:** В. Васильківський. «Козак в степу. Тривожні знаки»; С. Якутович (із альбому «Абсолютний слух часу», 2008); О. Сластіон. «Проводи на Січ», 1898; Ю. Нікітін. «Козак-херувим» (образотворче мистецтво); «Ой, із-за гір, з-за гір» із альбому «Українські народні козацькі пісні та думи», 2005; «Ой на горі вогонь горить» (із альбому «Українська козацька історична пісня (XVI-XVII ст.)»); гурт «Хорєя Козацька», 2005 (музичне мистецтво).

**МК:** Фольклор слов'янських народів. І. Соколов. «З базару»; М. Пимоненко. «Ревнощі», «Побачення», «Суперниці»; С. Васильківський. «А що мати скажуть» (образотворче мистецтво); музика М. Лисенка до українських народних пісень (музичне мистецтво).



**Предметні компетентності**

Учень / учениця: **розуміє** роль християнства (Біблії) в духовному житті українського народу; **називає** найдавніші книги Русі-України, імена перекладачів Біблії українською мовою; **перші** друковані книги в Україні; **переказує** й **коментує** біблійні легенди, притчі; **розуміє** основні моменти християнської моралі: ідеали правди, чесності, патріотизму, скромності, любові до ближнього.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: **дискутує** з приводу порушених у Біблії проблем; **толерантно відстоює** власну позицію; **знаходить** компроміс у дискусії; **добирає** самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; **здійснює** самоаналіз роботи з інформацією; **перевіряє** одержану інформацію; **інтерпретує** універсальність евангельських істин людського буття в культурологічному контексті.

**НЛ-2****Емоційно-ціннісне ставлення**

Повага до літератур інших народів, зокрема стародавнього Сходу як невід'ємного чинника у становленні української національної культури.

**ДАВНЯ ЛІТЕРАТУРА**

**Перекладна література** Біблія (фрагменти на вибір) **Легенди: про Вавилонську вежу, про Мойсея.** Біблія як Святе Письмо й художній текст. Українські переклади Біблії (П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко, І. Хоменко). Використання біблійних тем, сюжетів, мотивів, образів у зарубіжній та українській літературах. **ТЛ:** притча (повторення й поглиблення).

**МЗ:** історія українського середньовіччя (історія України).

**МК:** Рафаель Санті. «Суд Соломона», «Сікстинська Мадонна»; Леонардо да Вінчі. «Темна вечеря»; П. Брейгель Старший. «Вавилонська вежа»; Рембрандт. «Повернення блудного сина» (образотворче мистецтво); М.Скорик. Опера «Мойсей», 2014 (музичне мистецтво).

**СЛ:** твори В. Арєнева.

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: називає основні пам'ятки оригінальної літератури; пояснює значення давніх літописів для збереження відомостей про життя, культуру, звичаї наших пращурів; розповідає про історію відкриття пам'ятки «Слово о полку Ігоревім», основні гіпотези авторства, історичну основу, про її переклади та переспіви; виразно й усвідомлено читає поему, переказує і коментує сюжет «Слова...»; характеризує образи руських князів, княгині Ярославни, образ Руської (української) землі, символічно-міфологічні образи; визначає основну ідею твору, особливості його композиції.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: коментує фольклорні мотиви, стилістичні засоби; висловлює судження про актуальність твору; зіставляє специфіку розкриття тем в літературі та інших видах мистецтв; дискутує з приводу порушених у творі проблем; толерантно відстоює власну позицію.

**НЛ-2****Емоційно-ціннісне ставлення**

Розуміння «золотої середини» у вчинках людини.

Виховання поваги до історичного минулого нашого народу, до його культурних пам'яток.

Усвідомлення, що любов до рідної землі, вірність у коханні, повага до історичного минулого народу, до його культурних пам'яток — вічні загальнолюдські цінності.

**Пам'ятки оригінальної літератури княжої Русі-України**

«Слово о полку Ігоревім» — давньоруська пам'ятка, перлина українського ліро-епосу.

Історична основа твору. Переклади й переспіви його в ХІХ–ХХ ст. Питання авторства.

Особливості композиції та стилістичних засобів.

Образи руських князів у творі. Наскрізна ідея патріотизму. Символічно-міфологічні образи та їхнє значення. Фольклорні мотиви. Роль пейзажу в розгортанні сюжету. Поетичність образу Ярославни.

**ТЛ:** літописи (повторення), ліро-епіка.

**МЗ:** похід новгород-сіверського князя Ігоря проти половців у 1185 році (історія України).

**МК:** М. Лисенко. «Плач Ярославни»;

О. Бородін. «Князь Ігор» (музичне мистецтво).

В. Лопата. Цикл гравюр за мотивами «Слова о полку Ігоревім»;

картини Ю. Нарбута, О. Кульчицької.

Ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім»

В. Єфименка.

**Предметні компетентності**

Учень / учениця: знає назви перших друкованих книг в Україні; пояснює особливості епох Ренесансу і Бароко; розуміє значення видатних діячів української культури цього часу; знає загальну інформацію про козацькі літописи, «Історію русів», про вертеп як вид давнього театрального мистецтва, про життя Г. Сковороди; виразно читає поезії, коментує їх зміст.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця: дискутує з приводу порушених у творах проблем, толерантно відстоює власну позицію; оцінює й характеризує внесок Г. Сковороди в скарбницю української літератури, у світовий мистецький поступ; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; висловлює судження про філософські ідеї Г. Сковороди та їх актуальність.

**НЛ-2****Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення ролі самопізнання і гармонії зі світом у становленні й реалізації себе як особистості.

**Українська література доби Ренесансу і доби Бароко**

**Григорій СКОВОРОДА.** «Всякому місту – звичай і права...» (ідея сродної праці), «De libertate» (зі збірки «Сад Божественних пісень») Життя і творчість філософа, просвітителя, поета. Його християнські морально-етичні ідеали. Біблійна основа творчості Г. Сковороди та його вчення про самопізнання і «сродну (споріднену) працю». Проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії з собою і світом. Повчальний характер і художні особливості збірки «Байки Харківські».

**ТЛ:** Ренесанс, Бароко.

**МК:** образотворче та музичне мистецтво, театральне мистецтво, архітектура цього періоду; документальний фільм «Великі українці – Григорій Сковорода», 2008 (кіномистецтво).

Карп Трохименко. «Григорій Сковорода» (1976) (образотворче мистецтво)

**СЛ:** поезії Артема Полежаки, Олександра Ірванця, Сергія Жадана

**Предметні компетентності**

Учень / учениця:

**називає** найвизначніших письменників нової української літератури XVIII ст.; **розповідає** про життя і творчість І. Котляревського; **розуміє** його роль у розвитку української літератури, національного самоусвідомлення; **вдумливо читає** та **аналізує** поему «Енеїда»; **характеризує** образ Енея, **висловлює** власні міркування про його вчинки й характер; **коментує** проблему війни: погляд автора і героїв; **характеризує** образи твору «Наталка Полтавка»; **визначає** й **коментує** роль гумористичних засобів у творі; **робить** порівняльну характеристику дійових осіб п'єси (Петра і Миколи, возного і виборного), їхніх життєвих позицій; **пояснює** роль і функцію пісень у драмі.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця:

**визначає** проблеми й підтекст твору; **пояснює** алюзію на події історії України; **зіставляє** специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва.

**НЛ-1,2,3****Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення важливості активної життєвої позиції; бажання захищати людську гідність, власні принципи; потреба пошуку власного щастя.

**НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА**

**Іван КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. «Енеїда», «Наталка Полтавка».**

Творчість І. Котляревського – новий етап у розвитку національного самоусвідомлення. Драматург і театральний діяч. Історія появи «Енеїди». Національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алюзії на українську історію в поемі. Бурлескний гумор, народна українська мова. Ствердження народної моралі (картини пекла). Соціально-побутова драма «Наталка Полтавка» – перший твір нової української драматургії. Колоритні образи твору. Образ Наталки як уособлення кращих рис української жінки. Сценічне життя твору.

**ТЛ:** травестія, пародія, бурлеск, алюзія.

**МЗ:** Україна у XVIII ст.; доба козаччини (історія України).

**МК:** опери М. Лисенка «Наталка Полтавка», «Енеїда» (музичне мистецтво); фільм «Наталка Полтавка», 1978 (кіномистецтво); ілюстрації А. Базилевича до твору «Енеїда» (образотворче мистецтво)

**Предметні компетентності****Учень / учениця:**

коментує сюжет твору, його ідейний зміст, контрастні картини в ньому; інтерпретує твір у культурологічному контексті; коментує оцінку твору критиками, зіставляє її з власною; визначає його місце в мистецькому доробку автора, історії української літератури; пояснює його актуальність сьогодні.

**Ключові компетентності****Учень / учениця:**

коментує створені поетом образи морально звороднілих «землячків», висловлює власне ставлення до таких людей; знаходить паралелі в сьогоденні; дискутує з приводу порушених у творі проблем; застосовує комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування; визначає особливості представлення творчості Т.Г. Шевченка в різних видах мистецтв.

**НЛ–1,2,3,4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Формування вільнодумної, національно свідомої особистості.

Усвідомлення громадянської позиції людини.

**Тарас ШЕВЧЕНКО.** «Сон» («У всякого своя доля...»). Національна проблематика періоду «трьох літ». Поема («комедія») «Сон» і тогочасна суспільно-політична дійсність. Композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення.

Протистояння імперського режиму і вільнодумної, національно свідомої особистості. Сатиричний характер поеми.

**ТЛ:** гротеск, контраст, умовність.

**МК:** документальний фільм «Великі українці — Т. Шевченко», 2008 (кіномистецтво); Ф. Рубо. «Кавказька сцена»; художні роботи О. Шупляка (образотворче мистецтво).



**Предметні компетентності**

Учень / учениця:

**виразно читає та коментує** фрагменти поеми;  
**визначає** епізоди з ліричним, іронічним забарвленнями; **коментує** використання контрасту в поемі;

**пояснює** узагальнену ідею твору та її актуальність.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця:

**висловлює** судження про зв'язок твору Т. Шевченка із сучасністю; **добирає** самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом.

**НЛ-1,2,3,4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення важливості почуття солідарності з боротьбою інших народів за визволення від гніту; засудження загарбницьких війн, пропаганда неприйняття насильства, поневолення людей.

**Тема національно-визвольної боротьби в поемі Т. ШЕВЧЕНКА “Кавказ”**

**МЗ:** образ Прометея (міфологія). Історія України (гетьман Павло Полуботок).

**МК:** Якоб Йорданс. «Прикутий Прометей», 1640 (живопис).

**Предметні компетентності**

Учень / учениця:

розуміє культурні й політичні чинники, що спонукали поета до написання цього твору; виразно й усвідомлено читає твір, визначає і коментує його головну думку та особливості композиції, його різні настроєві інтонації; визначає і характеризує адресата послання.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця:

висловлює судження про актуальність проблем твору; розрізняє іронію і сарказм у творі, цитує приклади їх уживання; дискутує з приводу порушених у творі проблем, толерантно відстоює власну позицію.

**Вивчає напам'ять: фрагмент (на вибір).**

**НЛ–1, 2, 3, 4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Формування переконання, що за будь-яких обставин необхідно залишатися з народом, його цінностями.

**Тарас ШЕВЧЕНКО.** «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» Продовження теми «землячків» у посланні. Викриття конформізму значної частини української еліти. Засудження комплексу меншовартості, національного безпам'ятства та байдужості до рідної мови. Критичний перегляд національної історії задля перспективи її кращого майбутнього.

**Додатково**

**Тарас ШЕВЧЕНКО.** «Катерина», «У нашім раї на землі...» «Вічна» тема матері й сина. Еволюція жіночого образу у творах Т. Шевченка. Різні типи втілення теми жіночої долі: романтичний («Катерина»). Трагедія жінки-матері, боротьба за своє материнство, жорстокість народної моралі («У нашім раї на землі...»). Наскрізний ліризм творів Т. Шевченка про жіночу долю

**Предметні компетентності**

Учень / учениця:

знає основні віхи життєвого і творчого шляху письменника; розрізняє епічні жанри: роман, історичний роман, роман-хроніка, біографічний роман; визначає й коментує історичну і художню правду у творі, основний конфлікт у ньому, особливості оповіді, історичний колорит; характеризує образи й символи; порівнює образи Якіма Сомка та Іванця Брюховецького.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця:

добирає цитати для характеристики ситуацій та образів; коментує вчинки героїв; знаходить паралелі до образів і проблематики роману П. Куліша в інших історичних творах української та зарубіжної літератури; дискутує про зв'язок історичного минулого із сучасністю, важливість знання історії.

**НЛ–2, 3, 4****Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення значення ініціативності, наполегливості й працьовитості для досягнення поставленої мети. Прагнення до справедливості, лицарства, щирості, вірності почуттю й обов'язку.

**Пантелеймон КУЛІШ. «Чорна рада»**

П.Куліш – відомий письменник, перший український професійний літературний критик, перекладач («Біблія», твори В. Шекспіра, Дж. Байрона, Ф. Шиллера), автор підручників для школи, українського правопису («кулішівка»). Вплив на П. Куліша ідей європейського просвітництва: «Українець у Європі, європеєць в Україні». Романтична основа світогляду. Ентузіазм і жертвовність П. Куліша у громадській та культурницькій роботі на шляху духовного відродження і культурного збагачення нації. «Чорна рада» – перший українськомовний історичний роман-хроніка. Походження його назви. Історична основа й авторська уява, романтичність стилю. Динамічний інтригуючий сюжет. Непросте життя та романтичні пригоди головних героїв. Загальнолюдські риси ініціативності, працьовитості, лицарства, благородства, вірності почуттю та обов'язку. Оцінка роману Т. Шевченком.

**ТЛ:** роман, роман-хроніка, історичний роман.**МЗ:** Історичні події в Ніжині 1663 р. («Чорна рада»); Літопис Самовидця (історія України); історичні романи В. Скотта, В. Гюго (зарубіжна література).**МК:** народні перекази про козака Мамаю (фольклор); фільм «Чорна рада», 2002; режисер-постановник М. Засєєв-Руденко (кіномистецтво).

**Предметні компетентності**

Учень / учениця:

розповідає коротко про письменника, його творчість; удосконалює навички визначення теми твору, його жанру, провідної думки; аналізує образи, художні засоби, особливості композиції; висловлює власні роздуми про проблеми, порушені у творі, поведінку героїв.

**Ключові компетентності**

Учень / учениця:

уміє виявляти власні почуття й поважати почуття інших; аналізує проблемну ситуацію та знаходить шляхи її розв'язання; на основі отриманих відомостей дає оцінку героям; веде діалог із текстом (автором, героями).

**НЛ – 2, 4****Емоційно-ціннісне ставлення**

Виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми. Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція важливі для життя людини, її успішної реалізації.

ТВІР ЗА ВИБОРОМ (відповідно до програми)

**Для додаткового (самостійного) читання**

Родинно-побутові пісні «Цвіте терен, цвіте терен...», «Сонце низенько...»

Григорій КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО «Маруся».

Петро ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ «Рибалка».

Євген ГРЕБІНКА Вірш «Човен».

Микола ГОГОЛЬ «Тарас Бульба».

Тарас ШЕВЧЕНКО «До Основ'яненка», «Катерина», «Наймичка», «У нашім раї на землі...». «Доля», «Росли укупочці, зросли...», «Ісаїя. Глава 35», «Злоначинающих спина...».

Марко ВОВЧОК (Марія Олександрівна Вілінська) «Інститутка».

10 клас

<b>Кількість ть годин (орієнт овно)</b>	<b>Очікувані результати навчально- пізнавальної діяльності учнів</b>	<b>Зміст навчального матеріалу</b>
---	--	------------------------------------

2

**Предметні компетентності****Учень / учениця:**

характеризує в загальних рисах суспільно-культурні умови розвитку літератури 1870-1890 рр.;

розповідає про письменника, називає його основні твори; коментує оцінку І. Франком творчого доробку І. Нечуя-Левицького;

визначає жанр твору; коментує проблематику повісті; характеризує образи-персонажі, засоби їх зображення; порівнює образи дійових осіб; пояснює авторську позицію; виокремлює засоби комічного у творі, пояснює їхню роль.

**Ключові компетентності****Учень / учениця:**

установлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями твору; висловлює власну думку про українську ментальність,

національний характер, народну мораль і етику; застосовує набуті знання для порівняння творів української та зарубіжної літератур; зіставлення специфіки розкриття теми в різних видах мистецтва; визначає роль і місце української літератури у світовому контексті.

**НЛ-2,3****Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення основних рис української ментальності, її значення для самопізнання й успішної реалізації в сучасному суспільстві.

**ВСТУП****РЕАЛІСТИЧНА УКРАЇНЬСЬКА ПРОЗА**

Українська література другої половини ХІХ ст. у контексті розвитку тодішнього суспільства, культури, мистецтва. Новий етап національно-визвольного руху, культурно-просвітницька діяльність «громад». Періодичні видання. Розвиток реалізму, натуралізму, пізній романтизм. Тодішні поезія, драматургія. Особливості реалістичної прози.

**Іван Нечуй-Левицький****«Кайдашева сім'я»**

Життя і творчість письменника як новий імпульс української літератури («Колосальне всеобіймаюче око України» (І. Франко)). «Кайдашева сім'я» – соціально-побутова повість-хроніка. Реалізм твору, сучасна (вічна) актуальність проблеми батьків і дітей. Колоритні людські характери в повісті. Українська ментальність, гуманістичні традиції народного побуту й моралі. Ствердження цінностей національної етики засобами комічного.

**ТЛ:** соціально-побутова повість, реалізм (поглиблено). Засоби змалювання комічного (поглиблено).

**МЗ:** розвиток української культури наприкінці ХІХ ст. (історія).

**МК:** «Вид на гору Спаса у Стеблеві» Ф. Різниченка. «Українська ніч» А. Куїнджі – улюблена картина,

		<p>«Appassionata» Л. ван Бетховена – улюблена мелодія письменника. «Кайдашева сім'я» в постановці Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка (Київ). Екранізація твору, ілюстрації до нього А. Базилевича. Малярські роботи Г. Курбе, В. Орловського, А. Куїнджі, С. Васильківського та ін.</p>

<p><b>1</b></p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  знає основні царини громадсько-політичної, наукової, мистецької, перекладацької діяльності І. Франка; розуміє її значення в історії української літератури; висловлює власне ставлення до І. Франка як багатогранної особистості.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  висловлює судження про проблему вибору людини у вирішальній ситуації, потребу вчитися впродовж життя для формування себе як багатогранної особистості.</p> <p><b>НЛ-1,2,4</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Формування на прикладі життя І. Франка ціннісного переконання про можливість досягнення силою духу світових вершин інтелекту.</p> <p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  розповідає про збірку «Зів'яле листя»; виразно й осмислено читає поезію, аналізує її; визначає й коментує засоби художнього увиразнення; знає особливості інтимної лірики.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b></p>	<p><b>ПОЕЗІЯ КІН. ХІХ - ПОЧ. ХХ СТ.</b>  <b>Іван Франко</b>  <b>«Чого являється мені...»</b></p> <p>Іван Франко – письменник, учений, громадський діяч, публіцист, перекладач. Багатогранність діяльності, її вплив на культурний і політичний розвиток України, пробудження національної свідомості. Творчість І. Франка в музиці.</p> <p>Поетична збірка «Зів'яле листя», загальне уявлення про її композицію. Місце любовної теми у творчості І. Франка. Життєві імпульси появи творів (автобіографічність). «Чого являється мені...»</p>
-----------------	--	--



<p>1</p>	<p><b>висловлює судження</b> про важливість кохання в житті людини; <b>порівнює</b> специфіку виражальних засобів у поезії і музиці в розкритті інтимних мотивів; <b>аналізує</b> сучасні інтерпретації інтимної лірики І. Франка в музичних композиціях.</p> <p><b>НЛ-1,2</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення того, що кохання – найвеличніше з почуттів, яке надихає людину на шляхетні вчинки.</p> <p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  знає основне із творчої біографії О. Олеся; <b>розуміє</b> природу символів у його творчості, важливість мови для формування власної ідентичності; <b>аналізує</b> основні мотиви у творчості; <b>визначає</b> жанр твору, ключові ознаки символістської поезики.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  <b>дискутує</b> з проблеми збереження мови; <b>презентує</b> власні ідеї щодо розв’язання питань, порушених у творах; <b>порівнює</b> особливості розкриття мотивів творів О. Олеся в літературі, музиці, образотворчому мистецтві.</p>	<p>Широка емоційна гама почуттів ліричного героя, ствердження ідеалу кохання.</p> <p><b>МЗ:</b> Україна наприкінці ХІХ – на поч. ХХ ст. (історія).</p> <p><b>МК:</b> музика М. Лисенка, С. Людкевича, Б. Лятошинського, А. Кос-Анатольського та ін. до творів І. Франка.</p> <p>Переклади І. Франком творів давньогрецьких поетів, Дж.Мільтона, Д.Байрона, Й.Гете, Г.Гейне, В.Гюго, А.Міцкевича та ін.</p> <p>Цикли любовної лірики Овідія, Катулла, Данте, Ф.Петрарки, А.Міцкевича.</p> <p>Ілюстрації до зб. «Зів’яле листя» А. Чебикіна. Пісні на слова І. Франка в сучасному виконанні.</p>
----------	---	--

	<p><b>НЛ-1,2,4</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Розуміння ролі мови для формування національної ідентичності. Усвідомлення важливості цінувати кожну хвилину життя, насолоджуватися ним, роблячи добрі справи.</p>	<p><b>Олександр Олесь (О. Кандиба)</b>  <b>«Чари ночі»,</b>  <b>«О слово рідне! Орле скутий!..»</b></p> <p>Коротко про життя і творчість, світоглядні переконання митця. Неоромантичні, символістські тенденції у творчості.</p> <p>«Чари ночі» – перлина інтимної лірики української поезії. Мотив краси кохання й молодості, філософські роздуми про гармонію людини і природи. Музичність, звукова виразність поезій. Майстерність у відтворенні настрою, емоцій. Експресивне висловлювання патріотичних почуттів («О слово рідне! Орле скутий!..»).</p> <p><b>МЗ:</b> символізм у зарубіжній літературі (зарубіжна література).</p> <p><b>МК:</b> Шевченківські мотиви в поезії О.Олеся, перегуки з творчістю І.Франка. Пісні на слова О.Олеся в сучасному виконанні (М.Бурлаки, О.Короля, гурту «Кому вниз»). Ілюстрації В.Чебаніка до зб. «Чари ночі».</p>
<p><b>1</b></p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  усвідомлює важливість гармонійного розвитку особистості для самореалізації; розмірковує, чому герої не здатні дійти до омріяного, що заважає подолати земні перешкоди на шляху до щастя; висловлює власну думку про природу</p>	<p><b>Олександр Олесь (О. Кандиба)</b>  <b>«По дорозі в казку»</b></p> <p>Драматичний етюд «По дорозі в казку». Дорога в казку – символ духовних поривань до кращого життя. Маса, гурт людей і їх провідник. Лідер – сильна особистість. Трагічна суперечність між</p>

	<p>людини, її внутрішні боріння й роздвоєність; визначає жанрові особливості твору, ключові ознаки символізму.</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p>усвідомлює важливість гармонійного розвитку особистості для самореалізації; презентує власні ідеї щодо розв'язання питань, порушених у творі.</p> <p><b>НЛ-1,2,4</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b></p> <p>Розуміння, що свобода і незалежність особистості є обов'язковою умовою творчості митця. Усвідомлення того, що любов до рідного краю – джерело творчої наснаги. Усвідомлення мрії як прагнення людини жити краще, спонуки до активної діяльності. Осмислення благородства вчинків, які здійснюються заради щастя людей.</p>	<p>мрією, духовністю й жорстокістю.</p> <p><b>ТЛ:</b> драматичний етюд.</p>
2	<p><b>Предметні компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p>знає місце поеми «Мойсей» у творчому доробку І. Франка; розуміє специфіку сюжетних ліній, найнапруженіші моменти поеми; характеризує алегоричність образу Мойсея; аналізує засоби художнього вираження в тексті; висловлює власну позицію щодо ролі провідника нації в долі народу та міркує про майбутнє.</p>	<p><b>Іван Франко</b> <b>«Мойсей»</b></p> <p>Поема «Мойсей» – один із вершинних творів І. Франка. Проблематика твору: історичний шлях нації, визначна особистість як її провідник, пробудження національної свідомості, історичної пам'яті. Пролог до поеми – заповіт українському народові.</p> <p><b>ТЛ:</b> філософська поема.</p>

	<p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  висловлює судження про те, як виховувати в собі риси відповідальності, мужності; як спрогнозувати можливі наслідки діяльності; зіставляє специфіку розкриття мотиву шукань землі обітваної в Біблії та художній літературі; шукає інформацію про українських письменників, які переосмислювали образ Мойсея; бере участь у дискусії щодо проблеми безвідповідальності в житті людини; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі й музиці.  <b>НЛ-1,2</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення ролі кожного в історичному процесі, здатності брати на себе відповідальність за Батьківщину в її складні періоди.</p>	<p><b>МК:</b> скульптура «Мойсей» Мікеланджело як поштовх до написання поеми. Опері «Мойсей» та «Назон» А.Тенберга, «Мойсей» (за І.Франком) М.Скорика. Повість «Авірон» Г.Хоткевича.</p>
2	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  має загальне уявлення про модерністські тенденції в українській літературі 1910-х років; про імпресіонізм у літературі та образотворчому мистецтві; знає основні події</p>	<p><b>МОДЕРНА УКРАЇНСЬКА ПРОЗА</b>  Особистісні чинники у світогляді людини на рубежі віків. Посилення зв'язку з культурою Європи, активні націотворчі процеси. Основні риси українського прозового модернізму (О.Кобилянська, М.Коцюбинський, В.Стефаник,</p>

життєвого і творчого шляху письменника; **уміє розпізнавати й аналізувати** новелістичний твір; **визначає** проблематику «Intermezzo»; **пояснює** глибокий психологізм новели, особливості її композиції; **аналізує** імпресіоністичну поетику (роль пейзажу, звукових образів, світлотіні); **пояснює** символічні образи, ускладнені метафори; **розкриває** образотворчі засоби (внутрішній монолог, прийом контрасту).

#### **Ключові компетентності**

##### **Учень / учениця:**

**уміє знаходити й систематизувати** інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; **ставиться** толерантно до інших культур; **береже** природу й **шанує** людей, **відчуває** відповідальність за майбутнє свого народу; **уміє пов'язувати** події художнього твору з реальним життям і робити висновки; **аналізує** культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; **порівнює** особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві.

#### **НЛ-1, 2, 3**

##### **Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму і життєствердження як важливих духовних цінностей буття.

В.Винниченко). «Нова школа» у прозі.

#### **Михайло Коцюбинський**

##### **«Intermezzo»**

Життя і творчість, гуманізм світогляду. Жанр новели у творчості М. Коцюбинського. Еволюція художньої свідомості: від просвітницьких орієнтацій і реалізму до модернізму. Значення стильового новаторства М. Коцюбинського для української літератури.

Психологічна новела «Intermezzo» з жанровими ознаками «поезії у прозі». Автобіографічна основа. Проблеми душевної рівноваги, повноцінного життя, специфіки творчого процесу. Психологічно переконливе розкриття внутрішнього стану людини. Символічні образи, ускладнена метафора. Поетика імпресіонізму.

**ТЛ:** психологічна новела, «поезія в прозі», імпресіонізм.

**МЗ:** особливості мови персонажів (українська мова); навички ІТ (інформатика); Дж.Джойс і література «потoku свідомості» (зарубіжна література).

**МК:** «Intermezzo» М. Скорика. Малярство художників-імпресіоністів П. Сезанна, К. Моне, К. Піссаро, О. Ренуара, М. Бурачека («Овини»). «Портрет Михайла Коцюбинського» М. Жука.

	Усвідомлення краси природи, її благотворного впливу на людину.	
2	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  знає основні віхи життєвого і творчого шляху О. Кобилянської; дає загальну характеристику творчості письменниці; аналізує новелу, зосереджуючи увагу на створенні образів нових жінок-інтелектуалок; характеризує образи в їхньому порівнянні.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  логічно висловлює власні думки, дає оцінку героїням, використовуючи навички критичного мислення; виявляє лідерські якості за аналогією до героїнь художніх творів, бере на себе відповідальність за прийняття рішення; уміє визначати ситуації, у яких людина потребує підтримки, володіє засобами їх надання; на прикладі головних героїв твору шукає оптимальні шляхи вирішення життєвих проблем; висловлює власні судження про творчість Ф. Шопена; порівнює власні враження із впливом його музики на героїв.</p> <p><b>НЛ - 2, 3, 4</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення рівності жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя як необхідна умова</p>	<p><b>Ольга Кобилянська</b>  <b>«Valse melancholique»</b></p> <p>Життя і творчість. Формування світогляду письменниці (вплив європейської культури, українського феміністичного руху). Її проза – зразок раннього українського модернізму. Жанрові особливості, провідні теми та ідеї. Краса вільної душі, аристократизм духу як провідні мотиви новели «Valse melancholique».</p> <p>Образи нових жінок-інтелектуалок: талановитої піаністки Софії, аристократичної Марти, пристрасної і вольової художниці Ганусі у «Valse melancholique» («Меланхолійний вальс»). Роль образу мелодії вальсу у відтворенні внутрішнього світу героїнь. Глибокий психологізм твору як новаторство О. Кобилянської.</p> <p><b>МЗ:</b> феміністичний рух наприкінці ХІХ ст. (історія), особливості мовлення персонажів (українська мова).</p> <p><b>МК:</b> «Музика» О. Новаківського; фортепіанні твори Ф. Шопена.</p>

	розв'язання актуальних політичних, соціально-культурних та психологічних проблем.	
1	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  знає основні події життєвого і творчого шляху письменника, про його громадську та політичну діяльність; знає зміст, тематику й проблематику новели «Момент»; <b>розкриває</b> філософський підтекст твору; <b>характеризує</b> образ панни, роль героя-оповідача; аргументовано <b>передає</b> власні роздуми про миттєве й вічне, сенс життя, щастя людини; <b>розкриває</b> імпресіоністичну поетику твору; <b>висловлює</b> свої судження про актуальність для нашого часу порушених письменником проблем, аргументує їх прикладами з тексту; <b>уміє</b> означити місце В.Винниченка в українській літературі.</p> <p><b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  <b>проявляє</b> активність, ініціативність в особистому чи/та суспільному житті; <b>прагне</b> бути рішучим/рішучою в реалізації особистісних і суспільних цілей; <b>здатний/здатна</b> виявляти свої почуття, керувати ними; <b>розуміє</b> почуття інших людей; <b>уміє пов'язувати</b> події художнього твору з реальним життям і <b>робити висновки</b>; логічно</p>	<p style="text-align: center;"><b>Володимир Винниченко</b>  <b>«Момент»</b></p> <p>Життя і творчість, громадська і політична діяльність. Винниченко-художник. Прозові й драматичні твори. Перший український науково-фантастичний роман «Сонячна машина», його популярність у 1920-ті роки. Успіх п'єс В.Винниченка на світовій сцені. Поєднання в новелі «Момент» реалістичного змалювання дійсності та філософського підтексту (плинність життя, щастя людини, мить – частинка вічності тощо). Образ панни (Мусі) – утілення ідеї вічної жіночності, краси. Імпресіонізм новели. Значення літературно-художньої спадщини В.Винниченка.</p> <p><b>МЗ:</b> національно-визвольні змагання початку 1920-х років (історія).</p> <p><b>МК:</b> західноєвропейський модернізм. Малярські роботи В.Винниченка, К.Моне, О.Мурашка, М.Глуценка. Екранізація творів В.Винниченка.</p>

	<p>висловлює власні думки; дає оцінку героям, використовуючи навички критичного мислення.</p> <p><b>НЛ – 2, 3, 4</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b></p> <p>Усвідомлення художнього слова як увічного для поколінь досвіду життя людини, її думок, переживань.</p>	
<p><b>1</b></p>	<p><b>Предметні компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p>розповідає про історію виникнення «театру корифеїв», його склад, популярність; називає авторів творів, написаних для професійного українського театру; знає про першу народну артистку України (УСРР).</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p>розуміє специфіку виражальних засобів театрального мистецтва.</p> <p><b>НЛ-2</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b></p> <p>Прищеплення любові до театру, розвиток уміння цінувати красу й художню досконалість драматичного мистецтва.</p> <p>Виховання відчуття гордості за «театр корифеїв», що зіграв важливу роль у формуванні національної самосвідомості народу</p>	<p><b>«ТЕАТР КОРИФЕЇВ»</b></p> <p>Розвиток драматургії: соціально-побутові та історичні драми й комедії М.Старицького, М.Кропивницького, Панаса Мирного та ін.</p> <p>Від аматорських гуртків до професійного «театру корифеїв», що став «школою життя» (І.Франко). Перші театральні трупі М.Кропивницького та М.Старицького. Родина Тобілевичів та український театр.</p> <p>Популярність «театру корифеїв» в Україні та за її межами. Перша народна артистка України Марія Заньковецька.</p>



**Предметні компетентності****Учень / учениця:**

знає основне з життя і творчості письменниці; визначає основні проблеми, порушені в «Лісовій пісні»; розкриває фольклорну основу; характеризує образи; порівнює образи Мавки й Килини; уміє показати на прикладах з тексту духовну бідність Килини й матері Лукаша, їхню меркантильність, байдужість до краси, природи, мистецтва; розкриває красу глибокого почуття, антигуманність меркантильності та користолюбства; висловлює власні судження про життя і творчість Лесі Українки.

**Ключові компетентності****Учень / учениця:**

уміє знаходити та систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; усвідомлює значення етичних норм в особистому та суспільному житті, прагне їх дотримуватися; уміє пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; логічно висловлює власні думки; дає оцінку героям, використовуючи навички критичного мислення; критично оцінює результати людської діяльності в природному середовищі.

**НЛ-1,2,3,4****Емоційно-ціннісне ставлення****ЗАГАЛЬНОПОДСЬКЕ, НАЦІОНАЛЬНЕ,  
ОСОБИСТЕ****Леся Українка (Лариса Косач)  
«Лісова пісня»**

Життєвий і творчий шлях. Драматична спадщина. Роль родини, культурного оточення й самоосвіти у формуванні світобачення письменниці.

Драма-феєрія «Лісова пісня». Фольклорно-міфологічна основа. Символічність образів Мавки і дядька Лева – уособлення духовності і краси. Мати Лукаша й Килина – антиподи головній героїні Мавці. Симбіоз високої духовності і буденного прагматизму в образі Лукаша.

Природа і людина у творі. Неоромантичне ствердження духовної сутності людини, її творчих можливостей. Конфлікт між буденним життям і високими пориваннями особистості, дійсністю і мрією. Почуття кохання Мавки й Лукаша як розквіт творчих сил людини. Художні особливості драми-феєрії.

**ТЛ:** неоромантизм, драма-феєрія.**МЗ:** навички ІТ (інформатика); особливості мовлення персонажів (українська мова).**МК:** «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського. Музика П. Чайковського, Ф. Шопена, Т. Шумана, Л. Бетховена – улюблених композиторів Лесі Українки. Живопис І. Айвазовського, О. Мурашка,

	<p>Виховання поваги до життя-подвигу славетної українки. Переконавання, що за будь-яких обставин потрібно зберігати стоїцизм духу. Усвідомлення духовної цінності неоромантичного світогляду. Розвиток естетичного смаку. Усвідомлення кохання як життєствердного почуття, творчої сили, що стимулює духовне піднесення, збагачення, розквіт людини. Уміння бачити переваги високої духовності над буденністю.</p>	<p>який любила Леся Українка. Ілюстрації до «Лісової пісні» С. Караффи-Корбут. Фільми «Лісова пісня. Мавка» (1981; реж. Ю. Ілленко), «Іду до тебе» (1971; реж. М. Мащенко).</p>
<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  розповідає коротко про письменника, його творчість; удосконалює навички визначення теми твору, його жанру, провідної думки; аналізує образи, художні засоби, особливості композиції; висловлює власні роздуми про проблеми, порушені у творі, поведінку героїв.  <b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  <b>уміє виявляти власні почуття й поважати почуття інших; аналізує проблемну ситуацію та знаходить шляхи її розв'язання; на основі отриманих відомостей дає оцінку героям; веде діалог із текстом (автором, героями).</b>  <b>НЛ – 2, 4</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми. Усвідомлення того,</p>	<p><b>ТВІР ЗА ВИБОРОМ (відповідно до програми)</b></p>

що власна думка і власна позиція важливі для життя людини, її успішної реалізації.
--

#### Для додаткового (самостійного) читання

- І.Нечуй-Левицький. «Дві московки», «Микола Джеря», «Хмари», «Над Чорним морем».
- Панас Мирний. «Лихі люди», «Повія».
- І.Карпенко-Карий. «Хазяїн», «Сава Чалий», «Наймичка».
- С.Тобілевич. «Мої стежки і зустрічі»
- Б.Грінченко. «Каторжна»
- М.Старицький. Поезії, «Молодість Мазепи», «Кармелюк», «Богдан Хмельницький», «Талан», «Облога Буші»
- І.Франко. «Перехресні стежки», «Для домашнього вогнища», «Терен у носі», «Украдене щастя»
- Р.Горак. «Тричі мені являлася любов» (І. Франко).
- М.Коцюбинський. «Сміх», «Сон», «Дебют», «Хвала життю», «На острові», «Під мінаретами».
- «Михайло Коцюбинський. Листи до Олександри Аплаксіної».
- Барбара Редінг. «Безумці. З історії кохання Михайла Коцюбинського та Олександри Аплаксіної»
- О.Кобилянська. «Людина», «Царівна», «Некультурна», «Битва», «У неділю рано зілля копала», «Земля», зб. «Огривай, сонце...». Щоденники, листи, спогади про письменницю.
- В.Врублевська. «Шарітка з Рунгу. Біографічний роман про Ольгу Кобилянську», «Соломія Крушельницька».
- В.Стефанік. «Новина», «Марія», «Катруся», «Святий вечір».
- Р. Горак. «Кров на чорній ріллі» (В. Стефанік).
- С. Процюк. «Троянда ритуального болю. Роман про Василя Стефаніка».
- Леся Українка. Поезії, «Кассандра», «Одержима», «Бояриня».
- М.Вороний. Поезії.
- Олександр Олесь. Поезії.
- В.Винниченко. «Раб краси», «Чорна Пантера і Білий Ведмідь», «Сонячна машина», «Записки кирпатого Мефістофеля».
- «Володимир Винниченко – Розалія Ліфшиць: епістолярний діалог (1911–1918 роки)».
- С.Процюк. «Маски опадають повільно. Роман про Володимира Винниченка».
- Я.Щоголев. Поезії.
- В.Самійленко. Поезії.
- П.Карманський. Поезії.
- В.Пачовський. Поезії.
- С.Васильченко. Зб. «Мужицький ангел».
- С.Черкасенко. «Казка старого млина».
- Г.Хоткевич. «Авірон», «Камінна душа».

С. Процюк. «Чорне яблуко» (А. Тесленко).  
 Р.Іваничук. «Шрами на скалі».  
 Н.Бічуя. «Біла вілла».  
 Ці твори сучасної л-ри для 10-11 класів  
 Бердник О. «Зоряний Корсар», «Чаша Амріти».  
 Дев'ятко Н. «Злато Сонця, синь Води».  
 Бердт В. «Мій друг Юрко Циркуль та інші».  
 Вдовенко С. «Сни червоної гори».  
 Гридін С. «Не такий».  
 Зубченко О. «Перемагаючи долю».  
 Матіяш Дзвінка «День Сніговика».  
 Савченко В. «Монолог над безоднею», «Під знаком цвіркуна».  
 Сайко О. «Кав'ярня на розі».  
 Шило Т. «Літак в небі».

### 11 клас

Годин и (орієн товно)	Очікувані результати навчально- пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
2	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>            розуміє й пояснює основні тенденції української поезії 1920-х років, її «вітаїстичність»; називає провідних поетів 1920-х років; аналізує поезію; знає і</p>	<p><b>«РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ».</b>  <b>ЛІТЕРАТУРНА ДИСКУСІЯ 1925-1928 рр.</b>  <b>«КИЇВСЬКІ НЕОКЛАСИКИ»</b></p> <p><b>Павло Тичина</b>  <b>«Ви знаєте, як липа шелестить...»</b></p> <p>Основне з життя і творчості поета. Трагізм його творчої долі. Найбільший модерніст 1920-х років. Звернення до «вічних» тем, мотивів, особливості віршування; потужне ліричне «Я» як символ нової людини;</p>

розповідає про трагізм творчої долі П.Тичини; називає його ранні збірки; характеризує основні мотиви і стильові тенденції ранньої творчості; аналізує поезії, виокремлює ознаки індивідуального стилю.

#### Ключові компетентності

##### Учень / учениця:

дає власну оцінку творчості П.Тичини; зіставляє специфіку розкриття творчості митця в різних видах мистецтва; шукає інформацію, використовуючи різні джерела.

**Вивчає напам'ять: 1 поезію (на вибір).**

НЛ-2,3

#### Емоційно-ціннісне ставлення

Розвиток естетичного смаку, культури образного бачення.

Осмислення зв'язку внутрішньої свободи митця з його творчістю.

#### Предметні компетентності

##### Учень / учениця:

знає творчу біографію, основні твори Є.Плужника; розповідає про поета, його трагічну долю; аналізує вірші; визначає спільне та відмінне в поезіях Є.Плужника і П.Тичини.

#### Ключові компетентності

##### Учень / учениця:

поєднання тенденцій символізму, неоромантизму, експресіонізму, імпресіонізму. Феномен «кларнетизму». Вітаїстичність як наскрізна оптимістична тональність, життєствердна настроєвість (зб. «Соняшні кларнети»).

**ТЛ:** вітаїстичність, експресіонізм (повторення), кларнетизм.

**МЗ:** експресіоністські твори в зарубіжній літературі (зарубіжна література).

**МК:** творчість художників М.Жука, А.Петрицького, В. і Ф.Кричевських. «Біле і чорне» М.Жука. Музика Б.Фільца, М.Вериківського, П.Синиці, Г.Ляшенка та ін. на слова П.Тичини. Малярські роботи П.Тичини, музика в його житті. Фільми «Кларнети ніжності», «Духовні співи Павла Тичини», «Павло Тичина. Я кличу тебе» (із циклу документальних фільмів «Гра долі») (2006; реж. Василь Вітер).

#### Євген Плужник

##### «Вчись у природі творчого спокою...»

Один із провідних поетів «розстріляного відродження». Його творча біографія, трагічна доля. Сповідальність, ліричність, філософічність лірики.

уміє сприймати явища, події у зіставленні, порівнює їх; аналізує життєву ситуацію з позиції сучасника; аргументовано висловлює власну думку щодо цінності життя.

**Вивчає напам'ять: 1 поезію (на вибір).**

**НЛ-1,2**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Усвідомлення зовнішнього спокою, урівноваженості як ознак душевного стоїцизму, опірності неприйнятним життєвим обставинам.

**Предметні компетентності**

**Учень / учениця:**

знає про групу і творчість «київських неокласиків», основне із творчої біографії М.Рильського; виразно й усвідомлено читає й аналізує поезію; визначає основні ознаки індивідуального почерку, провідні мотиви і настрої; пояснює смислову і настроєву значущість деталей, образів.

**Ключові компетентності**

**Учень / учениця:**

висловлює власні думки з приводу поетичної майстерності, філософічності й поетичного самовираження представників «п'ятірного грона неокласиків», зокрема М.Рильського; знаходить у творі образи й

Урівноваженість душевного стану ліричного героя, мотив туги за минулістю краси, гармонією світу і людини, мить і вічність у чуттєвому вираженні.

**ТЛ:** поглиблення поняття про ліричного героя.

**МЗ:** Соловки – місце ув'язнення українських письменників (історія).

**МК:** герметична поезія В.Свідзінського. Імпресіонізм в українському живописі 1920-х років (П.Нілус, Д.Бурлюк, М.Бурачек, О.Мурашкотка ін.).

**Максим Рильський**

**«У теплі дні збирання винограду»**

Група «київських неокласиків». Їхнє творче кредо, орієнтація на традицію, класичну форму вірша. Різногранний творчий шлях М.Рильського, рання творчість. Філософічність, афористичність його лірики. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність, життєлюбство. Сонет «У теплі дні збирання винограду» – вишуканий зразок неокласичної інтимної лірики. Краса природи, краса людини та її почуттів. Звернення до античних образів.

	<p>символи, пов'язані зі світом природи та людської діяльності, розкриває їхній зміст і роль у тексті; розуміє значення читання художньої літератури для духовного здоров'я людини.</p> <p><b>Вивчає напам'ять:</b> «У теплі дні збирання винограду».</p> <p><b>НЛ-1,2</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b></p> <p>Розвиток відчуття естетики поетичного образу, урівноваженості й філософської самозаглибленості під час зіткнення з життєвими проблемами.</p>	<p><b>ТЛ:</b> філософічність, сонет.</p> <p><b>МЗ:</b> французька поезія і творчість «київських неокласиків» (зарубіжна література).</p> <p><b>МК:</b> документальний фільм «Як на духу. Невідомий Максим Рильський» (2008; реж. Л.Харшан); «Poeta шахітус» (із циклу фільмів «Гра долі») (2008; реж. Василь Образ); музичні твори Л.Ревуцького, В.Берковського, О.Білаша.</p>
2	<p><b>Предметні компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p>знає творчу біографію письменника; розуміє вплив цивілізаційних процесів на людину, психологічну мотивацію вчинків Степана Радченка та інших персонажів, іронічність авторської оповіді; <b>характеризує</b> маргінальний образ українського інтелігента; <b>аналізує</b> світоглядну й психологічну еволюцію його характеру; <b>пояснює</b> роль жіночих образів у романі, значення терміну «урбаністичний роман».</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p><b>висловлює</b> власну думку про способи</p>	<p><b>Валер'ян Підмогильний</b></p> <p><b>«Місто»</b></p> <p>Життєвий шлях, трагічна загибель. Автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач. Світові мотиви підкорення людиною міста, її самоствердження в ньому, інтерпретовані на національному матеріалі. Зображення «цілісної» людини: в єдності біологічного, духовного, соціального. Образ українського інтелігента Степана Радченка, вихідця із селян, еволюція його характеру, проблеми ствердження в міському середовищі. Морально-етичні колізії твору. Жіночі образи в ньому.</p> <p><b>ТЛ:</b> урбаністичний роман.</p> <p><b>МЗ:</b> розвиток українських міст у 1920-х роках (історія).</p>

	<p>самоствердження людини; <b>уміє встановлювати</b> причиново-наслідкові зв'язки між подіями в житті героїв твору; <b>аналізує</b> життєву ситуацію з позицій сьогодення.</p> <p><b>НЛ-2,4</b></p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b></p> <p>Усвідомлення моральних, психологічних аспектів самоствердження людини.</p>	<p><b>МК:</b> вплив А.Франса, Г.Флобера, Гі де Мопассана, Оноре де Бальзака, філософії Ф.Ніцше, А.Шопенгауера, З.Фройда на В.Підмогильного. Роботи українських художників із зображенням Києва 1920-х років.</p>
2	<p><b>Предметні компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b></p> <p><b>розуміє</b> особливості розвитку драматургії й театру 1920-х років; <b>розповідає</b> про це; <b>проводить аналогії</b> з іншими явищами культури; <b>знає</b> творчу біографію письменника, його зв'язок із театром Курбаса; <b>розуміє</b> історико-політичні чинники, які вплинули на зіткнення головних дійових осіб у сатиричній комедії; сатиричне спрямування п'єси; <b>характеризує</b> образи дійових осіб, світоглядну, громадянську позицію кожного з них; <b>аналізує</b> умовність часопростору, природу конфліктів; <b>висловлює</b> власну думку про типове сприйняття дійсності обивателем; <b>визначає</b> жанр твору, основні проблеми; <b>пояснює</b> роль деталей.</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>Микола Куліш</b> <b>«Мина Мазайло»</b></p> <p>Основне про життєвий і творчий шлях митця. Зв'язок із театром Л.Курбаса. Національний матеріал і вселюдські, «вічні» мотиви та проблеми у п'єсах. Сатирична комедія <b>«Мина Мазайло»</b>. Проблема готовності українського суспільства бути українським (на прикладі позиції, поведінки дійових осіб). Специфіка комедійного жанру: про серйозне легко, грайливо. Розвінчання національного нігілізму, духовної обмеженості на матеріалі українізації (Мина, Мокій, дядько Тарас, тьотя Мотя). Сатиричне викриття бездуховності обивателів, що зрікаються своєї мови, культури, родового коріння. Драматургічна майстерність автора. Актуальність п'єси для нашого часу.</p> <p><b>ТЛ:</b> сатирична комедія.</p> <p><b>МЗ:</b> національний і зарубіжний театр 1920-1930 рр.</p>



<p><b>Учень / учениця:</b> осмислює роль соціального статусу, моделі його досягнення; формує уявлення про справжні та фальшиві цінності, спираючись на текст; висловлює власні міркування, проводячи аналогії з сучасним життям; усвідомлює роль української мови як ключового чинника творення нації, самоствердження особистості. <b>НЛ-2,3,4</b> <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b> Розвиток критичного мислення, готовність захищати власну мовну ідентичність. Усвідомлення належності до рідного народу.</p>	<p>Політика «коренізації» («українізації») в Україні 1920-х років (історія). <b>МК:</b> художній фільм «Зона», документальні фільми «Тягар мовчання», «Червоний ренесанс», вистава «Отак загинув Гуска» (Київський академічний молодий театр).</p>
--	--

<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  знає основні віхи життя письменника, його творчість; коментує зміст роману; визначає його жанрові особливості; характеризує образи; висловлює власне ставлення до основних проблем, порушених у творі.  <b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  залежно від мети використовує різноманітні читацькі стратегії; займає активну громадянську позицію; здатний/здатна втілювати власні задуми в життя; виявляє активність, ініціативність як в особистому, так і суспільному житті; логічно та виразно висловлює власні думки, використовуючи навички критичного мислення.  <b>НЛ-1,2,3,4</b>  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення значення свободи для духовного розвитку, активної життєвої позиції як вияву європейськості.</p>	<p><b>Іван Багряний (І.Лозов'ягін)</b>  <b>«Тигролови»</b>  Основні віхи життя й творчості митця, його громадянська позиція. «Тигролови» як український пригодницький роман. Проблема свободи й боротьби за визволення. Жанрові особливості (динаміка сюжету, неоромантичність та ін.). Вольовий характер Григорія Многогрішного. Родина Сірків, майор Медвин. Символіка роману, ідея перемоги добра над злом. Популярність твору в повоєнній Європі. Актуальність для нашого часу.  <b>ТЛ:</b> пригодницький роман.  <b>МЗ:</b> переселення українців до Сибіру, репресії в 1920–1930-ті роки (історія).  <b>МК:</b> біблійні мотиви, український фольклор, традиція творів зарубіжної літератури у творчості І.Багряного. Художні фільми «Сад Гетсиманський» (1993); «Тигролови» (1994; реж. Р. Синько).</p>
<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  розуміє зв'язок літературного явища «шістдесятництва» з дисидентським рухом; з'ясовує зв'язок світогляду митця із</p>	<p><b>Василь Симоненко</b>  <b>«Задивляюсь у твої зіниці...», «Я...»</b>  Коротко про митця («витязь молоді української поезії»). Традиційність його лірики. Образ України, громадянський вибір поета («Задивляюсь у твої</p>

творчістю; називає поетів-«шістдесятників»; загально характеризує їхню творчість; розповідає про В.Симоненка; пригадує його твори, вивчені раніше; аналізує стильові особливості поезій; визначає й уміє прокоментувати основні мотиви; дискутує про патріотичні, громадянські мотиви, порушені у творах.

#### **Ключові компетентності**

##### **Учень / учениця:**

**формує** власну думку про порушені у творах мотиви, проблеми; **виробляє** життєву позицію, **уміння** її відстоювати; **усвідомлює** значення самоствердження людини в сучасному світі; **розвиває** навички аргументовано, толерантно вести дискусію.

#### **НЛ-2**

##### **Емоційно-ціннісне ставлення**

Формування національної свідомості громадянина України, формування себе як самодостатньої особистості.

#### **Предметні компетентності**

##### **Учень / учениця:**

**розповідає** коротко про митця; **виокремлює** і **пояснює** засоби поетичної мови; **відшуковує** образну деталь, **пояснює** її роль; **висловлює** власне ставлення до розглянутої

**зіниці...»**). Мотив самоствердження людини у складному сучасному світі, її самодостатність і самоцінність («Я...»). Інтимна лірика В. Симоненка («Ну, скажи, хіба не фантастично...», «Ікс плюс ігрек»). Роздуми над поезією митця та її мотивами.

**ТЛ:** віршові розміри (повторення).

**МЗ:** Україна 1960-х років (історія).

**МК:** документальний фільм «Дисиденти». «Пробудження» І.Марчука, «Блискавка» В.Зарецького.

**Микола Вінграновський**

**«У синьому небі я висіяв ліс»**

Коротко про поета, прозаїка, кіномитця. Учень

поезії.

**Вивчає напам'ять: 1 поезію поета-«шістдесятника» (на вибір).**

**НЛ-1,2**

**Ключові компетентності**

**Учень / учениця:**

**сприймає і розуміє естетику образного слова, його значення для розвитку естетичного смаку; уміє емоційно й поетично виражати думки.**

**НЛ-1,2**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

**Усвідомлення специфіки ліричного самовираження творчою особистістю, великого значення почуття любові в житті людини. Розвиток асоціативного мислення.**

**Предметні компетентності**

**Учень / учениця:**

**знає основне з творчої біографії письменниці, її роль в історії «шістдесятництва»; розуміє значення підтексту в умовах ідеологічного контролю над мистецтвом; характеризує образну природу поетичного твору; аналізує засоби художнього увиразнення, які визначають високу естетичну вартість.**

**Ключові компетентності**

**Учень / учениця:**

О.Довженка. Вселюдські, національні мотиви крізь призму «інтимного самозосередження». Вируюча пристрасть, несподівана асоціативність, буйна фантазія, образна деталь його поезії. Інтимна лірика зб. «Цю жінку я люблю». Поезія про «вічну», одну-єдину любов, яка перемагає труднощі, долає час і простір. Глибокі любовні переживання ліричного героя, передані образною символікою, символічною кольористикою (синім кольором). Думки й відчуття, навіяні цим віршем.

**МК:** художній фільм «Повість полум'яних літ» (1961, реж. О.Довженко), у якому М.Вінграновський зіграв роль рядового Івана Орлюка. Сонети Ф.Петрарки.

**Ліна Костенко**

**«Страшні слова, коли вони мовчать...»**

Творчий шлях. Особливості індивідуального стилю (філософічність, історизм мислення, традиційність, інтелектуалізм, публіцистичність). «Страшні слова, коли вони мовчать» – ліричні роздуми про значення слова в житті людини, суть мистецтва, його роль у суспільстві.

осмислює естетичну вартість художнього твору; формує уявлення про прекрасне як чинник гармонізації власного внутрішнього світу; висловлює міркування, проводячи аналогії із сучасним життям.

**Вивчає напам'ять: 1 поезію (на вибір).**

**НЛ-1,2,3,4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Формування естетичного смаку, виховання відповідальності за вчинки, усвідомлення права на власний моральний вибір. Розвиток духовних якостей.

**МК:** музика З.Слободян, О.Богомолець на слова Л.Костенко.

<p>2</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  розповідає коротко про письменника, його творчість; пригадує його твори, вивчені в попередніх класах; удосконалює навички визначення теми твору, його жанру, провідної думки; аналізує образи, художні засоби, особливості композиції; висловлює власні роздуми про проблеми, порушені в новелі, і поведінку героїв.  <b>Ключові компетентності</b>  <b>Учень / учениця:</b>  уміє виявляти власні почуття й поважати почуття інших; аналізує проблемну ситуацію та знаходить шляхи її розв'язання; на основі отриманих відомостей дає оцінку героям; веде діалог із текстом (автором, героями).  НЛ – 2, 4  <b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми. Усвідомлення високого сенсу почуття любові, уміння берегти її та цінувати.</p>	<p><b>Григор Тютюнник</b>  <b>«Три зозулі з поклоном»</b>  Коротко про письменника і його творчість. «Вічна» тема «любовного трикутника» в новітній інтерпретації. Образ любові як втілення високої християнської цінності, яка вивисує людину над прагматичною буденністю, очищає її душу. Зміщення часових площин як художній засіб. Роль художньої деталі в розкритті характеру, ідеї.  <b>ТЛ:</b> художня деталь (поглиблено).  <b>МЗ:</b> твори Г.Тютюнника, вивчені в попередніх класах («Дивак», «Климко» та ін.), багатство мови його творів (українська мова).  <b>МК:</b> художні фільми «Оддавали Катрю», «Скляне щастя», «Три плачі над Степаном», «Климко» (за творами Г.Тютюнника).</p>
<p>3</p>	<p><b>Предметні компетентності</b>  <b>Учень/учениця:</b></p>	<p><b>СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА</b>  Історико-культурна ситуація наприкінці ХХ – на</p>

	<p><b>характеризує</b> історико-культурну ситуацію в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; <b>називає</b> імена сучасних письменників, їхні твори; <b>ілюструє</b> стильове розмаїття, пошук авторами нових тем і форм їх розкриття; <b>обґрунтовує</b> появу нового літературного покоління, спільні риси й творчу індивідуальність митців; <b>розуміє</b> значення поняття «постмодернізм»; <b>аналізує</b> визначені для текстуального вивчення поезії, прозові твори; <b>розуміє</b> значення понять «елітарна» і «масова» літератури.</p> <p><b>Ключові компетентності</b></p> <p><b>Учень/учениця:</b>  <b>розрізняє</b> масову й елітарну літературу; <b>працює</b> в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації; <b>використовує</b> різноманітні читацькі стратегії; <b>обстоює</b> можливість перекладу українською мовою будь-якого тексту.</p> <p><b>Емоційно-ціннісне ставлення</b>  Усвідомлення того, що мистецтво є засобом саморозкриття особистості; формування сучасного погляду на світ, людину в ньому.</p>	<p>початку ХХІ ст. (на шляху до нового відродження). З’ява нового літературного покоління. Найвагоміші здобутки сучасної літератури. Стильове розмаїття, експериментаторство, пошуки нових форм і тем. Література елітарна, вишукана, високохудожня. Література масова, популярна (її інтенсивний розвиток). Постмодернізм як один із художніх напрямів мистецтва 1990-х років, його риси.</p> <p><b>Поезія:</b> О.Забужко («Рядок з автобіографії»), С.Жадан («Музика, очерет...»).</p> <p><b>Проза, есеїстика:</b> Ю.Андрухович («ShevchenkoisOK»).</p> <p><b>ТЛ:</b> постмодернізм; література елітарна, масова.  <b>МЗ:</b> навички ІТ (інформатика).  <b>МК:</b> музика сучасних композиторів на слова сучасних поетів.</p>
2	<p><b>Предметні компетентності</b></p> <p><b>Учень / учениця:</b>  <b>розповідає</b> коротко про письменника, його творчість; <b>удосконалює</b> навички визначення</p>	<p><b>ТВІР ЗА ВИБОРОМ</b> (за програмою)</p>

теми твору, його жанру, провідної думки; **аналізує** образи, художні засоби, особливості композиції; **висловлює** власні роздуми про проблеми, порушені в новелі, і поведінку героїв.

**Ключові компетентності**

**Учень / учениця:**

**уміє** виявляти власні почуття й **поважати** почуття інших; **аналізує** проблемну ситуацію та знаходить шляхи її розв'язання; на основі отриманих відомостей дає **оцінку** героям; **веде діалог** із текстом (автором, героями).

**НЛ – 2, 4**

**Емоційно-ціннісне ставлення**

Виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми. Усвідомлення високого сенсу почуття любові, уміння берегти її та цінувати.

**Для додаткового (самостійного) читання**

П.Тичина. «Ой не крийся, природо...», «Енгармонійне», «Скорбна мати», «Дума про трьох Вітрів», «І Белий, і Блок...», «Мадонно моя...», «Золотий гомін» та ін.

М.Зеров. Поезії, переклади.

Юрій Клен. Поезії, поеми, «Спогади про неокласиків».

П.Филипович. Поезії.

В.Свідзінський. Поезії.

Є.Плужник. Поезії, «Галілей», «Недуга».

М.Бажан. «Гофманова ніч», «Сліпці», «Будівлі», «Нічні концерти».

Микола Хвильовий. «Повість про санаторійну зону», «Дорога й ластівка», «Сентиментальна історія», «Іван Іванович», «Вальдшнепи».



Ю. Яновський. «Голлівуд на березі Чорного моря», «Байгород», «Чотири шаблі», «Дитинство», «Подвійне коло». І. Сенченко. «Із записок», «Нотатки про літературне життя 20–40-х років».

В. Підмогильний. «Невеличка драма», «Повість без назви...».

Г. Косинка. «Серце», «В житах», «Змовини», «Гармонія», «На золотих богів», «Місячний сміх», «Фавст».

М. Куліш. «Маклена Граса», «Патетична соната», «Народний Малахій».

В. Домонтович. «Романи Куліша», «Аліна і Костомаров», «Дівчина з ведмедиком», «Доктор Серафікус», «Болотяна Лукроза».

М. Йогансен. Поезії, «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію».

В. Гжицький. «Чорне озеро».

А. Любченко. «Вертеп», оповідання.

О. Слісаренко. «Чорний ангел».

Д. Гуменна. «Діти Чумацького шляху», «Мана», «Дар Евдотеї».

О. Довженко. «Земля», «Щоденник» (повністю), «Ніч перед боєм», «Україна в огні».

Б.-І. Антонич. Поезії, «На другому березі».

Є. Маланок. Поезії, «Нариси з історії нашої культури», «Малоросійство».

В. Бобинський. Поезії.

С. Гординський. Поезії.

К. Гриневичева. «Шоломи в сонці», «Шестикрилець».

Наталена Королева. «Предок», «1313», «Сон тіні».

Ірина Вільде. Новели, оповідання.

Н. Лівицька-Холодна. Поезії.

О. Лятуринська. Поезії.

Ю. Дараган. Поезії.

О. Стефанович. Поезії.

Іван Багряний. «Огненне коло», «Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою».

Т. Осьмачка. «Старший боярин», «Ротонда душогубців», «План до двору».

У. Самчук. «Волинь», «Юність Василя Шеремети», «Морозів хутір» (перша частина трилогії «Ост»), «Марія».

Ю. Косач. «Володарка Понтиди».

Б. Певний. «Змова», «Дійство у п'ятому вимірі».

Н. Бічужа. «Десять слів поета».

В. Симоненко. Поезії, проза.

І. Драч. Поезії.

М. Вінграновський. Зб. «Цю жінку я люблю».

Д. Павличко. Зб. «Таємниця твого обличчя», «Покаянні псалми».

І. Жиленко. Поезії.

Л.Костенко. Поезії, «Берестечко», «Сніг у Флоренції», «Дума про трьох братів неазовських».

О.Гончар. «Тронка», «Людина і зброя», «Лонка», «Собор».

Г.Тютюнник. Новели, оповідання.

І.Калинець. Поезії.

В.Голобородько. Поезії, зб. «Українські птахи в українському краєвиді».

М.Воробйов. Поезії.

В.Кордун. Поезії.

В.Герасим'юк. Поезії.

І.Римарук. Поезії.

Б.Нечерда. Поезії.

Л.Талалай. Поезії.

В.Стус. Поезії, листи.

В.Марченко. «Листи до матері».

В.Земляк. «Зелені млини».

В.Дрозд. «Спектакль», «Самотній вовк».

Г.Тютюнник. «Вир».

Є.Гуцало. «Позичений чоловік», оповідання, «Ментальність орди».

П.Загребельний. «Роксолана», «Я, Богдан (Сповідь у славі)», «Диво».

В.Шевчук. «Дім на горі», «Юнаки з огненної печі», «Місяцева зозулька з ластів'ячого гнізда» та ін.

Р.Іванчук. «Черлене вино», «Журавлиний крик».

А.Дімаров. «Містечкові історії», «Прожити й розповісти».

Василь Барка. Зб. «Океан», «Жовтий князь».

Я.Стельмах «Синій автомобіль».

Ю.Мушкетик. «Яса».

Ю.Андрухович. Поезії, «Рекреації», «Московіада», «Дванадцять обручів», «Моя остання територія» та ін.

С.Андрухович. «Фелікс Австрія».

О.Жовна. Оповідання, повісті.

Є.Кононенко. «Імітація», «Ностальгія», оповідання.

Г.Пагутяк. «Слуга з Добромиля», «Королівство», «Урізька готика», «Магнат», «Сентиментальні мандрівки Галичиною» та ін.

В.Медвідь. «Збираючи каміння», «Льох».

О.Забужко. Поезії, зб. «Сестро, сестро», зб. «Тут могла б бути ваша реклама» та ін.

О.Лишега. Поезії, «Брате Лі Бо, друже ДуФу».

Є.Пашковський. «Щоденний жезл».

Л.Пономаренко. Зб. «Синє яблуко для Їлонки».

С.Процюк. «Інфекція», «Десятий рядок», «Під крилами великої Матері» та ін.

Ю.Іздрик. «Воцек», поезії.

В.Діброва. Оповідання.

Т.Малярчук. «Божественна комедія».

В.Шкляр. «Залишенець», «Маруся».

К.Калитко «Містерія», «Земля загублених, або Маленькі страшні казки»

О.Ірванець «Харків. 1938».

С.Жадан. «Поезії, «Месопотамія», «Ворошиловград» та ін.

М.Матіос. «Армагедон уже відбувся», «Москалиця» та ін.

Л.Дереш. Проза.

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних /навальних програм з історії та громадянської освіти  
для закладів загальної середньої освіти**

**5-6 класи**

<b>Вступ</b> <b>Історія як минуле людини і суспільства</b>	
<b>Очікувані результати навчання</b>	<b>Зміст навчального предмета:</b>
<p><b>Учень\учениця:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● розуміє мету вивчення історії та громадянської освіти;</li> <li>● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей;</li> <li>● пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства;</li> <li>● послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури;</li> </ul>	<p>Навіщо вивчати історію та громадянську освіту. Що вивчають історики. Як працюють історики. Причини, особливості, умови, наслідки історичних подій та явищ. Допоміжні історичні дисципліни. Особа та суспільство в історії.</p>
<p><b>Розділ 1.</b> <b>Відлік часу в історії</b></p>	

<b>Очікувані результати навчання</b>	<b>Зміст навчального предмета:</b>
<p><b>Учень\учениця:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік — століття — тисячоліття);</li> <li>● розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах;</li> <li>● встановлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу;</li> <li>● встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя);</li> <li>● розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю;</li> <li>● встановлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу, одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя).</li> </ul>	<p>Періодизація історії людства. Періодизація історії України. Відлік часу та системи літочислення. Практикум: лінія часу, хронологічна таблиця, хронологічні задачі. Історія світу та України на лінії часу. Присутність минулого в сучасності (на прикладах політичних, соціально- економічних та культурних здобутків стародавніх цивілізацій)</p>
<p><b>Розділ 2</b> <b>Де відбувається історія</b></p>	
<b>Очікувані результати навчання</b>	<b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b>
<p><b>Учень\учениця:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● виокремлює основні елементи карти та пояснює їх</li> </ul>	<p>Знайомство з мапою: види мап, легенда, позначки. Практикум: користування навчальною та контурною</p>

<p>значення;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів;</li> <li>● співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації;</li> <li>● розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти;</li> <li>● визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження;</li> <li>● визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно історичних пам'яток, місця історичних подій; позначає розміщення об'єктів на карті;</li> <li>● виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів); виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах;</li> <li>● наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі та просторі, взаємодії людини та природи;</li> <li>● пояснює відмінності між громадським та особистим простором; наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності;</li> </ul>	<p>картами.</p> <p>Вплив геопросторового розташування на заняття людини, вплив діяльності людини на довкілля.</p> <p>Культурно-історичні регіони України.</p> <p>Територіальні зміни на теренах України (X-XXI ст)</p> <p>Громадський та публічний простір людини в минулому і сучасності.</p> <p>Історичні пам'ятки України.</p>
---	---

### Розділ 3.

#### Джерела інформації, історичні джерела, дослідники історії

<p><b>Очікувані результати навчання</b></p>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p>
---	--

**Учень\учениця:**

- визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (в межах теми);
- визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства;
- висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій;
- пояснює зв'язок між подіями, виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів;
- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей;
- пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства;
- розрізняє тексти соціального та історичного змісту; визначає риси/ ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела;
- визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; застосовує критерії визначення достовірності інформації.(з допомогою вчителя).

Якими бувають джерела інформації і що з них можна дізнатися. Історичне дослідження: формулювання запитань, аналіз джерел, розрізнення між фактом і судженням, формулювання гіпотези, аргументів, висновків.

Практикум: основи медіаграмотності: базова перевірка медіатексту на повноту, достовірність; виявлення маніпуляцій та пропаганди.

Перетворення медіатекстів із однієї форми в іншу.

Укладання схем, ментальних мап для виявлення взаємозв'язку, взаємозалежності історичних подій, явищ, процесів, постатей.

**Розділ 4**  
**Подорож у минуле України.**

<b>Очікувані результати навчання</b>	<b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>● виявляє взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох;</li><li>● розуміє множинності трактувань минулого і сучасного та вміє зіставляти їх інтерпретації;</li><li>● послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури;</li><li>● описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі;</li><li>● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей;</li><li>● визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (у межах теми);</li><li>● добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми;</li><li>● формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду;</li><li>● пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу;</li><li>● виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та</li></ul>	<p>Історична періодизація: світ і Україна. Поява і розселення людини на планеті Земля. Теорії походження людини. Кам'яний вік. Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України. Поява первісної культури та релігійних вірувань. Мідно-кам'яний вік. Перші землероби та скотарі України. Трипільська культура. Середньостогівська археологічна культура. Бронзовий вік на території України. Велика грецька колонізація Пн. Причорномор'я. Античні поліси на території України. Залізний вік та іраномовні кочові племена на території України: Кімерійці, Скіфи, Сармати. Велике переселення народів. Слов'янські племена: розселення, основні заняття, побут, духовний світ. Русь-Україна і Волинсько-Галицьке князівство. Козацтво в історії України. Україна під владою двох імперій. Українська революція 1917–1921 рр. Злочини радянської влади проти українців (Розстріляне Відродження, репресії, Голодомор). Україна у світових війнах. Проголошення незалежності України. Революція Гідності. Патріотизм, громадянська позиція,</p>



<p>сучасного на конкретних прикладах;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>описує й характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури;</li> <li>формулює висновок, судження на основі наведених фактів, використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів;</li> <li>формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду – висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій;</li> <li>виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів;</li> <li>розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах;</li> <li>визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства.</li> </ul>	<p>громадянське суспільство, волонтерство. Війна Росії проти України. Що пов'язує Україну, Європу і світ.</p>
---	---

### Розділ 5

#### Права людини та демократія у минулому і сучасності

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності:
<p><b>Учень/учениця:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися;</li> <li>переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності</li> </ul>	<p>Що таке ідентичність. Гідність, права людини, толерантність. Виявлення та протидія дискримінації. Що таке сучасна демократія, як вона виникла і змінювалася (еволюція демократії від минулого до</p>

<p>людини;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• бере участь у виборах до органів самоврядування закладу освіти, аналізує та оцінює їх роботу;</li> <li>• визначає способи власної співучасті в житті класу/закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти; пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ;</li> <li>• аналізує правила та процедури закладу освіти з погляду дотримання прав людини (зокрема недискримінації) та поваги до гідності</li> </ul>	<p>сьогодення)</p> <p>Хто такий громадянин, що означає бути громадянином України. Вплив громадян України на сучасність і майбутнє суспільства.</p> <p>Конституція України. Закони та правила. Правила співжиття в минулому і тепер. Що таке влада. Самоврядування.</p> <p>Доброчинність і волонтерство: історія і сучасність.</p>
---	---

### Рекомендації щодо скорочення програми з історії України

7 клас

<p><b>РОЗДІЛ 1. Виникнення Русі-України.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ час виникнення русі як військово-торгової спільноти, Русі як державного утворення; дати договорів між Візантійською імперією та русами, повстання деревлян проти князя Ігоря, особливості зовнішніх відносин княгині Ольги, князя Святослава;</li> <li>■ території розселення літописних слов'янських племен на</li> </ul>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p> <p>Розселення літописних слов'янських племен на території сучасної України. Заснування міста Київ. Діяльність військово-торгових груп норманів-русів в Східній Європі. Руські князі/княгиня середини IX–X ст.: між легендами та історією.</p>

теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.

**Розуміти:**

■ поняття «русь» як етнонім, самоназву військово-торгової групи норманів, яка осіла на Середньому Подніпров'ї; поняття «данина», «дружина», «князь», «печеніги», «полюддя», «Русь» («Русь-Україна»), «хозари», «язичництво»;

■ основні версії походження та значення назви «Русь» («Русь-Україна»);

■ роль міста Києва у виникненні Русі;

**Уміти:**

■ розмістити в хронологічній послідовності відомості про ранню русь, згадки у джерелах руських князів/княгині середини IX–X ст.;

■ показати на карті території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.;

■ укласти історичні портрети таких князів/княгині, як Олег, Ігор, Ольга, Святослав.

**Розділ 2.**

**Русь-Україна наприкінці X – у першій половині XI ст.**

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Правління руських князів наприкінці X – у першій половині XI ст.

■ періоди правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого); дати впровадження християнства як державної релігії, розгрому печенігів біля Києва; приблизний час зведення Софійського собору, започаткування укладання «Руської правди»;

■ територіальні межі Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст.

#### **Розуміти:**

■ поняття «берестяна грамота», «бояри», «вотчина», «графіті», «ікона», «книжкові мініатюри», «митрополія», «мозаїка», «собор», «шлюбна дипломатія», «фреска»;

■ суспільну роль різних верств населення Русі-України;

■ історичне значення впровадження християнства як державної релігії Русі-України, започаткування кодифікації звичаєвого права;

■ місце Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства.

#### **Уміти:**

■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого), хрещення Русі та розбудову Київської митрополії, боротьбу Русі з печенігами, започаткування кодифікації руського звичаєвого права;

■ показати на карті території, підлеглі Русі-Україні наприкінці X – у першій половині XI ст.;

■ схарактеризувати соціальне та господарське життя Русі-України

Влада. Суспільний устрій . Господарство. Повсякдення. Села. Міста. Ремесла. Торгівля. Релігійне життя. Культура.

<p>наприкінці X – у першій половині XI ст., правове становище різних верств, діяльність Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича, зіставити (за напрямками) і порівняти з діяльністю перших руських князів/княгині;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ розпізнавати і характеризувати пам'ятки культури Русі-України першої половини XI ст.</li> </ul>	
<p><b>Розділ 3</b> <b>Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ дати Вишгородського, Любецького, Уветицького (Витичівського) з'їздів князів, періоди правління Володимира Всеволодовича (Мономаха), Мстислава Володимировича (Великого), дату першої писемної згадки слова «Україна» та версії и його значення;</li> </ul> <p><b>Розуміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ передумови, причини, сутність поліцентричності Русі-України;</li> <li>■ правління наступників Ярослава Володимировича (Мудрого) як процес виникнення самостійних адміністративно-територіальних утворень («земель»), де господарювали представники Мономаховичів, Олеговичів, Ростиславичів та ін.;</li> </ul> <p><b>Уміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ схарактеризувати розвиток соціальних відносин, господарства та культури Русі-України у другій половині XI – першій половині XIII ст.;</li> </ul>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p> <p>Поліцентричність руської державності в другій половині XI – першій половині XIII ст.</p> <p>Вишгородський , Любецький , Уветицький (Витичівський ) з'їзди князів та їхні рішення.</p> <p>Правління Володимира Мономаха</p> <p>Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст.</p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>■ розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Русі-України другої половини XI – першої половини XIII ст.;</li> <li>■ схарактеризувати діяльність таких князів, як Володимир Всеволодович (Мономах), Мстислав Володимирович (Великий), Володимир Глібович, Ігор Святославович (новгород-сіверський).</li> </ul>	
<p><b>РОЗДІЛ 4.</b>  <b>Волинь і Галичина кінця XII – середини XIII ст. Волинсько-Галицьке князівство («держава Романовичів») середини XIII–XIV ст.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ час правління у Галичі Романа Мстиславовича, монгольської навали на Русь Україну; дати битви на річці Калка, коронування Данила Романовича;</li> <li>■ умовні територіальні межі Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки походів монголів на Русь-Україну.</li> </ul> <p><b>Розуміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ поняття «баскак», «король», «хан», «ярлик»;</li> <li>■ особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури русько-українського суспільства як визначальних умов збереження його самобутності під час монгольського завоювання.</li> </ul> <p><b>Уміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про</li> </ul>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b>  Волинь і Галичина в кінці XII – середині XIII ст. Утворення Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»).  Походи монголів на Русь. Відновлення влади Романовичів на Волині та в Галичині. Коронування Данила Романовича. Волинь і Галичина за наступників короля Данила.  «Вигасання» династії Романовичів та боротьба претендентів на її спадщину.</p>

Волинське і Галицьке князівства, їх об'єднання під владою Романа Мстиславовича; походи монголів на Русь-Україну, події на

Волині й у Галичині;

■ показати на карті територіальні межі

Волинсько-Галицького князівства

(«держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки монгольських походів на Русь-Україну в 1239–1242 рр.;

■ схарактеризувати внутрішню та зовнішню діяльність князя/короля Данила;

■ ■ розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»);

■ схарактеризувати діяльність правителів Волині й Галичини, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), таких як Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславович, Лев Данилович, Юрій Львович.

## РОЗДІЛ 5.

**Руські землі в складі сусідніх держав (середина XIV – початок XVI ст.). Кримське ханство.**

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ час входження руських земель до складу різних держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; дати битви на річці Сині Води, Кревської, Городельської унії, Грюнвальдської битви,

■ території українських земель у складі різних держав;

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Інкорпорація руських земель до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства та інших держав.. Кревська, Городельська унії та їх вплив на руську політичну еліту. Русь як окремий регіон у Польському королівстві. Особливості державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського

**Розуміти:**

- «магдебурзьке право», «магнат», «самоврядування», «султан», «шляхта»;
- особливості: 1) державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства; 2) становища руських земель у складі різних держав;
- формування уявлень про окремішність українських спільнот;
- передумови утворення незалежного Кримського ханства і встановлення над ним протекторату Османської імперії

**Уміти:**

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про вхід руських земель до складу сусідніх держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії;
- показати на карті українські землі в складі сусідніх держав; територію Кримського ханства; місця подій, що визначали процес інкорпорації князівств південно-західної Русі в XIV – XV ст. до складу сусідніх держав;
- визначати впливи Кревської та Городельської уній на формування української політичної еліти у Великому князівстві Литовському, Польському королівстві;
- схарактеризувати політичний устрій, господарство та культуру Кримського ханства, повсякденне життя його населення (знаті й простолюдинів, кочовиків і осілого люду);
- розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури українського та кримськотатарського народів XIV – XVст.;

королівства. Формування шляхетського стану. Суспільні відносини на теренах сучасної України в XIV – XV ст. Сільське господарство.

Міста, магдебурзьке право. Ремесла і торгівля.

Держава Феодоро в Криму (оглядово). Утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та культура ханства.



■ укласти історичні портрети князів Ольгерда, Вітовта, Свидригайла, розповісти про наукову діяльність Юрія Котермака (Дрогобича)

8 клас

### РОЗДІЛ 1.

#### Землі України у XVI – першій половині XVII ст

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ створення Пересопницького Євангелія, укладення Люблінської унії, Берестейської церковної унії, відновлення прав православної церкви та ієрархії Київської митрополії православної церкви, підписання «Пунктів для заспокоєння руського народу», заснування Київської (Києво-Могилянської) колегії;

■ адміністративно-територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії. **Розуміти:**

■ поняття «вертеп», «гравюра», «колегія», «полемічна література», «рента», «сеймики», «слов'яно-греко-латинська школа», «унійна (греко-католицька) церква», «фільварок», «церковні братства»;

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Люблінська унія 1569 р.. Землі Русі-України в Речі Посполитій . Соціальна структура населення українських земель у XVI – першій половині XVII ст. (стани: шляхта, міщани, духовенство, селяни). Православні братства. Берестейська унія як спроба реформування православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Відновлення православної ієрархії та реформи церкви. Розвиток культури кінця XVI – першої половини XVII ст.

■ значення Люблінської унії для русько українського суспільства;

■ особливості організації державної влади у Речі Посполитій ;

■ Берестейську унію як спробу православних ієрархів реформувати православну церкву в контексті європейських культурно-релігійних процесів;

■ значення розвитку книговидавництва та шкільництва на теренах України.

**Уміти:**

■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про характерні для XVI – першої половини XVII ст. процеси політичного, соціально-економічного, культурного та релігійного життя на теренах України;

■ результати Люблінської унії;

■ пояснити особливості складання уявлень про Русь як окремий регіон Речі Посполитої;

■ розкрити цілі та напрямки діяльності православних братств як елементів широкого самоврядування;

■ визначити причини і наслідки укладення

Берестейської унії; ■ оцінити значення: 1) релігійної полеміки між православними й уніатами для реформування релігійного та культурного життя; 2) заснування Острозької слов'яно-греко-латинської школи та Київської(Києво-Могилянської) колегії;

■ обґрунтувати свої судження про діячів церкви і культури XVI – першої половини XVII ст., зокрема таких, як Костянтин Іванович Острозький, Василь-Костянтин Костянтинович Острозький, Адам Кисіль, Іпатій Потій, Йосип Велямин Рутський, Мелетій Смотрицький, Петро Могила;

## РОЗДІЛ 2.

### Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

■ дати заснування Хортицької, Томаківської, Базавлуцької, Микитинської Січей, час виникнення реєстрового козацького війська, термін чинності «Ординації Війська Запорозького...»;

■ напрямки походів козаків першої чверті XVII ст.;

■ факти про участь козаків у війнах Речі Посполитої.

**Розуміти:**

■ поняття «Великий кордон», «Великий Луг», «гетьман», «Запорозька Січ», «зимівник», «кіш», «козаю», «козацька рада», «козацькі клейноди», «кошовий отаман», «курінь», «низове козацтво», «покозачення», «політична культура», «полк», «реєстрове козацтво», «річкові

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Походження українського козацтва. Запорозька Січ. Реєстрове козацтво. Становлення козацького стану.

Походи запорозьких козаків на володіння Кримського ханства та Османської імперії..

Участь запорозького та реєстрового козацтва у війнах Речі Посполитої. Козацькі повстання.

пороги», «сотня», «уходництво»;

■ передумови і перетворення козацтва в окремий соціальний стан;

■ затвердження створення урядом Речі Посполитої реєстрового війська в 70-х роках XVI ст. як початок визнання козацтва новим соціальним станом;

■ причини козацьких повстань; характер козацьких виступів як боротьби за станові права;

**Уміти:**

■ розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану;

■ схарактеризувати військово-політичну організацію козацтва;

■ описати традиції, звичаї й побут козаків, історико-культурні пам'ятки, пов'язані з козацтвом;

■ визначати причини та наслідки: виникнення козацтва і Січей ; активності козацтва в морських і суходільних походах у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство; козацьких повстань 1590-х, 1620–1630-х років, Куруківської, Переяславської угод, «Ординації Війська Запорозького...»;

■ обґрунтувати свої судження про таких історичних діячів, як Дмитро Гуня, Дмитро Вишневецький , Іван Сулима,

Михайло Дорошенко, Павло Павлюк (Бут), Петро Конашевич-Сагайдачний, Северин (Семерій) Наливайко, Яків Остряниця (Острянин).

### РОЗДІЛ 3.

#### Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- хронологічні межі козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; дати укладення Зборівської угоди, «Березневих статей», Гадяцької угоди, Андрусівського перемир'я, Корсунської угоди, «Вічного миру», Карловицького мирного конгресу; проведення «Чорної ради» поблизу Ніжина, здійснення Чигиринських походів;
- місця основних подій козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави.

**Розуміти:**

- поняття «Військо Запорозьке / Гетьманщина», «Військо Низове Запорозьке / Запорозька Січ», «козацька держава», «козацька революція», «наказний гетьман», «Руїна», «суверенітет»; різницю між поняттями «Військо Запорозьке / Гетьманщина» та «Військо Запорозьке

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Передумови і причини козацької революції. Козацько-кримський союз. Події 1648 р.  
Події 1649 р. Зміна характеру повстання.  
Зборівський договір. Події 1650–1651 рр.  
Берестецька битва. Білоцерківський договір. Батозька битва. Жванецька облога.  
Зовнішня політика: у пошуку союзників (Московське царство, Османська імперія, Молдавське князівство, Шведське королівство).  
Українсько-московський договір 1654 р.  
Гадяцька угода. Московсько-українська війна. Конотопська битва.  
Передумови, причини і перебіг «Руїни».

Низове / Запорозька Січ»;

■ сутність козацької революції, що зумовила створення української козацької держави;

■ «Руїну» як боротьбу різних політичних, соціальних проєктів розвитку козацької України.

Уміти:

■ розмістити в хронологічній послідовності битви і походи козацької революції, війн під проводом Богдана Хмельницького та його наступників, рішення

про політичні союзи та угоди Війська

Запорозького з іншими державами;

відомості про змагання українців за

зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету в період «Руїни»;

■ розповісти про перебіг козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;

■ зіставити і порівняти умови Зборівського і

Білоцерківського договорів,

«Березневих статей »;

■ визначити передумови, причини та наслідки козацької революції середини

XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;

■ обґрунтувати свої судження про військово-політичну діяльність таких історичних діячів, як Богдан

Хмельницький ,

Дем'ян Многогрішний , Іван Богун, Іван

<p>Брюховецький , Іван Виговський , Іван Самойлович, Іван Сірко, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Юрій Немирич, Юрій Хмельницький .</p>	
<p><b>РОЗДІЛ 4.</b> <b>Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – кінця XVIII ст.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ адміністративно-територіальний устрій, органи влади, військо, судочинство</li> </ul> <p>Війська Запорозького / Гетьманщини;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ особливості формування й устрою козацьких полків Слобідської України;</li> <li>■ зміни статусу і підпорядкування Запорозжя (Війська Запорозького Низового);</li> </ul> <p><b>Розуміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ поняття «Генеральна рада», «генеральна старшина», «гетьман», «етнічна група», «займанщина», «козацька старшина», «політична еліта», «полк», «Слобідська Україна», «сотня»;</li> </ul> <p><b>Уміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ показати на карті адміністративно територіальний устрій Гетьманщини, Слобідської України, Запорозжя (Війська Запорозького Низового);</li> </ul>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p> <p>Модель і структура козацької держави: територія, устрій , військо, судочинство. Правобережне козацтво. Слобідська Україна. Запорозжя (Військо Запорозьке Низове).</p>

■ схарактеризувати адміністративно-територіальний, державний, політичний устрій, господарське та повсякденне життя Гетьманщини, Слобожанщини та Запорозжя (Війська Запорозького Низового);

## РОЗДІЛ 5.

### Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

- основні віхи боротьби за збереження української державності;
- періоди розгортання опришківського й гайдамацького рухів; дати остаточної ліквідації гетьманства і козацького устрою, поділів Речі Посполитої;
- ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої.

**Розуміти:**

- поняття «академія», «гайдамаки», «козацьке бароко», «козацькі літописи», «Кам'янська Січ», «Коліївщина», «куруци», «Нова (Підпільненська) Січ», «Олешківська Січ», «опришки», «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» («Конституція

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Гетьманщина в період Івана Мазепи та спроба усамотійнення. Конституція Пилипа Орлика. Нова Січ. Спроба реформування Гетьманщини за урядування Данила Апостола і Кирила Розумовського. Остаточна ліквідація Росією політичної та адміністративної автономії Гетьманщини і Слобідської України. Ліквідація Росією Запорозької Січі. . Опришківський рух. Гайдамаки. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Імперська політика Росії щодо Півдня України. Три поділи Речі Посполитої. Зміни в приналежності західноукраїнських земель та Правобережної України. Розвиток української культури другої половини XVII – XVIII ст.



Пилипа Орлика» / «Бендерська конституція»), «паланка»;

■ основні етапи ліквідації Російською імперією суверенітету козацької держави;

■ наслідки втручання російського уряду в управління Гетьманщиною за Першої і Другої малоросійських колегій та «Правління гетьманського уряду»;

■ особливості: 1) втягнення Гетьманщини в події Північної війни та міжнародних відносин початку – середини XVIII ст.; 2) становища Кримського ханства і наслідки втрати його державності;

■ колонізацію Росією Півдня України як знищення, привласнення, використання вже наявних на тих землях козацької, кримськотатарської, османської інфраструктури, господарства, здобутків;

■ передумови та причини поділів Речі Посполитої;

**Уміти:**

■ розташувати в хронологічній послідовності події, що засвідчують наступ на українську державність з боку Російської імперії;

■ показати на карті території Гетьманщини, Нової Січі, полків Слобідської України, українські землі, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої; райони

розгортання опришківського та гайдамацького рухів;  
■ обґрунтувати свої судження про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів, ватажків селянських виступів, діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.;  
■ упізнавати та характеризувати пам'ятки української культури другої половини XVII – XVIII ст.

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.  
Історія України в контексті Раннього Нового часу**

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Розуміти:**

■ взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного життя козацької України та європейських суспільств.

**Уміти:**

■ встановити цивілізаційні здобутки українського суспільства Ранньомодерної доби;  
■ визначити внесок українського суспільства XVI – XVIII ст. в загальноєвропейську культурну спадщину;  
■ зіставляти і порівнювати типові процеси і явища європейської та української історії Раннього Нового часу;

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Особливості суспільно-політичного життя України XVI – XVIII ст. Здобутки українського суспільства. Внесок України у формування європейської цивілізації

■ оцінити роль козацтва в історії України

9 клас

### ВСТУП.

«Довге» ХІХ століття в історії України: територія, населення, влада.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Розуміти:**

- поняття: «“довге” ХІХ століття», «модернізація», «національне відродження»;
- головні цілі та сутність політики Російської та Австрійської імперій на території України;
- модернізація як перехід від традиційного аграрного до сучасного індустріального та урбанізованого суспільства.

**Уміти:**

- показати на карті українські території в складі Російської та Австрійської імперій;
  - схарактеризувати політичне і соціальне становище України на зламі ХVІІІ–ХХ ст.;
- пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Російське самодержавство як політична система.  
Українська територія та її залюдненість: чисельність, соціальний і національний склад населення (оглядово).  
Інші етнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін (оглядово).  
«Довге» ХІХ століття: період модернізації та національних рухів у Європі. Ознаки модернізації.

національному складі населення України.

## РОЗДІЛ 1.

### Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- назви козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства.

**Розуміти:**

- поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний

рух» («національне відродження»);

- роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження;

- вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в -Україні;

- програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства;

**Уміти:**

- показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Нові російські порядки: імперське освоєння українського простору. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі та Гетьманщини. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап. Асимілятори і традиціоналісти. Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко Кирило-Мефодіївське братство та ідея всеслов'янської республіки-федерації. Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Польське повстання 1830–1831 рр. «Українське питання» в баченні російської влади й громадськості. Імперська «теорія офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»). Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.

половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами;

- схарактеризувати розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства;
- пояснити значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху;
- визначити розбіжності в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України;
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка.

## РОЗДІЛ 2.

### Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- період діяльності «Руської трійці», хронологічні межі «Весни народів». **Розуміти:**
- поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»;
- причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духівництва в українському русі Галичини;
- ідейні засади діяльності гуртка «Руська трійця», Головної

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Реформи Марії Терезії та Йосифа II.  
«Освічений абсолютизм».  
Початки українського національного руху в Австрійській імперії. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині.  
«Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині й Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада. Газета «Зоря

<p>Руської ради;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ історичне значення альманаху «Русалка Дністровая».</li> </ul> <p><b>Уміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ показати на карті Галичину, Буковину й Закарпаття в складі Австрійської імперії;</li> <li>■ -схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення;</li> <li>■ визначити напрями і результати діяльності «Руської трійці», роль греко католицького духівництва в житті західноукраїнського суспільства;</li> <li>■ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра Духновича.</li> </ul>	<p>Галицька». Українці в австрійському парламенті.</p>
---	--

**РОЗДІЛ 3.**

**Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.**

<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ дати виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка.</li> </ul> <p><b>Розуміти:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>■ поняття: «національна</li> </ul>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p> <p>Повсякденне життя сільського і міського населення (оглядово). Умови розвитку освіти й культури в Україні. Імперська політика в галузі освіти й науки. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення . Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського. Націєтворча роль</p>
--	---

культура»;

■ гасло «пробудження/відродження» (мови, традицій тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності;

■ значення історичних пам'яток, фольклору й етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності.

**Уміти:**

■ схарактеризувати, формування нової української літератури та сучасної літературної мови;

■ пояснити зумовленість культурних процесів потребами національного розвитку;

■ узагальнити діяльність Івана Котляревського, Тараса Шевченка.

літературних та історичних праць. Тарас Шевченко і його «Кобзар» Українське мистецтво.

#### РОЗДІЛ 4.

#### Українські землі в складі Російської Імперії в другій половині XIX ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ дати скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії, будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. Українці у Східній (Кримській) війні.

Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х рр. Модернізація промисловості й сільського господарства. Зміни в соціальній структурі

циркуляру та Емського указу.

**Розуміти:**

■ поняття: «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»;

■ причинно-наслідкові зв'язки між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції;

■ роль різночинної інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства;

■ спрямованість українського руху на формування модерної нації;

■ вплив заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху;

культурно-просвітницьке спрямування кримськотатарського національного

руху.

**Уміти:**

■ схарактеризувати погляди і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.;

■ визначити значення громадівського руху;

■ схарактеризувати кримськотатарське національне відродження;

■ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїла Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.

населення.

Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Реакція російської громадськості й імперської влади на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ.

Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для поляків і українців.

Кримськотатарське національне відродження.

**РОЗДІЛ 5.**



## Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ дати утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії.

**Розуміти:**

■ поняття: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «радикали», «русофіли/москвофіли», «український П'ємонт».

**Уміти:**

■ схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового);

■ пояснити причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції;

■ історичну зумовленість ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території;

■ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана Бачинського, Юліана Романчука, Юрія

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

«Українське питання» в політиці австрійської влади. Національно-політичні й культурні течії в українському русі Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Налагодження контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження ідеї «соборної України». Радикальний рух у Галичині. Зростання української політичної активності. Українсько-польське суперництво в Галичині. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Народовська політика «нової ери». Утворення політичних товариств і політичних партій. Кооперативний рух.

Федьковича.

## РОЗДІЛ 6.

### Україна на початку ХХ століття перед викликами модернізації.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ дати створення Революційної української партії (РУП).

**Розуміти:**

■ поняття: «страйк», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»;

■ вплив Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії;

■ значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху.

**Уміти:**

■ схарактеризувати діяльність політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., боротьбу українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині;

■ визначити і пояснити цілі проведення в Україні столипінської аграрної реформи;

■ пояснити причини і визначити наслідки посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.;

обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка,

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Проведення в Україні столипінської аграрної реформи. Переселенські рухи.

Український національний рух: політичний етап.

Радикалізація руху. Автономістська й самостійницька течії в національному русі. Розбудова політичних партій (оглядово). Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування (оглядово). «Націоналізація» селянства.

Консолідація української нації. Українці в

Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській імперії.

Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах –

Галицькому сеймі і Державній раді.

Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (столипінської) реакції 1907–1914 рр.

Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з боку російської влади. Діяльність чорносотенців. Антиєврейські

погроми. «Справа Бейліса».

Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.

## РОЗДІЛ 7.

### Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Розуміти:**

- поняття: «меценат», «реалізм», «український модерн/модернізм»;
- роль культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм;
- значення доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури;

**Уміти:**

- розпізнати пам'ятки архітектури й образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму і модернізму
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини.  
Зовнішній вигляд мешканців села і міста.  
Етнічне й конфесійне розмаїття міського населення (оглядово).  
Боротьба за створення українського університету у Львові. Реалізм другої половини XIX ст. як світоглядна і культурно-мистецька течія.  
Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) зламу XIX–XX ст. у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі (оглядово).  
Меценатство:

**РОЗДІЛ 1. Україна в роки Першої світової війни.**

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- сутність «українського питання» напередодні Першої світової війни;
- позиції українських політичних сил напередодні та в умовах війни;

**Розуміти:**

- зміст понять: «геополітика, «імперія», «імперіалізм», «військове генерал-губернаторство», «депортація», «окупаційний режим», «світова війна», «Перша світова війна»;
- причини розходжень українських політичних сил у ставленні до війни;
- причини та наслідки створення українських добровольчих військових формувань і сплеску добродійного руху в Україні.

**Уміти:**

- схарактеризувати російський окупаційний режим на українських теренах, що належали Австро-Угорській імперії;
- висловити аргументовані судження щодо ставлення українських політичних сил Наддніпрянщини і

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав.

Війна та українські політичні сили. Военні дії на території України в 1914–

1917 рр. Українці в арміях протиборчих держав. Пропаганда супротивних сторін. Життя на фронті і в тилу, стратегії виживання цивільного населення.

Політика Російської та Австро-Угорської імперій на українських землях у 1914–1917 рр.

західноукраїнських земель до Першої світової війни;  
■ схарактеризувати повсякдення різних верств населення в умовах Першої світової війни.

## РОЗДІЛ 2. Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – Української Народної Республіки

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

■ дати утворення УЦР, проголошення УНР і державної незалежності УНР, утворення Кримської Народної Республіки.

**Розуміти:**

■ зміст понять: «нація», «націоналізм», «національна держава», «національна революція», «автономісти», «курултай», «національно-культурна автономія», «меджліс», «самостійники», «універсал», «червоний терор»;

■ передумови постання національної держави – Української Народної Республіки;

■ вплив світових подій на внутрішньоукраїнські процеси;

■ передумови, характер і наслідки війни більшовицької Росії проти УНР.

**Уміти:**

■ визначити хронологічні межі Української революції;

■ використовувати карту як джерело інформації про події Української революції та першої російсько-української війни;

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Причини та рушійні сили Української революції.

Українська Центральна Рада (УЦР). Всеукраїнський національний конгрес. Українізація в російській армії. Вільне козацтво. I, II, III Універсали УЦР.

Кримськотатарський національний рух. Перша російсько-українська війна. IV Універсал: проголошення державної незалежності УНР. Мирний договір УНР із Центральними державами. Формування української громадянської нації.

- узагальнити зміст Універсалів УЦР, визначити положення Берестейського мирного договору;
- визначити здобутки і прорахунки УЦР у державотворчому процесі, обґрунтувати висловлені судження;
- аргументовано оцінювати діяльність визначних особистостей (Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан).

### РОЗДІЛ 3. У боротьбі за українську незалежність.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- дати утворення ЗУНР і проголошення Акта злуки;
- хронологічні межі, перебіг та результати Першого та Другого Зимових походів Армії УНР;
- час існування, форми та основні ознаки національної державності: УНР за УЦР, Української Держави, УНР за Директорії, ЗУНР;

**Розуміти:**

- зміст понять: «воєнний комунізм», «гетьманат», «Директорія», «київська катастрофа», «лінія Керзона», «націонал-комунізм», «політична еміграція», «продовольча розкладка», «реімперіалізація»,

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Українська Держава (гетьманат Павла Скоропадського) Антигетьманське повстання. Відновлення УНР. Акт Злуки УНР і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), Кримські крайові уряди 1918–1919 рр. Спроби приєднання Криму до України. Друга російсько-українська війна. Отаманщина. Західно-Українська Народна Республіка: державне будівництво. Створення УСРР/УССР; збройна експансія більшовицької Росії та окупація УНР. Денікінський режим на теренах України. Варшавська угода. Війна УНР в союзі з Польщею проти більшовицької Росії. Повстанський рух 1920–1921 рр. Другий

«реквізиція», «терор», «червоний імперіалізм»;

■ значення Акта злуки УНР і ЗУНР як вияву волі українців до консолідації етнічних земель та свідчення національної самоідентифікації населення України;

■ створення УСРР як один із результатів більшовицької реімперіалізації, особливості статусу УСРР у 1919–1920 рр.;

■ вплив рішень Паризької мирної конференції та Варшавської угоди на перебіг боротьби за українську незалежність; державотворчих процесів в Україні на розвиток української культури;

**Уміти:**

■ встановити послідовність подій Української революції та боротьби за українську незалежність;

■ показувати на карті території УНР, Української Держави, ЗУНР;

■ порівнювати державотворчі процеси в УНР, Українській Державі, ЗУНР;

■ висловити аргументоване судження про причини перемог і поразок українських політичних сил у боротьбі за українську незалежність;

■ пояснити причини політичної еміграції українців; особливості ставлення різних груп населення до революційних процесів та боротьби за українську незалежність;

■ визначити особливості розвитку української культури та повсякденного життя людей у 1917–1921 рр.;

Зимовий похід Армії УНР. Поразка УНР.

Розвиток культури у 1917–1921 рр.: освіта, науки, мистецтва. Особливості пропаганди протиборчих сторін.

■ схарактеризувати політичну та/або мистецьку діяльність, Євгена Петрушевича, Павла Скоропад-ського, Симона Петлюри.

#### РОЗДІЛ 4.

#### Україна в складі тоталітарної імперії– Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

■ хронологічні межі перебування УСРР у складі СРСР; нової економічної політики та політики «коренізації» («українізації») в УСРР; «епохи Голодомору», існування УАПЦ, «великого терору»;

■ дати переходу до форсованої індустріалізації та суцільної колективізації в УСРР; Голодомору; показових політичних процесів 1920-х – початку 1930-х рр. («Шахтинська справа», «справа Спільки визволення України» тощо);

■ головні місця поховання жертв Голодомору, масових репресій (на національному, регіональному, локальному рівнях).

**Розуміти:**

■ зміст понять: «автокефальна церква», «Великий терор», «геноцид», «Голодомор», «директивна економіка», «залежна територія», «коренізація», «культ особи», «політика творення голоду», «привласнення суверенітету», «радянські п'ятирічки», «розкуркулення», «розстріляне

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Голод 1921–1923 рр. в УСРР і Криму; Привласнення союзним центром суверенітету України. Утворення Кримської Автономної СРР/ССР у складі РСФРР. Суспільно-політичне життя в УСРР. Впровадження непу в УСРР. Політика «коренізації» («українізації»). Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Форсована промислова індустріалізація в УСРР. Перехід до планової економіки. Масові депортації, кампанія з розкуркулення, насильницька колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид Українського народу. Політичні процеси кінця 1920-х – початку 1930-х рр. Масові репресії. Згортання «українізації». «Розстріляне відродження». Антирелігійна політика влади.



Відродження», «соціалістичний реалізм», «сталінізм», «тоталітарна імперія», «українізація», «хлібозаготівлі», «чорна дошка»;

- статус УСРР як залежної території в складі тоталітарної імперії СРСР;
- сутність комуністичного тоталітарного режиму, особливості його проявів в Україні;
- особливості реалізації «політики коренізації» («українізації») в УСРР;
- суть та наслідки форсованої індустріалізації, насильницької колективізації та масових репресій ;
- пропаганду як інструмент підготовки геноциду;
- явище Голодомору як геноциду Українського народу;
- масові репресії як злочини радянського тоталітарного режиму;
- мету, прояви, наслідки посилення російської експансії у сферах освіти, науки, культури;

Уміти:

- встановити послідовність подій історії України 1921–1939 рр.;
- визначити: 1) методи, наслідки інкорпорації України до складу СРСР; 2) передумови, причини та масштаби соціально-економічних перетворень, масових репресій , нищення української інтелігенції;
- 4) особливості розвитку української культури в 1921–1939 рр.;
- аргументовано обстоювати правову

оцінку Голодомору як геноциду Українського народу.

## РОЗДІЛ 5. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. Українська політична еміграція в країнах Європи.

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

- хронологічні межі перебування і правовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини;
- дати утворення УНДО, ОУН, проголошення незалежності Карпатської України.

**Розуміти:**

- зміст понять: «екзил», «інтегральний націоналізм», «Карпатська Січ», «нансенівський паспорт», «національна кооперація», «політична еміграція», «русини», «східні креси», «український націоналістичний рух»;
- сутність та особливості національної політики Польщі, Румунії, Чехословаччини щодо українського населення;
- передумови формування та зміст теорії «інтегрального націоналізму»;
- вплив міжнародних відносин міжвоєнного періоду на долю регіону.

**Уміти:**

- синхронізувати події політичного, соціально-економічного та

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Українські землі у складі Польщі: політика щодо «східних кресів» і міжетнічні відносини; економічне та культурне життя; українські політичні організації.  
Українські землі у складі Румунії. Українські землі у складі Чехословаччини.-Карпатська Україна. Українська політична еміграція.

культурного життя українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини та УСРР у 1921–1939 рр.;

- використовувати карту як джерело інформації про розподіл українських територій між державами Центрально-Східної Європи в 1921–1939 рр.;
- аргументувати особисті судження щодо діяльності УНДО, УНП, ОУН, української політичної еміграції;
- схарактеризувати геополітичне становище Карпатської України;
- визначити основні тенденції та протиріччя розвитку культури на західноукраїнських землях;
- укласти історичні портрети визначних особистостей (Августин Волошин, Андрей Шептицький, Василь Мудрий, Володимир-Сергій Залозецький-Сас, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Мілена Рудницька).

## РОЗДІЛ 6. Україна в роки Другої світової війни

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

- хронологічні межі окупації України нацистами та їх союзниками;
- дати Акта проголошення Української

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни.

Початок Другої світової війни. Радянська окупація Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії. Передумови, початок німецько-

Держави, створення УПА, депортації комуністичним режимом кримськотатарського народу та інших етносів Криму;

■ сутність українського питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни;

■ цілі та напрями німецько-радянської співпраці від серпня 1939 р. до червня 1941 р.;

■ роль українців у перемозі над нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни.

#### **Розуміти:**

■ зміст понять: «бліцкриг», «військовополонені», «воєнні злочини», «Голокост», «евакуація», «країна-агресор», «мобілізація», «нацистський “новий порядок”», «окупаційний режим», «остарбайтери», «похідні групи», «Праведники народів світу», «радянізація/советизація», «чорносвітники»;

■ відповідальність правлячих режимів тоталітарних імперій – сталінського СРСР і гітлерівської Німеччини за розв’язання Другої світової війни, вчинення злочинів агресії, геноцидів, масових репресій;

■ руйнівні наслідки Другої світової війни для України;

■ вплив війни на українську культуру (під окупацією, в евакуації, еміграції) та повсякденне життя українців.

#### **Уміти:**

радянської війни. Окупація України військами Німеччини та її союзників. Нацистський «новий порядок» в Україні. Акт проголошення Української Держави.

Український визвольний рух. Поліська Січ. Українська повстанська армія (УПА). Бойові дії на території України наприкінці 1942–1944 рр. Вигнання німецьких військ та їхніх союзників з України. Депортація кримськотатарського народу й інших етносів Криму як злочин геноциду.

Культура в роки війни. Пропаганда протиборчих сторін у роки Другої світової війни.

Повсякдення в часи війни: стратегії боротьби і виживання. Внесок українського народу в перемогу над нацистською Німеччиною. Ціна війни для України: людські, матеріальні втрати.

■ встановити хронологічну послідовність і синхронізувати події Другої світової війни в Україні та поза її межами;

■ використовувати карту як джерело інформації про оборонні та наступальні

операції на території України, пересування протидіючих сторін і рух лінії фронту, адміністративно-територіальні утворення часів нацистського окупаційного режиму на території України;

■ пояснити: особливості впливу нацистського окупаційного режиму на спосіб життя та свідомість населення окупованих територій;

передумови, сутність:

1) розколу ОУН, розвитку українського визвольного руху та його військово-політичної формації – УПА; 2) явищ часів війни:

Голокосту, геноциду ромів, тактики «випаленої землі»,

депортацій етнічних груп і народів; 3) польсько українського протистояння, ролі німецької окупаційної влади та радянських партизанів у його загостренні;

4) Волинської трагедії;

■ визначити вплив війни на: 1) зміни суспільної свідомості населення України;

2) політику Йосифа Сталіна стосовно України;

■ визначити наслідки Другої світової війни для України;

масштаби втрат українського народу в результаті воєнних

дій, злочинів правлячих режимів тоталітарних імперій – СРСР і Німеччини, виявляти розуміння глибини трагедії українців як бездержавної нації

в той час;

■ створити біографічні портрети Андрія Мельника, Кирила Осмака, Романа Шухевича, Степана Бандери, Тараса Боровця (Бульби).

11 клас

**РОЗДІЛ 1.**  
**Україна в повоєнний період.**

**У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:**

**Знати:**

■ дати ключових подій політичного, соціально-економічного життя в Україні повоєнного періоду;

■ факти «радянзації» західних областей УРСР та боротьби з учасниками ОУН і вояками УПА.

**Розуміти:**

■ зміст понять: «відбудова», «депортація», «державний антисемітизм», «ждановщина», «культ особи», «лисенківщина», «операція “Вісла”», «операція “Захід”», «спецпоселення»;

■ наслідки «радянзації» західних областей УРСР та боротьби ОУН і УПА;

■ штучний характер масового голоду 1946–1947 рр., його наслідки;

**Зміст навчально-пізнавальної діяльності:**

Україна в системі міжнародних відносин та створенні міжнародних організацій.

Переміщені Особи з України. Репатріація. Неповерненці.

Встановлення кордонів УРСР із сусідніми державами.

Депортація за «обміном населення» між УРСР та Польською Народною Республікою (1944–1946 рр.).

Операція «Вісла». Обмін територіями 1951 р.

Відбудова промисловості та відновлення сільського господарства. Голод 1946–1947 рр.

Особливості державної пропаганди.. «Ждановщина» в Україні. «Радянська/советська» західних областей УРСР.

Ліквідація Української греко католицької церкви.

Операція «Захід». Національно-визвольний рух у 1944–1950-х рр. Особливості розвитку культури.

<p>■ сутність повоєнних депортацій як злочинів тоталітарної імперії проти українців;</p> <p><b>Уміти:</b></p> <p>■ встановлювати послідовність і синхронність таких подій: формування територіальних меж УРСР; масових депортацій та обмінів населенням; українського визвольного руху в 1944–1950-х рр.; культурного життя республіки;</p> <p>■ показувати на карті зміни адміністративно-територіального устрою УРСР;</p> <p>■ визначати передумови та наслідки депортацій українців із західних областей УРСР та південно-східних областей Польщі, ідеологічних кампаній, їхнього впливу на суспільну свідомість;</p>	
<p><b>РОЗДІЛ 2.</b> <b>Україна в умовах десталінізації.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <p>■ дати передання Кримської області до складу УРСР, утворення Українського національного комітету та Української робітничо-селянської спілки;</p> <p>■ прояви дисидентського руху.</p> <p><b>Розуміти:</b></p> <p>■ зміст понять: «відлига», «воєнно-промисловий комплекс»,</p>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b> Внутрішньополітична ситуація в УРСР. Українці в повстаннях у таборах ГУЛАГу/ГУТАБу. Десталінізація: зміст, ідеологічні обмеження. XX з'їзд КПРС та його наслідки. Децентралізація управління економікою. Передача Кримської області до складу УРСР. Соціально-економічна інтеграція Кримського півострова з Україною. Становище</p>

<p>«десталінізація», «децентралізація управління», «дисидент», «культ особи», «лібералізація», «раднаргосп», «реабілітація», «російщення», «шістдесятники»; наслідки економічних реформ;</p> <p>■ сутність імперської політики російщення України;</p> <p><b>Уміти:</b></p> <p>■ встановлювати послідовність подій, пов'язаних із десталінізацією і лібералізацією суспільного життя, модернізацією економіки, формуванням феномену «шістдесятництва» і розгортанням дисидентського, зокрема опозиційного руху, культурним життям; ■ використовувати карту як джерело інформації про адміністративно-територіальний устрій УРСР;</p> <p>■ визначати прояви, наслідки політики російщення українського суспільства;</p> <p>■ обстоювати свої судження щодо розвитку культури у період «відлиги» та зародження «шістдесятництва» й дисидентського руху;</p>	<p>кримськотатарського народу в місцях депортації та його боротьба за повернення на батьківщину.</p> <p>«Шістдесятництво». Київський клуб творчої молоді «Сучасник». Зародження дисидентського руху. Антирежимні виступи.</p> <p>Особливості розвитку культури.</p>
---	---

### РОЗДІЛ 3.

#### Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

<p><b>У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b></p> <p>■ хронологічні межі випуску «Українського вісника»;</p>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної діяльності:</b></p> <p>Зміни в системі влади. Конституція УРСР 1978 р. Активізація дисидентського руху: течії, форми та методи</p>
--	---



діяльності Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод;

■ напрями опозиційного руху, методи боротьби влади з інакодумцями.

**Розуміти:**

■ зміст понять: «адміністративно-командна система», «депопуляція», «дефіцит», «застій», «компартійно-радянська номенклатура», «правозахисний рух», «розвинений соціалізм», «самвидав»;

■ мотиви активізації дисидентського руху в другій половині 1960-х – на початку 1970-х рр., прояви репресій щодо інакодумців;

**Уміти:**

■ визначати хронологічну послідовність і синхронність подій, явищ періоду «застою»;

■ порівнювати, аналізувати, робити аргументовані висновки щодо особливостей економічного розвитку УРСР у другій половині 1950-х – 1960-х рр. і в 1970-ті – на початку 1980-х рр.;

■ схарактеризувати правозахисний рух в УРСР;

■ аргументовано пояснити закономірність системної кризи тоталітарної імперії, прояви цієї кризи в УРСР.

боротьби.

«Самвидав». «Український вісник». Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська група / УГГ). Кримські татари в боротьбі за повернення на батьківщину.

Наростання економічної кризи та падіння життєвого рівня населення. Уповільнення темпів зростання промисловості. Етносоціальні зміни в УРСР.

Особливості розвитку культури. Особливості державної пропаганди в

Україні. Суспільно-політичні настрої населення України. «Радянська/советська», імперська vs українська національна ідентичності.

#### РОЗДІЛ 4.

### Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

**Знати:**

■ дати: Чорнобильської катастрофи, ухвалення «Декларації про державний суверенітет України», «Акта проголошення незалежності України», Всеукраїнського референдуму і виборів Президента України 1 грудня 1991 р.

**Розуміти:**

■ зміст понять: «багатопартійність», «державна незалежність», «інфляція», «мітингова демократія», «неформальні організації», «опозиція», «плюралізм», «політика гласності», «політика “перебудови”», «прискорення», «суверенітет»;

■ вплив аварії на Чорнобильській атомній електростанції (АЕС) на зміни суспільної свідомості, активізацію екологічного, національно-демократичного, антиімперського рухів;

■ значення прийняття «Декларації про державний суверенітет України», «Акта

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Політика «перебудови-прискорення-гласності» та її наслідки в УРСР.

Чорнобильська катастрофа: передумови, позиція влади, заходи для подолання, наслідки.

Виникнення націонал-демократичної, антикомуністичної опозиції. Утворення неформальних громадських організацій і

груп. Народний рух України за перебудову. Перші альтернативні вибори (1990 р.). «Декларація про державний суверенітет України». «Революція на граніті».

Відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки (Кримської АРСР). Створення Меджлису кримськотатарського народу. Виявлення української національної ідентичності, посилення антиімперських настроїв.

«Акт проголошення незалежності України». Всеукраїнський референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Роль України в розпаді СРСР. Міжнародне визнання державної незалежності України.

<p>проголошення незалежності України»;  референдуму 1 грудня 1991 р. як акту  підтримки населенням України державної незалежності;  ■ закономірності процесів розпаду СРСР  як імперії та відродження національної держави України.  <b>Уміти:</b>  ■ визначати хронологічну послідовність і  синхронність подій, явищ періоду «перебудови»;  ■ ролі й місця України в загальносоюзних суспільно-  політичних процесах у 1991 р.;  ■ пояснювати передумови «Революції на  граніті» та її вплив на відродження  державної незалежності України; передумови, значення  відновлення Кримської АРСР;</p>	
<p><b>РОЗДІЛ 5.</b>  <b>Розвиток України як незалежної держави.</b></p>	
<p><b>У результаті навчально-пізнавальної  діяльності учениці/учні зможуть:</b></p> <p><b>Знати:</b>  ■ хронологічні межі «Помаранчевої революції», дати  схвалення Конституції  України, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію;  ■ основні державотворчі процеси в Україні впродовж 1991–  2013 рр.</p>	<p><b>Зміст навчально-пізнавальної  діяльності:</b></p> <p>Державотворчі процеси. Прийняття Конституції України  1996 р.  Президентські вибори 2004 р. «Помаранчева революція».  Конституційна реформа  2004 р. Спроби встановлення авторитарного режиму в  2010–2013 рр. Утвердження ринкової економіки.</p>

**Розуміти:**

- зміст понять: «багатовекторність зовнішньої політики», «дефолт», «євроінтеграція», «корупція», «олігархічна система», «Помаранчева революція», «приватизація», «прожитковий мінімум», «тіньова економіка»;
- історичне значення прийняття Конституції України, запровадження національної валюти, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію,
- чинники формування громадянського суспільства в незалежній Україні;
- значення «Помаранчевої революції».

**Уміти:**

- використовувати історичну карту для інтерпретації та реконструкції подій ;
- визначати: 1) основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України в 1991–1998, 1999–2004, 2005–2009, 2010–2013 рр.,  
2) суперечності пошуків Україною зовнішньополітичних орієнтирів;
- висловлювати аргументовані судження про перебіг державотворчих процесів; важливість розвитку України як незалежної демократичної держави, її європейської інтеграції;

Запровадження національної валюти – гривні.

Демографічна та етносоціальна структура населення України. Повернення кримськотатарського народу на історичну Батьківщину. Багатовекторність зовнішньої політики України та її наслідки. Проголошення Україною курсу на євроатлантичну інтеграцію. Українська, російська і «радянська» ідентичності в Україні. Здобутки українців у сфері культури (наука, освіта, мистецтва, спорт).

**РОЗДІЛ 6.****Європейський вибір України. Російсько-українська війна.**

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

**Знати:**

■ хронологічні межі Революції Гідності та російсько-української війни XXI ст., анексії Криму, основних подій антитерористичної операції/операції об'єднаних сил, широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну та відсічі йому (оборона Києва, Маріуполя та інших українських міст, Бучанська трагедія, вигнання російських окупантів із Харківщини);

■ основні регіони і місця бойових дій російсько-української війни.

**Розуміти:**

■ зміст понять: «безвізовий режим», «волонтерський рух», «гібридна війна», «денацифікація України», «добробат», «Євромайдан», «злочин агресії», «інтеграція», «кіборги», «колаборацій на діяльність», «лострація», «рашизм», «реімперіалізація», «російсько-українська війна», «руській мір», «статус кандидата на членство в ЄС», «тимчасово окупована територія», «томос»;

■ передумови та значення Революції Гідності;

■ необхідність вшанування пам'яті героїв Небесної Сотні та російсько-української війни;

■ характер російсько-української війни як справедливої, визвольної для України, несправедливої, загарбницької,

Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Україна в імперській доктрині «руського міра». Зрив угоди про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом (ЄС). Євромайдан.

Революція Гідності. Небесна Сотня. Президентські та парламентські вибори 2014 р.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Початок війни РФ проти України: окупація, анексія Криму, збройна агресія на сході України. Антитерористична операція/операція об'єднаних сил (АТО/ООС). Перебіг бойових дій. Мінські домовленості.

Українське громадянське суспільство в обороні держави. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Міжнародна підтримка України в умовах війни. Розвиток культури – української та національних меншин.

Президентські вибори 2019 р. Цифровізація України.

Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати. Збройні сили України (ЗСУ), Національна гвардія, територіальна оборона,

громадянське суспільство та влада в обороні країни.

Злочини геноциду та воєнні злочини РФ

проти України. Нищення економіки України. Російська пропаганда як інструмент підбурювання до війни і геноциду. Розгортання дипломатичної боротьби

позначеної намірами реімперіалізації для Росії

■ широкомасштабне вторгнення 2022 р., злочини Російської Федерації в Україні як акт геноциду Українського народу;

■ захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як обов'язкову умову незалежності;

■ роль громадянського суспільства в розвитку української держави та забезпеченні її обороноздатності;

■ важливість для України повноправного членства в ЄС і Організації Північноатлантичного договору (НАТО);

■ значення міжнародної підтримки територіальної цілісності та державної незалежності України.

**Уміти:**

■ встановлювати хронологію подій російсько-української війни;

■ використовувати карту як джерело інформації про перебіг російсько-української війни;

■ обґрунтувати на основі аналізу документів злочини РФ як геноцид Українського народу;

■ визначати передумови, ознаки та наслідки збройної агресії Росії проти України;

■ висловлювати обґрунтовані судження щодо можливих шляхів розвитку України в Європі та у світі;

України. Утворення міжнародної коаліції держав на підтримку незалежності й обороноздатності України. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та боротьби.. Значення утворення канонічної автокефальної Православної церкви України (ПЦУ). Релігія, церкви й релігійні організації та війна.

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних / навчальних програм з географії  
для закладів загальної середньої освіти**

**6 клас  
(17 годин)**

<b>ВСТУП</b>			
<b>Години</b>	<b>Очікувані результати навчання</b>	<b>Пропонований зміст навчального предмета</b>	<b>Види навчальної діяльності (орієнтовні/на вибір)</b>
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>розуміє</i> причини розмаїття природи та певні її закономірності;  <i>з'ясовує і пояснює</i> значення географічних знань у житті людини;  <i>здійснює</i> пошук географічної інформації з різних джерел;  <i>логічно</i> структурує власне повідомлення;  <i>презентує</i> результати своєї роботи у запропонований спосіб;  <i>розпізнає</i> з допомогою вчителя пізнавальну географічну проблему у запропонований спосіб;  <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язанням навчальної проблеми відповідно до своєї ролі;  <i>знаходить, збирає і зберігає</i> географічні дані різних типів;  <i>критично оцінює</i> географічну інформацію, отриману з різних джерел;  <i>використовує</i> карту, картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень.</p>	<p>Географія як наука про Землю.            Значення географічних досліджень, знань та умінь для життєдіяльності людини.            Сучасні друковані та електронні джерела географічної інформації.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>            Демонстрування навчальних матеріалів «Географія в сім'ї наук про Землю», «Як працюють географи-дослідники (методи географічних досліджень)?».            Віртуальна мандрівка з використанням веб-ресурсів («Google Earth», «Google maps» тощо). Віртуальна подорож одним із природничих музеїв України/світу.  <b>Бесіда/твір-есе:</b>            «Як знання про Землю вплинули на ... (обрання місця та форми відпочинку влітку/підготовку одягу й взуття напередодні навчання в школі/планування поїздки/ін.)».</p>

1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст поняття «геоїд»; досліджує об'єкти і явища, використовуючи відповідні моделі, зокрема й цифрові; використовує глобус як джерело інформації; пояснює як рухи Землі впливають на її природу й життя людей; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; здійснює пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на глобусі.</p>	<p><b>Тема 1. Глобус – модель Землі.</b></p> <p>1. Форма і розміри Землі. Рухи Землі та їх наслідки. Глобус як модель Землі: види, умовні знаки.</p>	<p><b>Робота в групах для розв'язання проблеми:</b> Яке географічне значення кулеподібної форми Землі? <b>Користування моделями:</b> Демонстрування глобуса як моделі Землі. Моделювання рухів Землі з використанням телурію/ веб-ресурсів/ друкованих наочних посібників/ рисунків тощо. Робота з картографічною інформацією: що і як позначено на глобусі?</p>
3 год	<p><b>Учень/учениця:</b> використовує карту як джерело інформації; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; співвідносить інформацію на карті, плані, глобусі та космоснімку; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; використовує вміння перетворювати й представляти різні види масштабів; використовує карту або план для орієнтування на місцевості логічно структурує власне повідомлення; з'ясовує і пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб значення сучасних картографічних зображень в житті людини; пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх.</p>	<p><b>Тема 2. Зображення Землі на карті</b></p> <p>1. Зображення земної поверхні на космічних знімках та глобусі, картах, планах місцевості. 2. Визначення напрямків на картах. Компас. Поняття про азимут. Масштаб та його види. Визначення відстаней між об'єктами на глобусі та карті. 3. Шкільні географічні карти, географічні атласи, картографічні онлайн-ресурси. Загальногеографічні та тематичні карти та їх легенди.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b> розпізнавання умовних знаків на картах. Читання інформації з тематичної карти. Географічний диктант «Опис місцевості за електронними картами». <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Командна гра-квест «Навколосвітня подорож» за допомогою карт світу. <b>Практичні роботи, розв'язування задач:</b> Порівняння зображень однієї ділянки місцевості на картах різних масштабів. Розв'язування задач на перетворення одного виду масштабу в інший. <b>Проектна діяльність:</b> Карти у житті та господарській діяльності людини. <b>Користування моделями, вимірними приладами:</b> Визначення відстаней між об'єктами на глобусі, карті й плані місцевості з використанням циркуля-вимірювача, турвіметра, нитки.</p>
<b>РОЗДІЛ II. ОБОЛОНКИ ЗЕМЛІ</b>			
3 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст понять «літосфера»,</p>	<p><b>Тема 1. Літосфера</b> 1. Будова літосфери.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Як «народжується» граніт, базальт, пісок,</p>



«літосферна плита», «землетрус», «епіцентр землетрусу», «вулкан», «кратер», «жерло», «гейзер», «сейсмічний пояс», «ерозія», «зсув», «вивітрювання», «абсолютна і відносна висота точок», «горизонталь», «мінерал», «гірська порода»;  
*розрізняє* гори і рівнини за висотою, видами вивітрювання та ерозії, гірські породи за походженням;  
*знаходить, показує* на картах і *позначає* на контурній карті вулкани (Етна, Мауна-Кеа, Карадаг), гори (Гімалаї, Карпати, Кримські), рівнини (Амазонська низовина, Східно-Європейська рівнина, Бразильське плоскогір'я, Придніпровська височина і Придніпровська низовина) відповідно до навчального завдання;  
*використовує* фізичну карту як джерело інформації;  
*здійснює* пошук географічної інформації з різних джерел;  
*використовує* картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для моделювання, організації власних географічних досліджень; *створює* самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження процесів у літосфері; *встановлює* з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються у літосфері;  
*використовує* здобуті знання і набутий досвід для збереження життя й здоров'я свого та інших людей під час землетрусу, виверження вулкану, утворення зсуву;  
*складає* з допомогою вчителя чи інших осіб план дослідження;  
*презентує* результати своєї роботи у запропонований спосіб.

Літосферні плити, механізм та їх переміщення.  
Землетруси. Вулканізм.  
Сейсмічні пояси Землі.  
2. Зовнішні процеси на земній поверхні.  
Абсолютна і відносна висота точок.  
Горизонталі. Шкала висот і глибин.  
3. Рельєф суходолу і дна океану.  
Мінерали і гірські породи. Корисні копалини.

вапняк, торф, кам'яна сіль?  
Чому глина буває кольоровою?  
Корисні копалини в облаштуванні житла (господарських будівель).  
**Дискусія:**  
Чому люди живуть на схилах вулканів попри небезпеку їхнього виверження?  
**Моделювання:**  
Процеси у літосфері («Рух літосферних плит», «Вулкан», «Зсув», «Водна ерозія» тощо).  
**Робота з інформацією:**  
Створення лепбуку/буклету активних діючих вулканів світу.  
Презентування інформації з різних джерел  
«Наслідки катастрофічних землетрусів», «Еверест "підріс" майже на один метр». Найвища гора Землі Еверест чи Мауна-Кеа? Створення фотогалереї унікальних форм рельєфу земної кулі/ свого краю.  
Розроблення «пам'ятки» жителю і туристу про ознаки наближення землетрусу, виверження вулкану, утворення зсуву (буклет, постер, флаєр).  
**Робота у групі для розв'язання проблем:**  
Як попередити про загрозу зсуву місцеву громаду?  
Складання правил поведінки під час виверження вулкану, землетрусу.  
**Практичні роботи:**  
Позначення на контурній карті меж літосферних плит, сейсмічних поясів, окремих вулканів, гір і рівнин.  
Визначення за планом місцевості, фізичними картами абсолютної і відносної висоти окремих об'єктів.

			<p>Опис гір, рівнин за фізичною картою. Групування форм поверхні на фізичній карті (України, материка, світу) за висотою. <i>Користування цифровими моделями «Планета Земля» і «Google Maps», ін.</i></p>
--	--	--	---

<p>3 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  розуміє зміст понять «атмосфера», «озоновий шар», «амплітуда температур повітря», «середні температури», «атмосферний тиск», «сила вітру», «бриз», «погода», «теплові пояси», «клімат»;  розрізняє абсолютну і відносну вологість повітря, види хмар, види опадів;  планує географічне дослідження процесів в атмосфері з допомогою вчителя;  моделює атмосферні явища самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб;  добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань;  будує графічні моделі: графік зміни температури повітря, розу вітрів, діаграми хмарності, опадів виконує з допомогою вчителя чи інших осіб спостереження, фіксує одержані результати; представляє результати дослідження у запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових пристроїв; аналізує з допомогою вчителя результати досліджень атмосфери за запропонованими критеріями;  представляє самостійно або з допомогою вчителя інформацію про погоду і клімат в різних формах; встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в атмосфері; обирає самостійно або з допомогою вчителя ідеї, способи, засоби для розв'язання навчальної / життєвої проблеми щодо погодних явищ;  використовує фізичну, кліматичну карту як джерело інформації;  використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень;  використовує термометри, барометри, гігрометр,</p>	<p><b>Тема 2. Атмосфера</b></p> <p>1. Склад і будова атмосфери. Нагрівання атмосферного повітря.  Добовий і річний хід температури повітря, причини його коливання.  Середні температури, амплітуди температур.</p> <p>2. Атмосферний тиск, його зміни у тропосфері.  Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість. Бризи. Роза вітрів.  Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря та її зміни.  Хмари, їхні форми, хмарність. Туман. Опади, їхні види, вимірювання.</p> <p>3. Куляста форма Землі і розподіл тепла на її поверхні та в тропосфері. Погода. Клімат.  Кліматична карта світу.</p>	<p><b>Моделювання процесів:</b>  Нагрівання атмосферного повітря.  Дія атмосферного тиску в домашніх умовах. Виникнення вітру.  Утворення хмар і опадів.  Проектування місця розміщення підприємства, яке викидає шкідливі речовини в атмосферне повітря, у своїй місцевості, з урахуванням рози вітрів.</p> <p><b>Дослідження:</b>  Як визначити швидкість вітру за місцевими ознаками?  Як впливає парниковий ефект на розвиток овочівництва, квітництва закритого ґрунту у своїй місцевості?  Як можна використовувати енергію сонця й вітру?  Як запобігти зневодненню організму людини, теплового і сонячного удару в умовах спекотної погоди.  Глобальне потепління: погляди кліматологів. Мінливість погоди на інтерактивних картах погоди.</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Прогнозування погоди за сукупністю народних прикмет.  Чому на вершинах гір холодніше, ніж біля їх підніжжя?</p> <p><b>Робота з інформацією:</b>  Презентування інформації з різних джерел: «Як працюють метеорологи?».  Чому біля берегів водойм в гарячу пору прохолодніше?  Визначення видів хмар за наочними посібниками.</p> <p><b>Проектна діяльність:</b>  Розпізнавання та правила безпечної поведінки під час несприятливих</p>
--------------	---	---	---

флюгер для визначення характеристик погоди;  
*визначає та розпізнає* самостійно або з допомогою вчителя види хмар; *використовує* самостійно або з допомогою вчителя здобуті знання і набутий досвід для розв'язання життєвої проблеми, наводить приклади подолання спільними зусиллями громади (жителів вулиці, села, міста) наслідків стихійних атмосферних явищ і процесів;  
*дотримується* правил безпечної поведінки під час грози, граду, ожеледі, урагану та інших несприятливих природних явищ; *виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до власних географічних досліджень;  
*добирає* математичний апарат для розв'язання навчальних завдань.

атмосферних явищ, які характерні для вашої місцевості (буклет, постер, флаер).  
**Практичні роботи:**  
Ведення та аналіз даних календаря погоди за місяць.  
Складання й аналіз графіка добового і річного ходу температури повітря, рози вітрів, діаграми хмарності й опадів.  
Характеристика погоди у даній місцевості з використанням метеоприладів / з допомогою онлайн-застосунків погоди.  
**Користування вимірювальними приладами, розв'язування задач:**  
Зняття показів термометрів, барометрів, гігрометра, флюгера, опадоміра та ін. метеоприладів.  
Визначення середніх температур повітря, амплітуди температур повітря за певний період часу, зміни температури повітря, атмосферного тиску з висотою.

<p>3 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <b>розуміє</b> зміст понять «гідросфера», «море», «затока», «протока», «солоність океану», «річкова долина», «річкова система», «басейн річки», «вододіл», «режим річки», «озеро», «льодовище», «канал», «болото», «льодовик», «багаторічна мерзлота», «підземні води», «мінеральні води», «термальні води»;  <b>розрізняє</b> частини Океану, види руху води в океанах, елементи річкової долини, види живлення річок, види озерних улоговин, льодовиків, підземних вод;  <b>знаходить, показує</b> на картах і <b>позначає</b> на контурній карті Чорне, Азовське, Середземне моря; Керченську, Гібралтарську, Магелланову, Берингову протоки; Біскайську, Бенгальську затоки; острови Велика Британія, Гренландія, Мадагаскар, Джарилгач; півострови Скандинавський, Кримський, Аравійський, Індостан; Маріанську западину; річки Дніпро, Дунай, Ганг, Ніл, Амазонка; озера Шацькі, Каспійське, Байкал відповідно до навчального завдання; <b>встановлює</b> з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в гідросфері, унаслідок взаємодії гідросфери з літосферою;;  <b>розпізнає</b> з допомогою вчителя пізнавальну проблему щодо використання водних ресурсів, охорони водних об'єктів у запропонованій ситуації;  <b>обирає</b> самостійно або з допомогою вчителя ідеї, способи, засоби для розв'язання життєвої проблеми щодо безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху</p>	<p><b>Тема 3. Гідросфера</b></p> <p>1. Світовий океан. Острови в океані. Карта океанів. Властивості вод Світового океану. Рухи води в Світовому океані. Життя в океанах і морях.</p> <p>2. Води суходолу. Річка: річкова долина, річкова система, басейн річки, вододіл. Живлення, водний режим річки. Робота річок. Озера, походження озерних улоговин, солоність.</p> <p>3. Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки. Льодовики. Багаторічна мерзлота. Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні та мінеральні води.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Віртуальна подорож річкою. Чому міліють криниці? Куди потрапляють стічні води? З яких водних джерел здійснюється водопостачання твого населеного пункту? Небезпечні тварини на морських пляжах світу. <b>Моделювання:</b> виготовлення макета річкової системи (пластилін, папір, нитки...).</p> <p>Моделюючи вправа з використанням фізичної карти «Будуємо греблю на річці: мета, місце, наслідки».</p> <p><b>Робота з інформацією:</b>  Віртуальна мандрівка «Глибинами океанів» (перегляд панорамних фото і відео). Жак-Ів Кусто – видатний дослідник Світового океану. Фотокросинг «Річки України і світу». Як розпізнати непрохідне болото? Яку воно несе небезпеку?</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  «Річка надихає» (сторінками художніх творів, учнівської творчості). Обмін досвідом економії води в родині. Як рельєф впливає на напрямок і швидкість течії річок? Які зміни відбудуться на нашій планеті у випадку танення льодовиків Гренландії і Антарктиди? Чому океанічна вода замерзає при температурі нижче 0° С?</p> <p><b>Проектна діяльність:</b>  Створення пам'ятки про правила безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й</p>
--------------	--	---	---

	<p>болотистою місцевістю;  <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя здобуті знання і набутий досвід для розв'язання життєвої проблеми, наводить приклади подолання наслідків стихійних явищ і процесів у гідросфері; <i>з'ясовує і пояснює</i> з допомогою вчителя значення знань про гідросферу в житті людини, підприємницькій діяльності; формулює з допомогою вчителя чи інших осіб очікувані результати дослідження; виявляє емоційно-ціннісне ставлення до наслідків впливу людини на гідросферу; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань.</p>		<p>льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю (буклет, постер, флаер, лепбук ).  <b>Практичні роботи:</b>  Позначення на контурній карті назв океанів, морів, проток, заток, островів, річок, озер.  Опис водного об'єкта за картою.  Визначення довжини річки користуючись масштабом і ниткою або курвіметром.  <b>Розв'язування задач:</b>  Як заощадити на воді?/Скільки коштує вода?</p>
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>розуміє</i> зміст понять «біосфера», «тип ґрунту», «ареал»;  <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ в біосфері для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми;  <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії;  <i>представляє</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про ґрунти своєї місцевості;  <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб властивості ґрунтів, використовуючи відповідну наукову термінологію;  <i>презентує</i> приклади власного досвіду зі збереження тваринного, рослинного світу та ґрунтів своєї місцевості;  <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ у біосфері для розв'язання запропонованої життєвої проблеми.</p>	<p><b>Тема 4. Біосфера та ґрунти</b>  кладові біосфери, взаємозв'язки між болонками Землі.  закономірності поширення живих організмів. Ґрунти.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Які біологічні ресурси використовують у господарській діяльності твого краю?  Стихійні сміттєзвалища, забруднення ґрунтів своєї місцевості.  <b>Робота з інформацією:</b>  Як працювати з картою ґрунтів?  «Верміферма – що це?»  <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Як визначити тип ґрунту на дачній ділянці, та покращити його родючість?  Яка роль організмів у перетворенні гірських порід у ґрунті?  Яка роль організмів у регулюванні газового стану атмосфери?  Чому в екосистемі важливе місце займають рослини?  <b>Проектна діяльність:</b>  Презентація участі в акції «Посади дерево». Презентація досвіду компостування органічних відходів у домогосподарствах, шкільних їдальнях.  <b>Практичні роботи:</b></p>

			Складання ланцюга живлення для лісі/в степу/на лузі/у водоймі своєї місцевості. <i>Екскурсія:</i> у краєзнавчий музей/у природу.
1 год	<b>Учень/учениця:</b> <i>розпізнає</i> самостійно або з допомогою вчителя ті із запропонованих проблем щодо природних комплексів, які можна розв'язати дослідницьким способом; <i>розуміє</i> значення співробітництва у розв'язанні навчальної проблеми; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми; <i>встановлює</i> самостійно або з допомогою вчителя певні закономірності в природі, підтверджує їх самостійно дібраними прикладами; <i>встановлює</i> самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб певні закономірності в природі, підтверджує їх самостійно дібраними прикладами.	<b>Тема 5. Природні комплекси</b> Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Види природних комплексів.	<b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Інтелектуальні практикуми (квест, пазл, проект). Складання схем взаємозв'язків у оболонках Землі: «Літосфера-атмосфера»; «Літосфера-гідросфера»; «Літосфера-біосфера»; «Атмосфера-гідросфера»; «Атмосфера-біосфера»; «Гідросфера-біосфера». <b>Проектна діяльність:</b> Опис/характеристика/есе /міні-розповіді пам'ятки природи, унікального природного комплексу (ділянка лісу, заплава, водойма, гора, печера тощо). <b>Практичні роботи:</b> Аналіз схем кругообігу води, кисню, карбону в природі («ілюстрування прикладами схем кругообігу води, кисню, карбону в природі»); Характеристика одного з природних комплексів своєї місцевості за алгоритмом» (письмовий опис, відеоролик, фото презентація, малюнок, модель тощо).
1 год	<b>Учень/учениця:</b> <i>пояснює</i> зміст поняття «антропосфера»; <i>обирає</i> з допомогою вчителя чи інших осіб наукове пояснення існуванню зони контакту людини з природою; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми; <i>створює</i> самостійно / в групі чи з допомогою	<b>Тема 6. Антропосфера</b> Антропосфера – географічний та соціальний простір життя і діяльності людини.	<b>Робота з інформацією:</b> Лепбук/ буклет «Світ, в якому я живу». <b>Дослідження:</b> Земля для людей, чи людина для Землі?/ «Що чекає планету Земля в майбутньому?» <b>Моделювання:</b> Створення ментальних карт «Людина і навколишнє природне середовище».

<p>інших осіб презентації щодо впливу людини на компоненти географічної оболонки в запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв;  <i>використовує</i> наукові факти для формулювання власних суджень щодо зв'язків антропосфери з іншими оболонками Землі;  <i>оцінює</i> взаємозв'язок людини з іншими сферами навколишнього середовища; <i>пропонує</i> власні заходи зі збереження природного середовища своєї місцевості.</p>		<p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Експертна оцінка стану природного середовища своєї місцевості «Еколог, біолог, географ, хімік...».  Енергозбереження для мене – це...  «Аукціон ідей»: «Збережемо природу планети». Екологічна акція у своїй громаді.</p>
---	--	--



## ВСТУП

Години	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (орієнтовні/на вибір)
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст понять «материк», «континент», «частина світу»; використовує карту як джерело інформації; пояснює на конкретних прикладах та доводить практичне значення вивчення материків та океанів.</p>	<p>Материки, континенти, частини світу. Океани. Фізична карта світу.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b> Порівняння розмірів материків, частин світу, океанів. Дискусія «Зеландія – сьомий материк?» <b>Користування моделями:</b> Складання пазлів «Карта материків та океанів». Розпізнавання материків, океанів, частин світу за контурами й місцем на карті/глобусі.</p>
<b>РОЗДІЛ І. КАРТОГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ</b>			
2 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст понять «географічна широта», «географічна довгота», «географічні координати»; пояснює відмінності між географічною широтою і географічною довготою; досліджує об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; взаємодіє в групі для розв'язання навчальної проблеми; користується градусною сіткою для визначення географічних координат і напрямків на картах; оцінює практичне значення знань про географічні координати; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; використовує градусну сітку й різні види масштабів для визначення відстаней на картах; обирає математичний апарат для розв'язання</p>	<p><b>Тема 1. Географічні координати</b></p> <p>1. Градусна сітка на карті. Географічна широта і довгота і точки на карті.</p> <p>2. Відстані між точками, що лежать на одному меридіані, на одній паралелі в градусах і кілометрах.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Як визначити положення ліній меридіану та паралелі на місцевості? <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Як використати географічні координати у повсякденному житті? <b>Проектна діяльність:</b> Маршрут власної подорожі з визначенням географічних координат та напрямків. Найкоротший шлях між містами на різних материках за допомогою картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів. <b>Практичні роботи:</b> Визначення географічних координат та напрямків за географічною картою. <b>Користування моделями:</b> Глобус-модель «Паралелі та меридіани Землі». Як встановити крайні точки материків, континентів, частин світу за градусною сіткою? <b>Практичні роботи:</b></p>

	<p>навчальних завдань;  <i>находить, збирає і зберігає</i> географічні дані різних типів;  <i>використовує</i> карту та картографічні онлайн-сервіси для організації виконання навчальних задач.</p>	<p>Визначення протяжності в градусах і кілометрах дуги меридіану, екватора, паралелей за картою / глобусом.  <b>Користування моделями:</b>  Визначення протяжності (у градусах і кілометрах) материків із півночі на південь та із заходу на схід за допомогою масштабу та градусної сітки на карті/глобусі.  <b>Розв'язування задач:</b>  Визначення відстаней на карті з використанням різних видів масштабу.  Визначення відстаней на карті за допомогою градусної сітки.</p>
--	--	--

**РОЗДІЛ II. ГОЛОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДИ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ**

<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>розуміє</i> зміст понять «геологічна ера», «платформа», «область складчастості»;  <i>упослідовує</i> геологічні ери, епохи горотворення, тектонічні структури;  <i>формулює</i> закономірності утворення основних форм земної поверхні, родовищ корисних копалин;  <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові;  <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на тематичних картах;  <i>встановлює</i> з допомогою вчителя взаємозв'язки між тектонічною будовою, рельєфом, видами корисних копалин;  <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p><b>Тема 1. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини</b></p> <p>1. Геохронологічна шкала: геологічні ери.  Утворення материків та океанічних западин.  Платформи, області складчастості.</p> <p>2. Закономірності формування рельєфу та поширення корисних копалин на материках і в океанах.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Сліди історії Землі у гірських породах. Як утворилися материки й западини океанів? Які закономірності поширення родовищ корисних копалин в надрах Землі?  <b>Робота з інформацією:</b>  Демонстрування основних віх історії Землі. Віртуальна мандрівка в геологічне минуле Землі (сервіс Ancient Earth Globe).  <b>Моделювання:</b>  Будова тектонічних платформ, плит, областей складчастості.  <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Чи можуть утворитися нові материки, океани?  <b>Практичні роботи:</b>  Виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу за тектонічною і фізичною картами.</p>
<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>розуміє</i> зміст понять «кліматотвірний чинник», «повітряна маса», «тип клімату», «кліматичний пояс», «широтна зональність»,</p>	<p><b>Тема 2. Клімат та природні комплекси</b></p> <p>1. Закономірності зміни</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Як і чому змінюється клімат Землі?  <b>Моделювання:</b>  Процес утворення постійних та змінних</p>

	<p>«вертикальна поясність», «зональний природний комплекс», «азональний природний комплекс»; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб властивості повітряних мас, типи клімату, природні зони Землі, використовуючи відповідну наукову термінологію; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про різні за властивостями повітряні маси, типи клімату, про природні зони для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми.</p>	<p>температури повітря і поверхневих вод океанів. Кліматичні пояси і типи клімату Землі. 2. Природні зони Землі. Вертикальна поясність у горах.</p>	<p>ітрів. Тобудова хмари тегів «Клімат». <b>Робота з інформацією:</b> Інтерактивна карта загальної циркуляції атмосфери за допомогою сервісу FullSchool. Віртуальна мандрівка «Підняття на Еверест: підготовка спорядження». <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> 10 кроків для протидії зміні клімату / Як змінюється світ через глобальні зміни клімату? Як акліматизуватися подорожуючому в різних кліматичних умовах? Чи існує взаємозв'язок між поясами атмосферного тиску і кількістю опадів? Командна гра-квест « Природні зони та вертикальні пояси». <b>Проектна діяльність:</b> Лепбук / буклет «Природні зони Землі». <b>Практичні роботи:</b> Тобудова кліматограми за наведеними в таблиці даними про середньомісячні температури повітря і середньорічну кількість опадів. Позначення на контурній карті кліматичних поясів і характерних для них типів повітряних мас. Позначення на контурній карті природних зон Землі, аналіз проходження їхніх меж (наприкладі однієї з природних зон Землі). Характеристика природних зон своєї місцевості.</p>
--	---	---	---

**РОЗДІЛ ІІІ. ПРИРОДА МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ**

1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст понять «тектонічний розлом»; розрізняє поняття «родовище корисних копалин» і «басейн корисних копалин»;</p>	<p><b>Тема 1. Африка</b> Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні</p>	<p><b>Дослідження:</b> Наслідки сучасних тектонічних процесів у межах Африкано-Аравійської літосферної плити.</p>
-------	--	---	---

знаходить і показує на картах моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейська, Аденська; протоки: Мозамбіцька, Гібралтарська, Баб-ель-Мандебська; острів Мадагаскар; півострів Сомалі; гори: Атлас, Драконові, Капські; вулкан Кіліманджаро; нагір'я Ефіопське; плоскогір'я Східноафриканське; Сахарський і Гвінейський нафтогазозносні басейни; річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева; озера: Вікторія, Танганьїка, Ньяса; водоспад Вікторія; пустелі: Сахара, Наміб, Калахарі відповідно до навчального завдання; досліджує об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Африки, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює екваторіальний і субекваторіальний клімат, червоні й червонобурі ґрунти, рослинний і тваринний світ екваторіальних лісів, саван і пустель; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі річок, озерних улоговин; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії;

процеси.  
Рельєф.  
Корисні копалини.  
Загальні риси клімату.  
Води суходолу.  
Природні зони.  
Розселення населення на материку.

Як виник вулкан у межах платформи?  
Закономірності формування нафто-, газозносних басейнів в Африці.  
Чому Африка багата бокситами і мідними рудами?  
Чи є ґрунти в Сахарі?  
**Моделювання:**  
Плавання Васко да Гама.  
**Робота з інформацією:**  
Роль Д. Лівінгстона у дослідженні водних об'єктів материка.  
Візитівка Африки: клубок ідей.  
Он-лайн вікторина «Африка. Фізична карта».  
Встановлення подібності і відмінності в описах червоних і червоно-бурих ґрунтів.  
**Робота у групі для розв'язання проблем:**  
Які природні особливості формуються у зв'язку з перетином центра Африки екватором?  
Які відмінності існують у однакових кліматичних поясах північної і південної півкулі в Африці?  
Чому найбільші і найглибші озера утворилися на сході Африки?  
Як зупинити опустелювання саван?  
**Проектна діяльність:**  
Природні зони Африки: фотосафарі найбільшими національними парками материка.  
**Практичні роботи:**  
Визначення географічних координат крайніх точок, протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід за градусною сіткою і масштабом.  
Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Африки.

	<p>пояснює як географічне положення (щодо тектонічних структур, великих форм рельєфу, басейнів корисних копалин) впливає на спосіб життя та світогляд людей.</p>		<p>Порівняння екваторіального і субекваторіального клімату Африки за кліматичними діаграмами. Оцінка впливу рельєфу та клімату на формування річкової мережі і режим річок</p>
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> розуміє зміст поняття «кристалічний щит», «осадовий чохол»; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Коралове, Тасманове; затоки: Карпентарія, Велика Австралійська; острови: Тасманія, Великий Бар'єрний риф; півострів Кейп-Йорк; Західно-Австралійське плоскогір'я; Центральну низовину; гори: Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко); річки: Муррей, Дарлінг; озеро Ейр; пустелі: Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія відповідно до навчального завдання; досліджує об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, рослинний і тваринний світ Австралії, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює тропічний морський і тропічний пустельний клімат на материк, пустельні ландшафти Австралії й Африки; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі поверхневих і запасів підземних вод, зональних природних комплексів; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні</p>	<p><b>Тема 2. Австралія</b> Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материк.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Чому в Австралії немає діючих вулканів? Де на материк і чому є кам'яновугільні басейни, родовища бокситів, залізних руд? Чому в Австралію заборонено ввозити тварин і рослини? Чому Австралія малозаселений материк? Які природні чинники зумовили розселення людей на материк? <b>Моделювання:</b> Схема руху повітряних мас, що впливають на клімат Австралії. <b>Робота з інформацією:</b> Візитівка Австралії: клубок ідей. Вікторина «Австралія. Фізична карта». Ендеміки Австралії. Порівняння пустель Австралії і Африки. <b>Практичні роботи:</b> Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Австралії. Порівняння тропічного пустельного і тропічного морського типів клімату за кліматичними діаграмами. Порівняння клімату південної частини Африки і Австралії <b>Робота в групі для розв'язання проблем:</b> Як австралійців забезпечити прісною водою? <b>Проектна діяльність:</b> Фотоколаж «Природні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Австралії». Подорож в Австралію: рекомендації мандрівникам.</p>

	<p>моделі для дослідження;  <i>бере</i> активну участь у комунікації,          використовуючи прийоми комунікативної          взаємодії.</p>		
2 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>знаходить і показує</i> на картах різного          масштабу: Карибське море; затоку Ла-Плата;          протоки: Магелланова, Дрейка; острови:          Вогняна Земля, Галапагоські;          рівнини: Амазонська, Орінокська, Ла- Платська          низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я;          гори Анди (г.          Аконкагуа); вулкани: Чімборасо, Льюльяйльяко;          річки: Амазонка, Парана,          Оріноко;          водоспади: Анхель, Ігуасу; озера: Маракайбо,          Тітікака; сельву, пампу, пустелю Атакама          відповідно до навчального завдання; <i>досліджує</i>          об'єкти і явища на материку, використовуючи          тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові;  <i>встановлює</i> послідовність формування          тектонічних структур материка;  <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи          інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат,          внутрішні води, рослинний і тваринний світ          Південної Америки, використовуючи відповідну          наукову термінологію;  <i>порівнює</i> ландшафти південних країн Африки,          Австралії, Південної Америки; <i>використовує</i>          самостійно або з допомогою вчителя уявлення          про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення          закономірностей формування рельєфу, родовищ          корисних копалин, берегових пустель,          природних комплексів в Андах;  <i>бере</i> активну участь у комунікації,          використовуючи прийоми комунікативної          взаємодії.</p>	<p><b>Тема 3. Південна Америка</b>          Географічне положення.          Берегова лінія.          Тектонічна будова, сучасні          тектонічні процеси. Рельєф.          Корисні копалини.          Загальні риси клімату.          Води суходолу.          Природні зони.          Розселення населення на материку.</p>	<p><b>Дослідження:</b>          Родовища залізних і марганцевих руд у          Південній Америці: закономірність чи          унікальність?          Чому Південна Америка – найвологіший          материк?          Чим унікальна природа сельви          Південної Америки?          Відмінності видового складу рослин і          тварин у сельві та гілеї.</p>

<p>1 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  знаходить і показує на картах різного масштабу і різних проєкцій Антарктичний півострів, моря Ведделла, Росса, масив Вінсон, вулкан Еребус, антарктичну станцію «Академік Вернадський»;  досліджує об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові;  характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб рельєф, клімат, льодовиковий покрив, рослинний і тваринний світ Антарктики, використовуючи відповідну наукову термінологію;  порівнює підлідний рельєф і поверхню льодовика, природу антарктичних і тропічних пустель;  використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення особливостей клімату, органічного світу Антарктиди, ведення наукової діяльності; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p><b>Тема 4. Антарктида</b>  <b>Географічне положення.</b>  Подвійний рельєф.  Антарктичний клімат.  Водні ресурси.  Унікальність природи антарктичних пустель та антарктичних оазисів.  Наукові дослідження в Антарктиці.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Українська антарктична станція «Академік Вернадський»: ким і як влаштуватися на роботу?  <b>Практична робота:</b>  Порівняння природи антарктичних та африканських пустель і оазисів: спільні та відмінні риси.  <b>Моделювання:</b>  Як сформувався покривний льодовик в Антарктиді?  Схема утворення стокових вітрів в Антарктиді.  <b>Робота з інформацією:</b>  Особливості географічних карт материка. Експедиції Р. Амундсена та Р. Скотта.  Туристична подорож в Антарктиду: як дістатися, що подивитися?  Опис підлідного рельєфу Антарктиди за картою.  Візитівка Антарктиди: клубок ідей.  <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Використання природних багатств Антарктиди  – заборонити чи дозволити?  <b>Проектна діяльність:</b>  Розроблення проекту антарктичної наукової станції: розміщення, облаштування, обладнання, напрями наукових досліджень.</p>
--------------	--	---	---

<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b> знаходить і показує на картах різного масштабу затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска; острови: Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямаїка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг; півострови: Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан; рівнини: Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина; гори: Кордильєри (г. Деналі), Скелясті, Аппалачі; Аппалацький вугільний басейн, нафтогазозносний басейн Мексиканської затоки; річки: Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо; водоспад Ніагарський; озера: Великі, Велике Солоне відповідно до навчального завдання; <b>досліджує</b> об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; <b>характеризує</b> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природу арктичних пустель, тундри, тайги, степів і прерій Північної Америки, використовуючи відповідну наукову термінологію; <b>порівнює</b> типи кліматів помірного поясу, режими річок басейнів трьох океанів; <b>використовує</b> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, форм рельєфу, озерних улоговин, природних зон на материку, для розв'язання екологічних проблем; <b>бере</b> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p><b>Тема 5. Північна Америка</b> Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Родовища золота й алмазів у Північній Америці. Як впливає географічне положення материка на його клімат? Чи впливають природні чинники на розміщення населення і в XXI столітті? <b>Моделювання:</b> Онлайн вікторина «Північна Америка. Фізична карта»; Моделювання процесу зародження торнадо. <b>Робота з інформацією:</b> Імена дослідників Північної Америки на географічній карті. Рудні корисні копалини Кордильєр і Анд. Великі озера: особливості природи. Унікальність і вразливість природи тундри. Образ прерій в художній літературі. Візитівка Північної Америки: клубок ідей. Робота у групі для розв'язання проблем: Хто насправді відкрив Америку? Як зберегти родючі землі степів і прерій? <b>Проектна діяльність:</b> Фотоколаж «Найвідоміші національні парки Північної Америки». <b>Практичні роботи:</b> Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Північної Америки. Характеристика типів помірного клімату Північної Америки за кліматичними діаграмами. Порівняння режимів річок басейнів трьох океанів на прикладі Міссісіпі, Маккензі і Колорадо.</p>
--------------	---	---	--



<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  знаходить і показує на картах різного масштабу моря: Північне, Балтійське, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Манш, острови: Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські, Філіппінські, Шрі-Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, Мала Азія, рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середньосибірське, Казахський дрібносопковик; гори: Піренеї, Альпи, Апенніни, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма); нагір'я: Тибет, Іранське; вулкани: Гекла, Везувій, Фудзіяма; нафтогазоносні басейни Перської затоки, Північного моря; пустелі: Каракуми, Гобі, Рубель-Халі; річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр; озера: Каспійське, Женецьке, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море відповідно до навчального завдання;  досліджує об'єкти і явища на материк, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Євразії, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює типи клімату помірного поясу, пустелі тропічного й помірного поясів, природні зони Євразії й Північної Америки.</p>	<p><b>Тема 6. Євразія</b>  Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материк.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Чому в основі Євразії – кілька платформ? Родовища корисних копалин на шельфі материка. Родовища дорогоцінного каміння. Походження найбільших озер Євразії. Де й чому сформувалися на материк чорноземні ґрунти? Як відрізнити азійські пустелі помірного й тропічного поясів? <b>Моделювання:</b> Моделювання рельєфу Євразії за тектонічною картою. Онлайн вікторини «Європа. Фізична карта», «Азія. Фізична карта»; Моделювання системи руху повітряних мас, що впливають на клімат Євразії. Моделювання водного режиму річок Євразії за картою кліматичних поясів. Моделювання послідовної зміни природних комплексів з висотою в горах Євразії за картами атласу.  <b>Робота з інформацією:</b> Полос холоду Північної півкулі. Багаторічна мерзлота на материк. Мангрові береги Євразії. Гімалаї – найвища гірська система Землі. Найвідоміші об'єкти природної спадщини ЮНЕСКО в Європі. Візитівка Євразії: клубок ідей.  <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Нерівномірний розподіл водоєм і запасів прісної води на материк. Альтернативні варіанти використання ділянки хвойного/мішаного/широколистого лісу: проблема вибору.  <b>Проектна діяльність:</b> Розроблення презентації «Екологічна катастрофа Аральського моря». Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Євразії.</p>
--------------	---	--	--

	<p><i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, рельєфу, зональних і аональних природних комплексів на материку; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження.</p>		<p>Доведення зростання континентальності клімату із заходу на схід у помірному поясі на основі аналізу кліматограм.</p> <p>Порівняння рослинного й тваринного світу природної зони Євразії та Північної Америки (тундри/ тайги/ широколистяних лісів/ степів).</p>
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію; знаходить і показує на картах різного масштабу: течії: Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська; Мадагаскарська, Мусонна, Західноавстралійська, Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська; острови: Нова Зеландія, Нова Гвінея, Гавайські, Маріанські, Ісландія;  <i>характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію</i></i></p>	<p><b>Тема 7. Природа океанів</b>          Географічне положення океанів та його вплив на освоєння океанів. Моря. Освоєння ресурсів шельфу. Сучасні тектонічні процеси. Острови в океанах, їх походження.          Океанія.          Природні ресурси, особливості їх освоєння.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>          Як визначають межі океанів?          Віртуальна мандрівка «Глибинами океанів» (перегляд панорамних фото, відео).          Історія досліджень океанів Землі.          Унікальність природи океанів Землі.</p> <p><b>Дослідження:</b>          Як рухається вода й крига в Північному Льодовитому й Південному океанах.</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>          Вплив глобальних змін клімату на природу океанів, зокрема полярних.</p> <p><b>Практична робота</b> Порівняння географічного положення і природи океанів Землі (на вибір вчителя).</p> <p><b>Моделювання:</b>          Моделювання та опис маршруту наукової експедиції з дослідження ресурсів шельфу океану з позначенням на контурній карті.</p> <p><b>Проектна діяльність:</b> Як врятувати білих ведмедів?</p>

**8 клас**  
**«Фізична географія України»**  
**(17 годин)**

<b>Розділ I. Географічна карта та робота з нею</b>			
Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Наскрізні змістові лінії
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> об'єкти вивчення курсу; наводить приклади географічних досліджень території України у минулому і тепер; пояснює особливості сучасних географічних досліджень.</p> <p><i>характеризує</i> методи досліджень фізичної та суспільної географії; розрізняє істотні ознаки понять «фізична географія» та «суспільна географія»; вміє користуватися джерелами географічної інформації.</p> <p><i>оцінює</i> значення знань із фізичної та суспільної географії для себе і суспільства.</p>	<p><b>Тема 1. Географічна карта</b>            Географічні відомості про територію України в минулому. Дослідження Геродота, Гійома Боплана, Степана Рудницького, сучасні географічні дослідження.            Навчальні карти й атласи. Національний атлас України, електронні карти. Картографічні інтернет-джерела.</p>	<p><b>Підприємливість та фінансова грамотність.</b> Уміє отримувати та аналізувати інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів із широкого кола джерел географічної інформації.</p> <p><b>Громадянська відповідальність.</b> Розуміє важливість знань з географії у розв'язанні актуальних проблем розвитку України</p>
<b>Розділ II. Географічний простір України</b>			
2 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> істотні ознаки політичної карти, складники державної території; пояснює відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія».</p> <p><i>характеризує</i> географічне положення України; розрізняє фізико-, економіко-, політико-географічне положення держави; показує на карті суходільні і морські кордони, суходіл і територіальні води, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні</p>	<p><b>Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу</b></p> <p>1. Політична карта світу, її елементи. Географічне положення (фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне).</p> <p>2. Державна територія України. Державні кордони, розміри території, крайні точки, географічні центри України та Європи.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b>            Усвідомлює вплив зміни годинних поясів на здоров'я людини та безпеку.</p> <p><b>Громадянська відповідальність.</b> Розуміє вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток</p>

	<p>центри України; географічний центр Європи в Україні. визначає за допомогою карти протяжність території України в градусах і кілометрах.</p> <p><i>обґрунтовує</i> вплив значення географічного положення України в Європі та світі на економічні та політичні процеси в середині держави; оцінює політико-географічне положення держав та географічне положення України</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> <i>називає</i> адміністративно-територіальні одиниці України; пояснює особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України; наводить приклади різних адміністративно-територіальних одиниць за географічним положенням на карті України.</p> <p><i>аналізує</i> зміни територіальних кордонів України з ХХ ст.; прогнозує економічні та соціальні наслідки змін адміністративно-територіального устрою України; показує на карті одиниці адміністративно-територіального устрою України; зміни кордонів України в ХХ ст.</p> <p><i>оцінює</i> значення знань про адміністративно-територіальний устрій держави; робить висновки про місце свого населеного пункту в контексті сучасних територіальних змін.</p>	<p><b>Тема 2. Формування території України. Адміністративно-територіальний устрій України</b></p> <p>1. Особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України.</p>	<p><b>Громадянська відповідальність</b> Усвідомлює роль кордонів для безпеки держави.</p>
<b>Розділ ІІІ. Природні умови і ресурси України</b>			
4 год	<p><b>Учень/учениця:</b> <i>називає</i> форми земної поверхні; наводить приклади корисних копалин щодо їх використання; формулює визначення понять «платформа», «щит», «плита», «область»</p>	<p><b>Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси</b></p> <p>1. Геологічна і тектонічна будова України.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b> Знає поширення по території країни негативних процесів, пов'язаних з рельєфом, тектонічною і геологічною будовою (зсуви, землетруси, карсти,</p>

<p>складчастості».</p> <p>знаходить і показує на картах різного масштабу: низовини: Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська; височини: Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (з. Берда); гори: Українські Карпати (з. Говерла), Кримські (з. Роман-Кош); тектонічні структури: Східноєвропейська платформа, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи; басейни і родовища корисних копалин: Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцький залізрудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артемівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Заваллівське родовище графіту; аналізує поширення різних за віком гірських порід за геологічною картою; пояснює вплив неотектонічних рухів на формування рельєфу.</p> <p>обґрунтовує необхідність раціонального використання природних ресурсів; оцінює вплив людини на рельєф, наслідки видобування корисних копалин та необхідність охорони надр; встановлює взаємозв'язки між рельєфом, тектонічними структурами, корисними копалинами, геологічною будовою території</p>	<p>2.Форми земної поверхні і корисні копалини України.</p> <p>3. Корисні копалини України, їх класифікація за використанням, закономірності поширення.</p> <p>Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування вугілля, нафти, природного газу, торфу. Рудні та нерудні корисні копалини: басейни, райони залягання та видобування. Мінеральні води та грязі.</p> <p>4. Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами.</p>	<p>обвали). Дотримується правил поводження під час землетрусів.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє необхідність раціонального використання мінеральних ресурсів.</p>
--	---	--

<p>3 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> основні кліматотвірні чинники, кліматичні показники, типи клімату;  <i>наводить приклади</i> небезпечних погодних явищ та їх наслідків;  <i>формулює</i> поняття «погода», «клімат», «атмосферний фронт», «циклон», «антициклон»;  <i>пояснює</i> дію кліматотвірних чинників, розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України;  <i>визначає</i> за кліматичною картою особливості розподілу температури, повітря та опадів;  <i>порівнює</i> особливості зволоження в різних частинах України, кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами та їх вплив на сільське господарство;  <i>аналізує</i> погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів.    <i>робить висновки</i> про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей; <i>оцінює</i> можливість використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>	<p><b>Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси</b>  1. Повітряні маси, що впливають на територію України. Атмосферні фронти, циклони та антициклони.  2. Кліматичні показники: температура, опади, коефіцієнт зволоження та їх розподіл на території України. Річний та сезонний хід кліматичних показників.  3. Кліматична карта. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси. Сезонні погодні умови та явища. Неприятливі погодно-кліматичні явища.  Кліматичні особливості своєї місцевості.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b>  Розуміє наслідки погодних умов на самопочуття та здоров'я людини. Усвідомлює вплив погодно-кліматичних явищ на безпеку людини</p>
<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> складові частини вод суходолу в межах України; <i>формулює</i> визначення понять «річка», «озеро», «болото», «підземні води», «водосховище», «канал», «меандри», «тераси», «водний режим», «річковий стік», «витрата води», «водні ресурси», «твердий стік», «падіння річки», «похил річки»;  <i>пояснює</i> особливості живлення та водного</p>	<p><b>Тема 3. Води суходолу і водні ресурси</b>  1. Основні річкові басейни та системи України. Найбільші озера, водосховища та канали. Болота. Підземні води. Основні артезіанські басейни.  2. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони. Води суходолу своєї місцевості.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b>  Розуміє вплив стану якості водних ресурсів на здоров'я людини. Усвідомлює значення водних ресурсів для створення сприятливого середовища життя.  <b>Громадянська відповідальність</b> Робить висновки щодо необхідності заходів із охорони водних ресурсів України і своєї місцевості.</p>

	<p>режиму річок, озер;</p> <p>знаходить та показує на картах різного масштабу: річкові системи: Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу; озера: Ялпуг, Сасик, Шацькі, Синевир; лимани: Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський; водосховища: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке; канали: Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський; визначає падіння та похил річки; характеризує водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів; порівнює гідрографічні особливості водних об'єктів; аналізує можливості використання водних ресурсів.</p> <p>усвідомлює необхідність охорони водних ресурсів України; оцінює наявні водні ресурси своєї місцевості.</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b></p> <p>називає основні чинники ґрунтоутворення та типи ґрунтів; пояснює умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів.</p> <p>характеризує ґрунтові ресурси України; аналізує карту ґрунтів України.</p> <p>робить висновки щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах; визначає вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність; оцінює заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів.</p>	<p><b>Тема 4. Ґрунти та ґрунтові ресурси</b></p> <p>1. Основні типи ґрунтів України, закономірності їх поширення.</p> <p>Ґрунтові ресурси України.</p>	<p><b>Громадянська відповідальність</b></p> <p>Знає і розуміє необхідність раціонального використання й охорони ґрунтів</p>

<p>1 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> видовий склад рослинності та представників фауни України;  <i>наводить</i> приклади рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, та рослин й тварин занесених до Червоної книги України,  ендемичних і зникаючих видів рослин й тварин;  <i>характеризує</i> основні типи рослинного покриву України;  <i>розпізнає</i> рослини, що занесені до Червоної книги України;  <i>характеризує</i> фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм;  <i>розпізнає</i> тварин, які занесені до Червоної книги України;  <i>аналізує</i> карту рослинного й тваринного світу України;  <i>робить</i> висновки щодо закономірностей поширення основних типів рослинності та видів тварин в Україні; усвідомлює необхідність збереження та відновлення рослинності.</p>	<p><b>Тема 5. Рослинний та тваринний світ України</b>  Різноманітність рослинного та тваринного світу України.  Закономірності поширення рослинного покриву та тварин в Україні.  Рослинні угруповання. Червона та Зелена книги України.  Рослинний та тваринний світ своєї місцевості.  Природоохоронні території України.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b>  Усвідомлює необхідність використання деяких властивостей рослин для зміцнення та профілактики здоров'я.  <b>Громадянська відповідальність</b>  Сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який:  - розуміє необхідність раціонального використання рослинних і тваринних ресурсів;  - усвідомлює наслідки впливу господарської діяльності людини на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>
<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> чинники формування природних ландшафтів, природні країни, природні зони; пояснює на конкретних прикладах особливості взаємодії компонентів природи у ландшафті;  <i>знаходить і показує на картах</i> різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море; острови Зміїний, Цесарівгач, півострови Кримський,</p>	<p><b>Тема 7. Ландшафти України</b>  1. Природні зони України: мішаних лісів і широколистяних лісів, лісостепова, степова.  Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір, особливості їх зміни з висотою, використання та охорона.  2. Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.</p>	<p><b>Здоров'я і безпека</b>  Усвідомлює необхідність дбайливого ставлення до довкілля (навколишнього середовища) як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини. Дотримується правил безпечної поведінки в природі.  <b>Громадянська відповідальність</b>  Виявляє готовність до розв'язання проблем, пов'язаних із станом довкілля.</p>



Керченський, косу Арабатська півострів, Керкінітську затоку, Керченську протоку; характеризує рівнинні лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів; аналізує карту ландшафтів, співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості;

прогнозує наслідки впливу господарської діяльності людини на природні особливості ландшафтів; висловлює судження про природно-ресурсний потенціал природних комплексів

**9 клас**  
**«Україна у світі: населення, господарство»**  
**(17 годин)**

<b>ВСТУП</b>			
<b>Години</b>	<b>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці</b>	<b>Пропонований зміст навчального предмета</b>	<b>Види навчальної діяльності</b>
1 год	<p><i>Учень/учениця:</i>  <i>використовує</i> карту як джерело інформації;  <i>логічно</i> структурує власне повідомлення;  <i>розуміє</i> важливість знань з суспільної географії у розв'язанні актуальних навчальних та життєвих проблем;  <i>аналізує і систематизує</i> самостійно опрацьовану інформацію географічного змісту, здобуту з різних джерел;  <i>логічно</i> структурує власне повідомлення.</p>	<p>Суспільна географія            Карти суспільних явищ та процесів як інструмент опрацювання даних та отримання нової інформації.            Способи зображення об'єктів на картах суспільних явищ.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>            Використання карт суспільних явищ для вирішення навчальних проблем.</p>
<b>РОЗДІЛ I. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ І СВІТУ</b>			

<p>1 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх;  <i>бере</i> участь у прийнятті спільних рішень;  <i>пояснює</i> демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України; <i>визначає</i> показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків у структурі населення країни (регіону);</p> <p><i>показує на карті і називає</i> країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; <i>знаходить</i> інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей;  <i>аналізує</i> статеві-вікові піраміди України та країн світу (на вибір);</p> <p><i>оцінює</i> важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу;  <i>представляє</i> основні риси демографічної структури населення та господарської діяльності регіону (за статистичними даними та тематичними картами);  <i>розуміє</i> зміст понять «демографія», «природний приріст», «демографічний вибух», «демографічна криза», «міграція», «демографічна політика», «міграційна</p>	<p><b>Тема 1. Демографічні процеси</b>  Чисельність населення. Природний рух населення: показники, чинники змінюваності народжуваності й смертності, просторові відмінності.  Міграції: показники, чинники, напрямки. Біженці та внутрішньо-переміщені особи. Статеві-віковий склад населення, його просторові відмінності.  Демографічна політика. Міграційна політика.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Взаємозв'язок показників природного приросту й економічного розвитку країн.  Де працюють трудові мігранти з України?</p> <p><b>Робота з інформацією:</b>  Визначення регіонів світу з найбільшою українською діаспорою.</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b>  Дискусія: які чинники найбільше впливають на народжуваність і смертність населення?  Як зупинити демографічну кризу/ демографічний вибух в країні?  Старіння населення: причини, наслідки, способи впливу.</p> <p><b>Проектна діяльність:</b>  Як поліпшити демографічну ситуацію у своїй місцевості?</p> <p><b>Практичні роботи:</b>  Аналіз статеві-вікових пірамід країн з різною демографічною ситуацією.</p>
--------------	--	--	--

	<p>політика»; показує на карті найбільші за лодністю країни, приклади регіонів і країн з демографічною кризою і демографічним вибухом, напрямки міграцій населення у світі; використовує карти, статистичні таблиці як джерело інформації; використовує картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; логічно структурує власне повідомлення; співвідносить дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг демографічних процесів у світі, в Україні, своїй місцевості; пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх; бере участь у прийнятті спільних рішень.</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> знаходить у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в окремих країнах та Україні; розрізняє міські і сільські населені пункти; порівнює рівень урбанізації в Україні і світі; усвідомлює взаємозв'язок між густиною населення та геоecологічною ситуацією; показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густиною населення та рівнем урбанізації, світові міста, найбільші міста в Україні; визначає показники урбанізованості</p>	<p><b>Тема 2. Розселення</b> Густина населення. Типи населених пунктів. Урбанізація.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Як впливають на розселення населення в світі природні й соціально-економічні чинники? Чому відрізняються темпи й рівні урбанізації в різних країнах? Де сформувалися мегалополіси? Як функціонує агломерація? Аналіз відмінностей в інтенсивності процесу урбанізації в різних регіонах країни. <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Великі та малі міста: проблеми й способи їх вирішення. <b>Практичні роботи:</b></p>

	<p>території; оцінює і пояснює вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення; розуміє зміст понять «розселення», «місто», «агломерація», «мегалополіс», «міграція», «демографічна політика», «міграційна політика»;</p> <p>показує на карті приклади регіонів/ країн з високою і низькою густиною населення, різним рівнем і темпом урбанізації, мегалополісів, міст-мільйонників у світі, агломерацій в Україні; використовує карти, статистичні таблиці як джерело інформації; використовує картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; логічно структурує власне повідомлення;</p> <p>співвідносить дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг процесу урбанізації у світі, в Україні, своїй місцевості; бере участь у прийнятті спільних рішень.</p>		<p>Порівняння рейтингів міст-мільйонників та міських агломерацій за людністю. <b>Розв'язування задач:</b> Визначення темпів урбанізації та рівня урбанізованості території. Визначення густоти населення.</p>
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> характеризує національний склад населення України за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів; порівнює етнічний склад населення регіонів</p>	<p><b>Тема 3. Етнічний, релігійний склад.</b> Розселення народів. Національні меншини та етнічні групи в Україні. Світові релігії.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b> Корінні народи в Україні. Світові релігії. <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Як в унітарній державі гарантувати права</p>

	<p>України;</p> <p><i>показує на карті і називає</i> однопонаціональні й багатонаціональні країни, райони розселення національних меншин в Україні;</p> <p><i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує етнічний та релігійний склад населення України й окремих країн;</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших етносів, національностей;</p> <p><i>характеризує</i> найпоширеніші релігійні конфесії в Україні;</p> <p><i>оцінює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших релігійних громад.</p>	<p>Міжетнічні і міжконфесійні конфлікти.</p>	<p>національних меншин?</p>
<p>1 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b></p> <p><i>визначає</i> показники безробіття;</p> <p><i>показує на карті і називає</i> області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів;</p> <p><i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн та України;</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни.</p>	<p><b>Тема 4. Трудові ресурси</b></p> <p>Працездатне населення: кількісні і якісні показники.</p> <p>Грамотність, освіченість населення.</p> <p>Безробіття.</p>	<p><b>Дослідження:</b></p> <p>Обговорення наслідків та методів попередження безробіття в Україні (за статистичними даними).</p> <p>Просторові відмінності кількості трудових ресурсів в Україні.</p> <p><b>Проектна діяльність:</b></p> <p>Характеристика структури зайнятості населення України порівняно з окремими країнами Європи.</p> <p><b>Практичні роботи:</b></p> <p>Порівняльна характеристика трудових ресурсів України й однієї з країн Європи.</p> <p><b>Розв'язування задач:</b></p> <p>Визначення частки зайнятих і безробітних.</p>

**РОЗДІЛ II. НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА ЕКОНОМІКА**

<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>використовує</i> карту як джерело інформації; логічно структурує власне повідомлення; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх;  <i>бере</i> участь у прийнятті спільних рішень; <i>пояснює</i> демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України; <i>визначає</i> показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків у структурі населення країни (регіону);  <i>показує на карті і називає</i> країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; <i>знаходить</i> інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей;  <i>аналізує</i> статево-вікові піраміди України та країн світу (на вибір);</p>	<p><b>Тема 1. Економіка</b>                  Види економічної діяльності та сектори.                  Національна економіка.                  Чинники спеціалізації країн.                  Міжнародний поділ праці.                  Глобалізація і формування світового господарства.                  Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку. Індекс людського розвитку.                  Картографічні та статистичні методи дослідження глобальної, регіональної та національної економіки.</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>                  Що таке КВЕД і як з ним працювати?                  Рейтинги країн за обсягом ВВП та ШР: джерела інформації, причини розбіжностей.  <b>Практичні роботи:</b>                  Групування країн за показниками обсягів виробництва товарів і послуг, структурою виробництва і зайнятості населення.  <b>Користування моделями:</b>                  Характеристика країни за секторальною структурою її економіки.</p>
<p>2 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>показує на карті:</i>                  країни-лідери за обсягом виробництва зерна, олійних, волокнистих, цукристих культур, м'яса, молока, вовни;                  основні райони вирощування пшениці, кукурудзи, соняшнику, ріпаку, сої, пукрових буряків в Україні;                  приклади центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні;  <i>виявляє</i> самостійно/ за допомогою вчителя: взаємозв'язок між рівнем економічного</p>	<p><b>Тема 2. Просторова організація первинного економіки</b>  <b>Просторова виробництв сектора</b>  <b>1. Сільське господарство як вид економічної діяльності: чинники розвитку й розміщення, зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники зернових, технічних культур. Розміщення в Україні виробництва</b></p>	<p><b>Дослідження:</b>                  Як і чому змінювалися упродовж десятиліть обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в Україні?                  Що впливає на спрямування інвестицій транснаціональної корпорації у розроблення родовищ палива/руд у країнах світу?                  Які країни розробляють родовища мінеральних ресурсів у Світовому океані, в екстремальних кліматичних</p>

<p>розвитку країни та продуктивністю агровиробництва; вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвиток і розміщення видобувних виробництв; <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя картосхеми зональної спеціалізації сільського господарства на основі політичної карти світу; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про: взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування спеціалізації рослинництва й тваринництва; вибір родовищ мінеральних ресурсів для розроблення; роль виробництв первинного сектора в економіці країни; <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p>зернових і технічних культур, картоплі, овочів, фруктів і ягід, продукції тваринництва. Місце України на світових ринках продовольства.</p> <p><b>2. Добувна промисловість.</b> Чинники розміщення виробництв, найбільші у світі і в Україні: басейни/райони видобування нафти й природного газу, вугілля, руд чорних і кольорових металів. Сучасні тенденції просторової організації виробництв первинного сектора економіки.</p>	<p>умовах? <b>Моделювання:</b> Розроблення структури агровиробництва у межах природних зон світу. <b>Користування моделями:</b> Визначення складу груп країн-лідерів за обсягом виробництва видів сільськогосподарської продукції за картосхемою зональної спеціалізації сільського господарства світу. <b>Робота з інформацією:</b> Аналіз тематичних карт і статистичної інформації щодо виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах України. Визначення за статистичною інформацією і картами змін у географії вирощування сільськогосподарських культур в Україні під впливом глобального потепління. Інтерпретація статистичних даних для визначення місця України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини. Аналіз статистичної інформації щодо зміни складу груп країн лідерів з видобування нафти й природного газу. <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Які напрямки аграрного виробництва в Україні доцільно визначити як пріоритетні?</p>
--	---	---



			<p><b>Проектна діяльність:</b> Оптимізування структури посівних площ у своїй місцевості/територіальній громаді.</p> <p><b>Практичні роботи:</b> Визначення основних зернових і технічних культур, що їх вирощують у помірному й тропічному кліматичних поясах, та обґрунтування встановлених відмінностей</p>
5 год	<p><b>Учень/учениця</b> аналізує зміст понять «паливно-енергетичний баланс», «металургійний комбінат», «спеціалізація», «кооперування», «комбінування», «транснаціоналізація», «промисловий центр» «промисловий район», «кластер»; показує на карті країни-лідери за обсягом виробництва електроенергії, сталі, алюмінію, міді, полімерів, мінеральних добрив, автомобілів, авіакосмічної техніки, електронної продукції, текстилю, одягу, цукру, олії, вершкового масла, прикладити центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні; виявляє самостійно/ за допомогою вчителя - взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни та обсягом і структурою виробництва металів, полімерів, ліків, машин і устаткування; - вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвитку виробництв вторинного сектора економіки; створює в групі, з допомогою вчителя</p>	<p><b>Тема 3. Просторова організація виробництв вторинного сектора економіки</b></p> <p><b>1.. . Електроенергетика</b> Типи електростанцій, основні чинники їх розташування. Найбільші країни-виробники електроенергії в світі.</p> <p><b>2. Металургійне виробництво.</b> Роль металургії в економіці, технології, чинники розташування підприємств. Місце України серед найбільших країн- виробників чорних і кольорових металів.</p> <p><b>3. Хімічне виробництво</b> Значення хімічних виробництв, чинники розміщення. Місце України серед основних країн-виробників мінеральних добрив, полімерів, ліків.</p> <p><b>4. Виробництво машин та</b></p>	<p><b>Дослідження:</b> Переваги використання вторинної сировини для виробництва металів. Місце України на світових ринках кольорових металів. Україна поміж космічних держав світу. Де пошитий одяг, який купує моя сім'я?</p> <p><b>Моделювання:</b> Створення картосхем «Автомобілебудування в Україні: центри, кластери»; «Швейні фабрики на карті України». Робота з інформацією: Аналіз діаграм «Структура виробництва електроенергії в країнах світу» Порівняння площі ріллі й обсягу виробництва мінеральних добрив у країнах світу. Аналіз динаміки показників виробництва й експорту насіння олійних культур та олій в Україні. Робота у групі для розв'язання проблем: Транснаціональні корпорації в Україні: позитивні й негативні економічні,</p>

	<p>картосхеми сучасних форм просторової організації виробництв вторинного сектора економіки;  <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країнах та місця розташування підприємств вторинного сектора економіки;  <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв.</p>	<p><b>устаткування</b>  Роль машинобудування, різноманітність підприємств, чинники розміщення.  Місце України серед країн-виробників авіакосмічної техніки, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, робототехніки, комп'ютерів, смартфонів.</p> <p><b>5. Виробництво тканин, одягу, взуття. Виробництво харчових продуктів.</b></p> <p>.Основні країни-виробники тканин, одягу й взуття, сучасні тенденції на глобальних ринках. Розвиток і розташування підприємств з виробництва тканин, одягу і взуття в Україні. Народні промисли в Україні.  Вплив глобалізації та національних традицій на розташування підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв в Україні і світі.</p>	<p>соціальні, екологічні наслідки.  Розташування фармацевтичного виробництва в Україні: велике, середнє чи мале місто/селище? Дискусії:  Металургійний комбінат чи міні-завод з виробництва металу?  Малий бізнес у виробництві харчових продуктів: переваги й ризики.  Проектна діяльність:  Локації ВЕС і СЕС на кліматичній карті України.  Кооперування підприємців у своїй громаді.  Практичні роботи:  Позначення на контурній карті найбільших центрів виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, всільськогосподарської техніки, електротехнічної та електронної продукції в Україні.  Користування моделями:  Ідентифікування форм просторової організації виробництва машинобудівної продукції (райони, кластери, центри тощо) в Україні, своїй місцевості.  <b>Екскурсії:</b>  Промислове підприємство у своєму місті/селищі/селі.</p>
<p><b>3 год</b></p>	<p><i>аналізує зміст понять</i> «світове місто», «фінансовий центр», «офшор», «аутсорсинг»; <i>показує на карті:</i>  світові міста – найбільші міжнародні фінансові центри (Лондон, Нью-Йорк,</p>	<p><b>Тема 4. Просторова організація виробництв третинного сектора економіки</b></p> <p><b>1. Транспорт та торгівля</b></p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>  Аналіз карт транспорту світу й України.  Аналіз рейтингів «Найбільші банки світу»,  «Найбільші товарні й фондові біржі</p>

<p>Сінгапур, Сянган (Гонконг), Токіо, Шанхай, Мумбаї, Франкфурт-на-Майні тощо); приклади країн-офшорів, країн-лідерів на ринку програмного забезпечення, технополісів і технопарків у країнах світу та в Україні;</p> <p><i>виявляє</i> самостійно/ за допомогою вчителя взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни і рівнем розвитку економіки і обсягом фінансових послуг у країні;</p> <p><i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя навчальні моделі «технополіс», «ІТ-кластер», «туристичний кластер»; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країні та місця розташування транспортних хабів, торговельних центрів, туристичних та ІТ-кластерів, технопарків і технополісів;</p> <p><i>характеризує</i> з допомогою вчителя просторову організацію транспорту, туризму, комп'ютерного програмування, науки, фінансових послуг як видів економічної діяльності у світі й в Україні.</p>	<p>Види транспорту, чинники їх розвитку. Особливості транспортної системи України.</p> <p>Форми торгівлі. Сучасні тенденції розвитку торгівлі в Україні.</p> <p><b>2. Туризм</b></p> <p>Види туризму, чинники й особливості розвитку в регіонах, країнах. Туристичні райони і кластери в Україні.</p> <p><b>3. Наука. Фінансові послуги.</b></p> <p>Комп'ютерне програмування.</p> <p>Види фінансових послуг, світові фінансові центри, країни-інвестори, країни-офшори.</p> <p>Україна на світовому ринку фінансових послуг. Особливості розташування фінансових установ в Україні.</p> <p>Комп'ютерне програмування як вид економічної діяльності. Україна на світовому ринку фінансових та комп'ютерних послуг.</p>	<p>світу», «Найбільші за площею виставкові центри»;</p> <p><b>Дослідження:</b></p> <p>Де в Україні функціонують технопарки? Чому в Україні пришвидшено розвивається ІТ- аутсорсинг?</p> <p><b>Моделювання:</b></p> <p>Створення просторової моделі (плану, схеми) транспортного хабу, технополісу, ІТ-кластеру, туристичного кластеру;</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b></p> <p>Як оптимізувати роботу транспорту у своїй громаді?</p> <p>Як поліпшити профіль (спеціалізацію), розміри, розташування закладів торгівлі у своїй місцевості?</p> <p><b>Проектна діяльність:</b></p> <p>Розроблення проекту туристичного кластера свого населеного пункту, територіальної громади.</p> <p><b>Практичні роботи:</b></p> <p>Позначення на контурній карті трансконтинентальних магістралей, транспортних хабів/найбільших за вантажообігом морських і авіа- портів. Аналіз статистичної інформації щодо міждержавних потоків туристів і доходів від туризму.</p> <p><b>Екскурсії:</b></p> <p>Віртуальна екскурсія в один з туристичних районів/кластерів.</p>
--	--	---

			<p><b>Дискусії:</b> Переваги й недоліки транзитності транспортної системи України. Технопарк у своїй місцевості: можливості, профіль, проблеми.</p> <p><b>Користування моделями:</b> Ідентифікування форми просторової організації прикладних наукових досліджень в Україні, своїй місцевості (технополіс, технопарк, інноваційний парк, інкубатор, університетське містечко тощо).</p>
--	--	--	---

**10 клас**  
**«Географія: регіони та країни»**  
**(17 годин)**

**Розділ I. Географічна карта та робота з нею**

Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<b>Вступ</b>			
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>створює</i> з допомогою вчителя навчальну картографічну модель регіонального поділу світу;  <i>використовує</i> з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування поділу регіону на субрегіони на прикладі Європи;  <i>розпізнає</i> з допомогою вчителя місце України на карті субрегіонів та геополітичній карті світу.</p>	Регіони і субрегіони світу (за класифікацією ООН).	<p><b>Робота з інформацією:</b>  Політична карта світу: регіони і субрегіони світу за класифікацією ООН.  <b>Практична робота:</b>  Позначення на контурній карті регіонів і субрегіонів світу.  <b>Користування моделями:</b>  Аналіз геополітичної карти світу, оцінка місця України на ній.</p>
<b>Регіони світу</b>			
3 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя навчальну модель «економічна карта-мозаїка Америки»;  <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для оцінювання впливу постіндустріального (інформаційного) суспільства на якість життя людини;  <i>характеризує</i> з допомогою вчителя національну економіку США.</p>	<p><b>Тема 1. Америка</b>  <b>Політична карта регіону.</b> Особливості структури національних економік Північної і Латинської Америки.   <b>США – лідер світової економіки.</b>  Природні умови і ресурси. Населення. Господарство  <b>Бразилія.</b>  Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>  Аналіз текстової, числової інформації: основні експортні товари/послуги країн Америки.  Аналіз статистичної інформації: зміна частки США у валовому продукті світу в ХХІ ст.  <b>Практичні роботи:</b>  Групування країн Америки за ІЛР.  Порівняння секторальної структури національних економік країн Америки.</p>

			<p><b>Дослідження:</b>          Як функціонує ТНК (на прикладі однієї з американських корпорацій)?          Наука у США як пріоритетний вид економічної діяльності та чинник розвитку країни.          Досвід реалізації урядом США політики збалансованого (сталого) розвитку.</p> <p><b>Моделювання:</b>          Створення навчальної моделі «економічна карта-мозаїка Америки».</p> <p><b>Експерсії:</b>          Віртуальна (використання картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів) експерсія одним з великих міст/ малих міст/ технопарків США.          Віртуальна експерсія національними парками США.</p>
3 год	<p><b>Учень/учениця:</b>          створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження;          бере активну участь у комунікації в процесі розроблення проєкту створення спільного підприємства;          презентує результати досліджень;          використовує уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування конкурентних переваг азійських країн на світових ринках товарів і послуг;          характеризує з допомогою вчителя національні економіки Японії, Китаю, Індії, Республіки Корея.</p>	<p><b>Тема 3. Азія</b></p> <p>Особливості соціально- економічного розвитку субрегіонів і країн Азії.</p> <p><b>Республіка Корея</b>          Природні умови і ресурси. Населення. Господарство.</p> <p><b>Китай</b>          Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p><b>Робота з інформацією:</b>          Визначення за даними Державної служби статистики України провідних країн Азії в експорті й імпорті товарів і послуг, надходженні прямих іноземних інвестицій.</p> <p><b>Дослідження:</b>          Як конкурують в Україні виробники автомобілів/смартфонів/комп'ютерної техніки з Японії, Китаю і США?          Трудові ресурси Індії: контрасти якості, продуктивності.</p> <p><b>Практичні роботи:</b>          Визначення за економічними картами</p>

			<p>пкільного атласу видів економічної діяльності, які сконцентровано в Західній, Північній, Східній Азії.</p> <p><b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Теплова енергетика країн Азії: вплив на глобальне потепління.</p> <p><b>Проектна діяльність (за вибором):</b> Японія - економіка знань і традицій. Китай – друга економіка світу. Індія – країна великих можливостей і контрастів. Республіка Корея – шлях розвинутої країни. Створюємо спільне українсько-китайське/ українсько-японське/ українсько-індійське/ українсько-корейське (на вибір) підприємство (вид діяльності, продукція, переваги розташування в Україні, у своєму регіоні).</p> <p><b>Користування моделями:</b> Модель південнокорейського економічного дива: досвід для України.</p> <p><b>Розв'язування задач:</b> Визначення вартості перельоту з України до Японії через авіахаби країн Азії з використанням онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів..</p>
2 год	<p><b>Учень/учениця:</b> створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя моделей структури економіки однієї з найменш розвинених країн і однієї з країни, що демонструє високі темпи суспільного розвитку (схеми, картосхеми);</p>	<p><b>Тема 4. Африка</b></p> <p>Різномірність, багатокладність, моноспеціалізація національних економік.</p> <p><b>Єгипет</b> Природні умови і ресурси. Населення.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Неоднорідна Африка: пояси розвитку і зони відчаю. Чому зростання економіки мало впливає на доходи населення в країнах Африки?</p> <p><b>Робота з інформацією:</b></p>

	<p><i>бере активну участь у комунікації в процесі пошуку способів вирішення демографічної, продовольчої проблем у країнах Африки; презентує приклади власного досвіду придбання, споживання/використання товарів, послуг з країн Африки; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування причин і наслідків моноспеціалізації, багатоукладності країн Африки; характеризує з допомогою вчителя населення й економіку країни, що розвивається; презентує, обговорює можливості для розвитку українського бізнесу в країнах Африки, оцінює конкурентні переваги.</i></p>	<p>Господарство</p>	<p>Аналіз інформації про ВВП і ВВП на 1 особу в країнах Африки. Африка – регіон протистояння економічних інтересів країн Азії Європи, Америки (Китаю, Індії, Туреччини, Росії, Євросоюзу, США та ін.) <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Як подолати демографічну й продовольчу проблем в країнах Африки? <b>Проектна діяльність:</b> Ангола: багата країна, бідний народ Українська присутність в Африці – спосіб реалізації потенціалу України, підвищення її конкурентоспроможності. <b>Практичні роботи:</b> Групування країн Африки за моноспеціалізацією виробництва первинного сектора економіки.</p>
<p>3 год</p>	<p><b>Учень/учениця:</b> <i>створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя модель просторової організації виду економічної діяльності в Україні (картосхему); бере активну участь у комунікації в процесі вирішення проблеми призупинення трудової міграції з України в країни Європи; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки в Україні, участі в інтеграційних процесах;</i></p>	<p><b>Тема 5. Європа</b> Типи країн. Сучасні тенденції суспільного розвитку економічно розвинених країн. <b>Німеччина</b> Природні умови і ресурси. Населення. Господарство. <b>Польща</b> Природні умови і ресурси. Населення. Господарство.</p>	<p><b>Дослідження:</b> Як живе пересічний європеець (якість життя, цінності)? Як змінилася Польща після вступу до ЄС? <b>Робота з інформацією:</b> Аналіз статистичних даних щодо структури та географії експорту товарів і послуг з України. <b>Робота у групі для розв'язання проблем:</b> Як призупинити трудову міграцію з України? <b>Проектна діяльність:</b> Німеччина – економічний «двигун» Європейського Союзу.</p>



	<p>характеризує з допомогою вчителя тенденції суспільного розвитку Європи, населення й господарство Німеччини, Польщі, України, використовуючи відповідну наукову термінологію;  прогнозує перспективи розширення економічних зв'язків України з країнами Європи в рамках набуття членства в Європейському Союзі.</p>		<p>Польща: самобутність країни в європейській сім'ї.  Пріоритетні напрями розвитку підприємництва (напрями розвитку економіки) в Україні.  Як сформувати в Україні «економіку знань»?  <b>Практичні роботи:</b>  Позначення на контурній карті країн ЄС. Складання й аналіз картосхеми одного з видів економічної діяльності в Україні («ІТ- кластери», «Туристичні кластери», «Центри фармацевтичного виробництва» тощо)  <b>Екскурсії:</b>  Віртуальна/реальна екскурсія на одне з підприємств в Україні з інноваційними технологіями виробництва.</p>
<p>1 год</p>	<p>називає чинники міжнародної спеціалізації країни;  показує на карті:  райони видобутку корисних копалин на території Австралії (кам'яного вугілля, залізних, алюмінієвих, мідних руд, золота);  найбільші промислові осередки Австралії (Південно-Східний, Південно-Західний);  найбільші морські порти (Мельбурн, Сідней, Перт, Брісбен);  світові міста в Австралії (Сідней, Мельбурн).  аналізує динаміку природного та механічного руху населення країни;  проектують вплив демографічних та міграційних процесів на працересурсний поте-</p>	<p><b>Тема 6. Австралія й Океанія</b>  Особливості соціально економічного розвитку регіону.  Австралія - регіональний лідер.  Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p><b>Дослідження</b>  1. Національні парки Австралії як об'єкти міжнародного туризму.  2. Розвиток Західної Австралії у контексті зростання глобального попиту на природні ресурси.  Канберра – політико-адміністративний центр країни.  3. Нова Зеландія – високорозвинена країна зі сприятливими умовами для ведення бізнесу.  4. Країни Океанії – регіон екзотичного туризму.</p>

	<p>нціал країни;  дає оцінку забезпеченості мінеральними ресурсами країни;  складає комплексну економіко-географічну характеристику Австралії; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення та розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни;  <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>пояснює</i> особливості зональної спеціалізації сільського господарства та розміщення основних осередків добувної та обробної промисловості в країні;  <i>характеризує</i> структуру експорту та імпорту товарів та послуг країни;  <i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту сировини та імпорту капіталу й технологій;  <i>висловлює</i> власні судження щодо перспектив економічного розвитку країн.</p>		
1 год	<p><i>називає</i> глобальні проблеми людства; <i>характеризує</i> поширення глобальних проблем та їх прояв на території України; <i>складники</i> та основні положення концепції сталого розвитку;  <i>аналізує</i> сутність, причини виникнення, особливості розвитку сучасних глобальних проблем;  <i>оцінює</i> наслідки прояву глобальних проблем для окремих регіонів і країн світу.</p>	<p>Глобальні проблеми людства  Поняття про глобальні проблеми людства, причини їх виникнення.  Сталий розвиток – стратегія людства на ХХІ століття.</p>	<p><i>Робота у групі для розв'язання проблем:</i>  Дискутує щодо шляхів розв'язання глобальних проблем людства та їх прояву у своїй місцевості.  <i>Пропонує і обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем у своєму регіоні.</p>

	роль світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні; <i>обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем.		
<b>Розділ II. Географічна карта та робота з нею</b>			
1 год	<i>називає</i> джерела географічної інформації, елементи карти; пояснює відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями; <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначенням; характеризує методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт; <i>визначає</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати за навчальними картами; вміє користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці; <i>оцінює</i> значення джерел географічної інформації для життєдіяльності людини.	<b>Тема 1. Географічна карта</b> 1. Елементи карти, картографічні проекції та види спотворень на географічних картах. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Класифікація карт. Геоінформаційні та сучасні навігаційні системи.	<i>Використовує</i> сучасні навігаційні системи для власної безпеки та безпеки інших.  <i>Отримує</i> та аналізує інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів з широкого кола джерел географічної інформації
2 год		<b>Тема 2. Топографічні карти</b> 1. Читання та практичне використання топографічних карт. Плани міст, схеми руху транспорту. 2. Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних і прямокутних координат, висот точок за топографічною картою.	<i>Аналізує</i> зміст топографічних карт. <i>Читає</i> інформацію з топографічних карт. Робота у групі для розв'язання проблем: Системи координат. Як ними користуватися? Як прив'язати фрагмент топографічної карти до карти України? Проектна діяльність: Топографічна карта у моєму житті (навігація). Практичні роботи: Визначення координат вибраних точок на карті України.

**II клас**  
**«Географічний простір Землі»**  
**(17 год)**

Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<b>Розділ I. Загальні закономірності географічної оболонки Землі</b>			
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  <i>називає</i> види рухів Землі, параметри та наслідки осьового й орбітального рухів планети;  <i>розпізнає</i> на схемах руху Землі точки сонцестоянь і рівнодення;  <i>знає</i> межі поясів освітленості, види часу;  <i>установлює</i> послідовність зміни пір року у Північній та Південній півкулі, причини зміни пір року;  <i>використовує</i> знання про силу Коріоліса для пояснення причин формування пасатів, циклонів та антициклонів, течій;  <i>розв'язує задачі</i> на визначення місцевого і поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного;  <i>оцінює</i> пізнавальну та конструктивну роль знань про рухи Землі</p>	<p><b>Тема 1. Рухи Землі та їх географічні наслідки і параметри</b></p> <p>Форма та розміри Землі. Геоїд.  Осьовий (добовий) рух Землі та його наслідки. Добова ритміка в географічній оболонці.  Основні види часу. Визначення місцевого та поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного. Пояси освітленості на Землі. Сила Коріоліса. Змінюваність висоти Сонця над горизонтом та тривалості світлового дня.  Орбітальний рух Землі: основні характеристики, географічні наслідки.  Причини зміни пір року. Зміна пір року у Північній та Південній півкулях.</p>	<p><b>Дослідження:</b></p> <p>1. Моделювання природних явищ на Землі у дні рівнодень та сонцестоянь.  Прояви сили Коріоліса на річках своєї місцевості</p>

1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  пояснює зміст поняття «антропосфера»;  наводить приклади прояву основних закономірностей географічної оболонки;  розрізняє складові географічної оболонки;  характеризує сучасний етап розвитку географічної оболонки;  розуміє значення географічних знань для збереження навколишнього середовища</p>	<p><b>Тема 2. Географічна оболонка Землі</b></p> <p>Склад, межі та будова географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки.  Сучасний етап розвитку географічної оболонки. Антропосфера.</p>	
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  називає складові літосфери, структурні елементи літосферних плит;  пояснює поняття «геологічне середовище людства», механізми руху літосферних плит, виникнення землетрусів, вулканів, зсувів, формування рельєфу;  формулює закономірності поширення форм рельєфу, мінеральних ресурсів;  визначає тектонічні структури за формами рельєфу і основними видами корисних копалин (на основі тематичних і комплексних карт);  обґрунтовує розташування основних форм рельєфу на материках, в океанах, на території України;  порівнює тектонічну будову, рельєф, корисні копалини материків, їх частин;  характеризує процеси в надрах і на поверхні Землі, їхні наслідки;  використовує тектонічну карту для визначення ступеня загрози сейсмічних явищ на материках і території України;  моделює комплекс заходів для протидії</p>	<p><b>Тема 3. Геологічне середовище людства</b></p> <p>Ресурсні властивості літосфери. Мінеральні ресурси як чинник розташування видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв. Забезпеченість мінеральними ресурсами. Вплив людини на літосферу. Глобальна ресурсна проблема людства.</p>	<p><b>Практичні роботи:</b>  Встановлення за тематичними картами материків та України зв'язку між тектонічними структурами, рельєфом, мінеральними ресурсами і густотою населення, розташуванням видобувних, матеріало-, паливомістких виробництв.</p> <p><b>Дослідження:</b>  Причини заселення схилів вулканів.  Сучасні вимоги до будівництва у районах з високою сейсмічністю</p>

	<p>появі й розвитку зсуву, осипища; встановлює за тематичними картами зв'язок між тектонічними структурами, рельєфом, корисними копалинами і густотою населення, розташуванням видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв; розв'язує задачі на визначення показника забезпеченості країни окремими видами мінеральних ресурсів; визначає рівень безпеки проживання в районах з різною інтенсивністю вулканічних, сейсмічних, гравітаційних явищ; робить висновки про вплив геологічних процесів і рельєфу на розміщення населення, господарську діяльність; оцінює наслідки загострення ресурсної проблеми на планеті</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b> називає складники атмосфери, кліматотвірні чинники й типи клімату; наводить приклади взаємодії атмосфери з літосферою, гідросферою, біосферою; читає синоптичні та кліматичні карти, графіки зміни (добової, місячної, річної) температури повітря, діаграми хмарності та розподілу опадів, рози вітрів; розрізняє погоду під час проходження циклону, антициклону, холодного і теплого атмосферних фронтів; пояснює механізм утворення глобальних і місцевих систем потоків у тропосфері; визначає типи клімату за кліматограмами; встановлює сукупність чинників, що формують клімат певної місцевості;</p>	<p><b>Тема 4. Атмосфера та системи Землі</b> Ресурсний потенціал атмосфери. Енергетичні кліматичні ресурси як чинник розвитку відновлюваної енергетики. Агрокліматичні ресурси та їх вплив на спеціалізацію сільського господарства. Кліматичні зміни на планеті.</p>	<p><b>Практичні роботи:</b> Визначення середніх температур та амплітуди їх коливань за добу, місяць, рік. Аналіз рози вітрів. <b>Дослідження:</b> Ресурсний потенціал атмосфери своєї місцевості та приклади його використання. Система протидії засухам у своїй місцевості</p>

	<p>характеризує типи клімату;  порівнює клімат окремих регіонів на материках і території України;  обґрунтовує вплив агрокліматичних ресурсів на спеціалізацію рослинництва;  оцінює ресурсні властивості атмосфери, рівень безпеки проживання в районах поширення атмосферних стихійних явищ;  усвідомлює загрози кліматичних змін і забруднення атмосфери;  пропонує способи розв'язування проблеми глобального потепління</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b>  називає складові Світового океану, найбільші гідрографічні об'єкти материків, України;  формулює залежність між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом, кліматом і водами суходолу;  знає формулу обрахунку показника забезпеченості водними ресурсами;  розпізнає на контурних картах різного масштабу частини Світового океану, найбільші річки, озера;  класифікує річки, озера, болота, льодовики за різними критеріями;  складає характеристику вод певного регіону (країни) та України;  порівнює водозабезпеченість окремих регіонів світу, України;  аналізує систему течій у Світовому океані, густоту і конфігурацію річкової мережі території, режим річок;  установлює взаємозв'язок між</p>	<p><b>Тема 5. Гідросфера та системи Землі</b></p> <p>Ресурсний потенціал Світового океану та вплив людства на стан океанічних вод, запаси мінеральних, біологічних ресурсів.</p> <p>Взаємозв'язок геологічної будови, рельєфу і річкової мережі території. Вплив геологічних процесів на формування озер, пластів підземних вод. Взаємозв'язок клімату і вод суходолу.</p> <p>Прісна вода як ресурс і чинник розміщення населення та виробництва. Водозабезпеченість регіонів і країн світу. Чинники дефіциту води. Сучасні системи очищення води. Опріснення морської води</p>	<p><b>Практична робота:</b>  Складання та аналіз схеми системи течій у Світовому океані; порівняння впливу холодної та теплої океанічних течій на клімат одного з материків.</p> <p><b>Дослідження:</b>  Система протидії паводкам, повеням, селям і лавинам в окремих районах України.</p> <p>Карстовий рельєф як приклад взаємодії геосфер.</p> <p>Прозорість води у річці (озері, ставку): від чого залежить і чому змінюється?</p>

	<p>літосферою, атмосферою, гідросферою на прикладі окремих ландшафтів своєї місцевості;</p> <p><i>використовує</i> фізичні й топографічні карти для характеристики гідрографічних об'єктів;</p> <p><i>застосовує</i> гідрографічні поняття для опису (характеристики) водних об'єктів;</p> <p><i>розв'язує</i> задачі на визначення показника водозабезпеченості території;</p> <p><i>оцінює</i> ресурси Світового океану та прісних вод на суходолі, вплив запасів водних ресурсів на розташування водомістких виробництв;</p> <p><i>усвідомлює</i> загрози забруднення вод Світового океану і суходолу, вплив якості води на здоров'я людей;</p> <p><i>пропонує</i> способи розв'язання проблеми забруднення річок і водойм своєї місцевості</p>		
1 год	<p><b>Учень/учениця:</b></p> <p><i>називає</i> складові біосфери, типи ґрунтів, ґрунтовірні чинники;</p> <p><i>наводить приклади</i> взаємодії біосфери з літосферою, атмосферою, гідросферою;</p> <p><i>читає</i> карти природних зон, ґрунтів;</p> <p><i>розрізняє</i> типи ґрунтів за основними характеристиками;</p> <p><i>визначає</i> природні зони за основними типами ґрунтів, типовими рослинами і тваринами;</p> <p><i>встановлює</i> сукупність чинників, що формують ґрунти, рослинність і</p>	<p><b>Тема 6. Біосфера та системи Землі</b></p> <p>Закономірності поширення живих організмів на суходолі і в океанах.</p> <p>Біологічні ресурси.</p> <p>Вплив ґрунтів на спеціалізацію господарства регіону, країни.</p>	<p><b>Дослідження</b></p> <p>Деградовані ґрунти: причини і перспективи використання.</p> <p>Чинники порушення широтної зональності на території України</p>



	<p>тваринний світ певної місцевості;  <i>характеризує</i> типи ґрунтів, природні зони;  <i>обґрунтовує</i> вплив ґрунтів на спеціалізацію рослинництва;  <i>оцінює</i> ресурсні властивості біосфери;  <i>визначає</i> рівень безпеки проживання в районах поширення отруйних рослин, окремих видів хижих та отруйних тварин;  <i>усвідомлює</i> загрози зменшення біорізноманіття, виснаження, забруднення ґрунтів.  <i>пропонує</i> способи збереження родючості ґрунтів, видового складу рослинності і тваринного світу</p>		
<b>Розділ II. Загальні суспільно-географічні закономірності світу</b>			
1 год	<p><i>формулює</i> визначення понять «географічний простір», «світосистема»;  <i>називає</i> підсистеми світосистеми;  <i>складає</i> схему світосистеми;  <i>характеризує</i> географічний простір;  <i>обґрунтовує</i> роль географічного простору у світосистемі;  <i>усвідомлює</i> глобальну єдність у системі «суспільство – природа»</p>	<p><b>Тема 1. Географічний простір</b></p> <p>Функціонально-компонентний склад світосистеми: демографо-екологічна, економічна, інформаційно-технологічна, соціально-культурна, політична підсистеми.</p> <p>Географічний простір, його системоутворювальна роль та характеристики</p>	

<p>2 год</p>	<p><i>формулює</i> поняття «демографічний перехід», «демографічне старіння»;  <i>знає</i> фази демографічного переходу;  <i>пояснює</i> причини демографічних явищ просторові відмінності показників природного й механічного руху, вплив конфесійної, етнічної, соціальної структури населення на процеси відтворення і міграції;  <i>наводить приклади</i> країн з різними типами відтворення населення;  <i>розпізнає</i> за статеві-віковими пірамідами країни різних типів відтворення населення;  <i>характеризує</i> фази демографічного переходу;  <i>читає</i> карти населення;  <i>обчислює</i> демографічні показники; <i>аналізує</i> текстові, картографічні і статистичні матеріали з метою порівняння процесів відтворення населення;  <i>установлює</i> просторові відмінності демографічних процесів за картами;  <i>обґрунтовує</i> особливості перебігу демографічних процесів у країнах з різним рівнем економічного розвитку;  <i>прогнозує</i> зміни чисельності населення, статевої та вікової структури на основі аналізу статево-вікових пірамід;  <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок демографічних процесів та рівня соціально-економічного розвитку країни;  <i>висловлює судження</i> щодо ефективності економічних, адміністративно-правових та виховних заходів демографічної політики;  <i>робить висновки</i> про важливість</p>	<p><b>Тема 2. Демографічні процеси у світосистемі</b></p> <p>Динаміка чисельності населення світу. Природні, соціальні, економічні й екологічні чинники та просторові особливості природного руху населення у світі</p> <p>Статеві-вікова, шлюбно-сімейна структура населення. Демографічне старіння населення.</p> <p>Особливості демографічної політики у країнах з різним типом відтворення.</p> <p>Міграції, їх показники, чинники та вплив на відтворення населення і його перерозподіл у світі. Просторові тенденції міграційних процесів.</p> <p>Демографічні чинники розвитку економіки та спеціалізації країн. Демографічні прогнози.</p> <p>Система розселення. Міські агломерації, урбанізація, субурбанізація і джентрифікація.</p>	<p><b>Практичні роботи:</b></p> <p>Обчислення показників народжуваності, смертності, природного та механічного приросту населення України за статистичними даними.</p> <p><b>Дослідження:</b></p> <p>Уплив старіння населення на місце країни в міжнародному поділі праці.</p> <p>Працемістки виробництва густозаселених регіонів світу.</p> <p>Екологічні та соціальні проблеми густозаселених регіонів України.</p>
--------------	---	---	---

	демографічних прогнозів		
3 год	<p><i>формулює</i> поняття «глобальна економіка», «глобальні ланцюги доданої вартості»; <i>називає складові</i> міжнародної науково-технологічної сфери, системи виробництва, міжнародної валютно-фінансова системи, сучасних транспортно-логістичних систем, форми світового ринку; <i>наводить приклади</i> міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва; <i>розрізняє</i> національні та інтернаціональні форми виробництва; <i>характеризує</i> особливості глобальних ланцюгів доданої вартості в металургії, автомобілебудуванні, електронних виробництвах, фармацевтиці, легкій промисловості; <i>порівнює</i> економічні вигоди форм участі країни у міжнародній кооперації, ланцюгах доданої вартості; <i>установлює</i> домінуючі чинники розвитку і розміщення виробництв у країнах і регіонах; <i>визначає</i> роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки; <i>уміє</i> знаходити інформацію про сучасний стан окремих виробництв і ринків;</p>	<p><b>Тема 3. Глобальна економіка</b></p> <p>Поняття «глобальна економіка». Світовий ринок технологій, патентів і ліцензій, інформаційно-технологічних послуг.</p> <p>Географічність міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва. Роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки. Глобальні ланцюги доданої вартості.</p> <p>Світовий ринок інвестицій і фінансів.</p>	<p><b>Практичні роботи:</b></p> <p>Позначення на контурній карті (знаками руху) глобальних ланцюгів доданої вартості «видобування алюмінієвої сировини – виробництво глинозему – виробництво первинного алюмінію – споживання алюмінію».</p> <p><b>Дослідження</b></p> <p>Світовий ринок патентів: лідери й аутсайтери.</p> <p>Роль транснаціональних компаній у розвитку машинобудівних та хімічних виробництв в Україні</p>

	<p><i>аналізує</i> текстові, картографічні й статистичні матеріали з метою визначення особливостей і закономірностей просторової організації складників світової економіки та місця в ній національних економік і транснаціональних компаній;  <i>розробляє</i> просторові моделі світового господарства;  <i>оцінює</i> перспективи включення національних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості;  <i>висловлює судження</i> щодо процесу формування інформаційного суспільства;  <i>робить висновки</i> щодо змін світових ринків у період глобалізації</p>		
<p><b>1 год</b></p>	<p><i>формулює</i> поняття «територіально політична система»;  <i>наводить приклади</i> застосування різновидів «сили» (економічної, мілітарної, «м'якої») в геополітичних протистояннях;  <i>розрізняє</i> зовнішню і внутрішню політику, різновиди «сили», територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів;  <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок і політичні взаємодії територій і географічних місць в геопросторі</p>	<p><b>Тема 4. Політична географія та геополітика</b>          Географічні складники політичної географії: географічний простір, території, географічні місця.           Територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів.          Геополітика, її складові Зовнішня та внутрішня геополітика. Геополітика «сили». Різновиди «сили».          Взаємозв'язок між національними та геополітичними інтересами держави.</p>	
<p><b>Розділ III. Суспільна географія України</b></p>			

<p>1 год</p>	<p>називає і показує на карті країни-сусіди України;  характеризує політико-географічне положення України на глобальному, регіональному, локальному рівнях;  вирізняє спільні кордони України з політичними та економічними партнерами, з країнами інших політичних та економічних блоків;  визначає проблеми адміністративно-територіального устрою України;  висловлює судження щодо впливу політико-географічного положення на економічний розвиток України, її місце в Європі та світі</p>	<p><b>Тема 1. Українська держава</b>  Українська держава і територія держави України.  Політико-географічне положення України: глобальне, регіональне, сусідське.  Політико-економічна оцінка державного кордону України.</p>	<p><b>Дослідження:</b>  Вплив війни в Україні на «безпекову архітектуру» в Європі.</p>
<p>1 год</p>	<p>знає кількість населення України та особливості її динаміки;  називає основні просторові закономірності демографічних процесів і розселення населення в Україні;  пояснює особливості демографічної ситуації в країні, урбанізаційних процесів.  характеризує природний і механічний рух населення, статево-вікову структуру;  уміє знаходити й добирати статистичні матеріали на сайті Державної служби статистики України;  аналізує статистичні й картографічні матеріали про населення;  розрізняє якість життя у великих і малих, монофункціональних багатфункціональних містах;  прогнозує вплив системи розселення на розміщення виробництва та соціальної інфраструктури;</p>	<p><b>Тема 2. Населення України</b>  Відтворення населення: показники та природні, соціальні, економічні чинники народжуваності й смертності, їх просторові відмінності.  Міграційні процеси в Україні. Біженці та тим часово переміщені особи.</p>	<p><b>Практична робота:</b>  Аналіз картограм народжуваності, смертності, природного приросту, густоти населення, урбанізації в Україні.  <b>Дослідження:</b>  Сучасна географія трудової еміграції з України. Соціальні проблеми монофункціональних міст.</p>

	усвідомлює значимість якості трудових ресурсів для економічного зростання країни		
2 год	<p>називає показники суспільно-економічного розвитку держави;</p> <p>знає і розуміє особливості секторальної та територіальної структури економіки, суть глобальної стратегії сталого (збалансованого) розвитку, основні положення стратегії збалансованого розвитку України;</p> <p>пояснює актуальність стратегії збалансованого розвитку для світу й України.</p> <p>аналізує секторальну структуру та регіональні відмінності господарства;</p> <p>характеризує чинники, що зумовили розвиток в Україні окремих виробництв товарів і послуг;</p> <p>визначає сучасні риси національного господарства, місце України на світових товарних ринках, чинники міжнародної спеціалізації країни;</p> <p>використовує поняття «додана вартість», «собівартість», «ефективність», «прибутковість», «конкурентні переваги», «міжнародна кооперація», «попит», «пропозиція», «ринкова ціна» тощо для обґрунтування міжнародної спеціалізації України на світових ринках</p>	<p><b>Тема 3. Економіка України в міжнародному поділі праці</b></p> <p>Конкурентні переваги України на світових ринках сільськогосподарської продукції, ірудної сировини і металів.</p> <p>Місце України в глобальних ланцюгах доданої вартості виробництва.</p> <p>Місце України на світовому ринку інвестицій і запозичень.</p>	<p><b>Практична робота</b></p> <p>Аналіз секторальної структури економіки України.</p> <p><b>Дослідження</b></p> <p>Давальницька сировина у швейній індустрії України: позитивні й негативні аспекти для виробників і споживачів.</p> <p>Офшорна розробка програмного забезпечення в Україні: основні центри, компанії.</p> <p>Реалізація планів сталого (збалансованого) розвитку в різних країнах: успіхи і прорахунки</p>

<p>товарів і послуг; <i>вміє застосовувати</i> тематичні карти та статистичну інформацію для ілюстрації описів, характеристик, висновків; <i>розробляє</i> схеми ланцюгів доданої вартості; <i>робить</i> висновки про оптимізацію структури економіки України та її міжнародної спеціалізації; <i>оцінює</i> територіальну структуру господарства країни за екологічними, соціальними, економічними критеріями; <i>висловлює власні судження</i> щодо конкурентних переваг і перспектив розвитку окремих виробництв в Україні; <i>оцінює</i> прояви глобальних викликів в Україні; <i>критично ставиться</i> до дій, проектів, що нехтують глобальними викликами</p>		
---	--	--